

II. RÁKÓCZY GYÖRGY
FELELETE
AZ „INNOCENTIA TRANSYLVANIAE“-RA.
(1653—1659.)

A FEJEDELEM MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

Dr BASIRE IZSÁK.

A DURHAMI KÁPTALAN LEVÉLTÁRÁBÓL

KÖZLI

KROPF LAJOS.

(KÜLÖN LENYOMAT A TÖRTÉNELMI TÁRBÓL.)

BUDAPEST,

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1888.

II. RÁKÓCZY GYÖRGY
FELELETE
AZ „INNOCENTIA TRANSYLVANIAE“-RA.

(1653—1659.)

A FEJEDELEM MEGBIZÁSÁBÓL

IRTA

Dr BASIRE IZSAK.

A DURHAMI KÁPTALAN LEVÉLTÁRÁBÓL

KÖZLI

KROPF LAJOS.

(KÜLÖN LENYOMAT A TÖRTÉNELMI TÁRBÓL.)

BUDAPEST,

AZ ATHENAEUM R. TÁRS. KÖNYVNYOMDÁJA.

1888.

219589

A M. T. AKADÉMIA
FŐTITKÁRI HIVATALA

Budapest, 1888. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája.

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 737 /1958.....sz.

Egy, a *Magyar Könyvszemle* 1883-diki kötetében¹⁾ megjelent közlemény Nagy Gyula tollából, mely Basirius Izsák könyvtáráról ad több érdekes adatot, arra indított, hogy a kutatást a gyulafejervári volt professor elveszett kéziratai után itt Angliában tovább folytassam. Csakhamar tudomásomra jutott, hogy Basirius egynémely iratai a dr. Hunter-féle gyűjteménynyel még a múlt század végén vagy e század elején a durhami káptalan levéltárába kerültek, melynek catalogusát Rudd Tamás még 1825-ben adta ki nyomtatásban.²⁾ Kétszer volt alkalmam Durhamba ellátogatni, s ámbár mindkét izben csak rövid idő állott rendelkezésemre az említett catalogusban felsorolt iratok áttekintésére, csakhamar arra a meggyőződésre jutottam, hogy új dolgot, a magyar történetíróra nézve érdekeset, vajmi keveset sikerülend fölfedeznem.

W. N. Darnell, dr. Basirius angol életírója és utódja a stanhopi lelkész hiatalban, ugyanis már előttem átkutatta volt a levéltárt s a mit érdekeset talált benne a professor életére vonatkozólag, 1831-ben Londonban megjelent művében³⁾ már közölte. E munka nem ismeretlen történetíróink előtt, miután Szilágyi Sándor hivatkozik reá »Erdélyország Irodalomtörténete« című czikkében⁴⁾ s már előtte egy százsz tudós is közölt

¹⁾ VIII. évfolyam 258—266 ll.

²⁾ *Codicum Manuscriptorum Eccles. Cath. Dunelmensis Catalogus*. Dunelmiae 1825. fol.

³⁾ *The Correspondence of Isaac Basire, D. D. . . with a Memoir of his Life*. London 1831. 8°

⁴⁾ *Budapesti Szemle*, 1858. IV. köt. 194—200 ll.

róla ismertetést. Az én feladatomban tehát egyszerűen abban állott, hogy a Darnell által föl nem használt néhány apróbb adatot összehöngészszer s azonkívül sűrű baklövéseit és másolási hibáit helyreigazítsam. Ezekről azonban más alkalommal szándékozom szólni.

Ily gyümölcstelen kutatás után képzelni lehet meglepetésemet, midőn nemrég Greenwell kanonok, a durhami könyv- és levéltár tudós őrje, arról értesített, hogy a káptalan holmi rendezetlen régi számadásai közt Rákóczynak egy 113 sűrűen teleírt lapra terjedő manifestumára akadt, melynek teljes szövegét itt veszik olvasóim.

Az, hogy Rákóczy válaszolt Bethlen János »Innocentia Transylvaniae«-jára, mely először, hely nélkül, 1659-ben jelent meg,¹⁾ úgy látszik nem volt ismeretlen történetíróink előtt. Legalább erre magyarázom Szilágyi Sándor *Erdélyország Történeté*-nek egy passzusát, mely szerint az *Innocentia Transylvaniae* megjelenése után »gyűlöletes toll-harcz fejlődött ki a két versenytárs (Rákóczy és Barcsai) közt, leveleket váltottak, nyilatkozványokat adtak ki, melyek telve voltak recriminatiókkal, egymás fejére szórt vádakkal és szitkokkal.« De a jelen nyilatkozvány szövege tudtommal eddig teljesen ismeretlen maradt és nincs is nyoma annak, hogy akár a hazában, akár külföldön valaha nyomtatásban megjelent volna.

Ami a szerzőségét illeti, fölötte valószínű, hogy a *Honoris Vindiciae* Basirius munkája, ámbár ő ezt sehol egyszóval el nem árulja. Az egész gondolatmenet, számos a szövegben gyakran előforduló kifejezés stb. az ő tollára vall. Elegendő lesz például a nyilatkozvány három utolsó (CXX—CXXII) pontjaiban foglalt disquisitióra utalnom s idéznem azt, amit Bethlen Miklós, kedvencz tanítványa, a professor tanítási modoráról följegyzett, hogy az olvasót gyanításom helyességéről meggyőzzem. Basirius »a theológiában Vollebiust tanította« — ezt írja Bethlen naplójában — »a philosophiában bizonyos authora ki volt, nem tudom, mert maga irt otthon magának, és osztán minekünk sokat dictált, elkezdette a szón, azt egy darab ideig anatomizálta; hucusque

¹⁾ *Régi Magyar Könyvtár* 2. köt. 929. sz.

onomatologia, eamus ad pragmatologiam; az bizonyos, hogy abban a dictálásban sokféle volt: philosophia, philologia, ethicum, politicum, historicum.«¹⁾ E leírás után, azt hiszem, lehetetlen Basirius tollát föl nem ismerni a jelen munkában.

Különben is ismeretes dolog az, hogy Rákóczy a tudós professort több ízben bízta meg hasonló nyilatkozatok megírásával. Így »ex Arce Varad« 1658. decz. 29-ki kelettel azt írja Basirius a fejedelemnek: »Scripsisti ad me, celsissime Princeps, Thasnadino 13. Augusti; mandasti etiam mihi, uti idem orbi publicarem, quod sicuti pastor bonus debet, paratus fuisti animam tuam ponere pro ovibus tuis: Laudavi et feci.«²⁾ Ugyanannak a levélnek elején pedig panaszkodik, hogy »tametsi, uti verum fatear, hic ego loci ad invaliditudinem usque cum plurimis conflictor incommoditatibus, veluti . . . destitutionis scribae, instrumenti necessarii, quem Celsitudo vestra promiserat, necdum tamen praestitit mihi, dudum alias absoluturo opus, quod solis meis humeris imposuisti, haud leve istud, neque factu perinde, neque dictu facile iudicabit posteritas; perficio tamen sedulus pro virili.« Mint látjuk, Basirius már ez időtájt egy nagyobb munkával volt elfoglalva.

Az előttem fekvő kézirat nem az eredeti fogalmazvány, hanem csak másolat, és ismeretlen kéz írása számos correctióval Basirius kezétől. Némelykor a másoló, úgy látszik, nem tudta kibetűzni az eredetit s ily esetben Basirius igtatta be a hiányzó szót az e célra üresen hagyott helyre. Itt-ott egy-egy szót meg is változtatott; így pl. a CIII. pontban eredetileg ez állt: . . . »Namque Vezirius Supremus advenit die Sabbathi. . .«, hol Basirius keresztül huzta az *advenit* szót s *apparuit* irt fölébe. A professor uram minden gondossága daczára azonban a szöveg hemzseg a hibától, melyek közül az értelemzavarókat szükségesnek tartottuk kiigazítani.

Ugyanabban a füzetben van még Basirius kezével irt két epitaphium II. Rákóczy Györgyre, melyeket már Darnell közölt (a

¹⁾ Gróf Bothlen Miklós élelétírása. Kiadta Szalay László. Pest. 1858. II. köt. 239. l.

²⁾ Darnell, *op. cit.* 356—361. II. Sajnálatomra e levél eredetijét nem sikerült megtalálnom.

367. és 368. lapon) bizonyára a rendezett kézirat gyűjteményben található duplicatumokról, miután ő a Manifestumot nem említi s így valószínűleg nem látta. A feliratok egyike »Epitaphium Vexillo Aureis Literis Inscriptum«, a másika pedig »Monumento Marmoreo incisum Patakini in Hungaria.« Mindkettőnek, úgy látszik, Basirius volt a szerzője.

Fölhasználok ez alkalmat arra, hogy Greenwell kanonoknak hálámat nyilvánosan lerójjam. Az irodalom legszerényebb munkását is szívesen látja s könyvtárában tanácssal, szivességgel és valódi magyaros vendégszeretettel halmozza el a látogatót.

VINDICIAE HONORIS
HUNGARICI,

SIVE

MANIFESTUM

Illustrissimi Celsissimique Domini Domini Georgii Rakoci,
Dei Gratia Principis Transylvaniae, Partium Regni Hungariae Domini,
et Siculorum Comitiss etc.

AD UNIVERSOS:

Imperatorem,
Reges,
Principes

CHRISTIANOS

In Rei publicae Christianae totius Bonum Publicum Promulgatum,
Simul exhibens Orbi

Lustrum Integrum,
Sive

Annales Rerum gestarum Transylvanico-Hungaricarum ab
Anno Domini 1653. ad hunc usque Annum 1659.

MANIFESTUM.

Nos Georgius Rakoci Dei Gratia Princeps Transylvaniae, partium Regni Hungariae Dominus, et Siculorum Comes etc.

Manifestum facimus Universis et singulis, tam Principibus quam Populis, praecipue Christianis :

I. Quod cum justi belli cujuscunque jus omne debeat esse vel justa sui defensio, vel rei amissae sive ablatae recuperatio, vel denique injuriae illatae justa vindicatio: bellum igitur illud non potest non esse justissimum, in quo evidens occurrit concursus omnium istarum justarum belli suscipiendi causarum.

II. Tametsi autem legitimi Principes, in suis respective ditionibus supremi, neminem agnoscant superiorem praeter Deum et legem, ac proinde nemini actionum suarum rationem teneantur reddere: tamen, ex abundanti, visum est Nobis expediens, manifestam facere orbi universo summam causae Nostrae justitiam, qua sola post Deum freti gladium a Deo Nobis commissum cogimur stringere adversus eos, quoscunque sive domesticos, sive extraneos, qui quidem primum more serpentum pedetentim proditione occulta eademque non extemporanea, sed dudum meditata subtiliterque subtexta, neque tamen ea ipsa adeo imperceptibili, quin oculatis quibusdam iisdemque vigilibus fidelibus Nostris fuerit in causis scilicet et praevisa, et etiam authoribus ipsis honeste, non semel, dudum, satis fideliter (utinam ad salutem publicam, si non privatam, perinde utiliter) praedicta. Quo de appellamus conspiratorum ipsorum conscientiam (siquidem nondum prorsus cauterisatam). Deinde etiam *ursorum instar* invocato contra suum Principem Christianum, imo uti apparet ex eventu, contra charissimam (quam tantopere sed id simulate ostentant hypocritae) patriam ipsam hoste barbarorum barbarissimo, Tartaro et Turca nimirum, desperati illius Damiatibus aemuli (Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo) violentia plane aperta, per fas nefas, Nos potestate Nobis divinitus data exuere moliti sunt, atque jam de facto regnum Nostrum Tran-

sylvaniae cum ditionibus eidem annexis, invaserunt, devastarunt, titulumque Nostrum Principalem, nefandi criminis laesae Majestatis rei iidemque multis modis perjuri, ausu sacrilego sibi met usurparunt, contra fas jusque omne tam Divinum quam naturae, gentium et civile, quo de, hoc ipso manifesto coram Deo et mundo protestamur, vindicaturi Deo duce.

III. Quanquam vero, sicuti proprio consilio, ita etiam a fidelibus Nostris quibusdam praemoniti pridem fuimus, uti praeventione opportuna calumnias perduellium anticiparemus: tamen manifestum hocce Nostrum clementer idque consulto publicare distulimus, quia magnae partis gentis Transylvanicae a quibusdam juris divini humanique contemptoribus ad hanc rebellionem seductae nuditatem orbi, praecipue barbaro, retegere religio Nobis fuit. Jam vero cum contra expressum Dei ipsius interdictum repetitum: Non maledices Principi populi tui, alterius maledicti Chaim instar patrem patriae, Principem suum, (calumniosissime tametsi) revelare veritus non fuerit ille, quisquis sit, qui fuit autor cujusdam famosi libelli (non tantum jure civili, verum etiam jure Nostro municipali Hungarico publica poena digni) cui titulus speciosus, sed per antiphrasim, a contrario, scil. *Innocentia Transylvaniae*, defensionem nostram diutius differre consultum non duximus. Equidem juxta judicium proprium et fidelium Nostrorum infame scriptum nequidem dignati fuisset oculo, multo minus calamo, sive responso; verum cum illius autor faciat se os publicum factionis totius, quam etiam euphemismi gratia Regni titulo insignit; quumque insuper per latus Nostrum causam communem aliorum Principum, imo rei publicae totius Christianae (cujus incolumitati sumus consecranei toti) districtim petat, uti constat multimodis, ad hanc defensionem Nos eapropter tandem condescendimus, plus quam tempus esse judicantes, Divina providentia ita disponente, Nobis jam adeo lacessitis Nos ipsos et fideles Nostros ab imposturis illis vindicare prius calamo; deinde, post tentata omnia media legitima incruenta sive pacifica (nisi resipiscant) causam nostram asseremus etiam gladio a Deo ipso vel ideo Nobis immediate concesso. Haec enim solet ac debet esse *Ratio Ultima Regum* ac Principum omnium. Calamo quidem praefabimur hac tantum vice in gratiam nimirum subditorum Nostrorum seductorum, ferro postmodum in seductores ipsos obduratos animadversuri Deo juvante.

IV. Arma Nostra quod spectat, praeter domestica, quae (Deo gratias) augescunt in dies, aderunt etiam (forte irrisorum rebellium voto citius) arma socia; quippe Principes omnes sacro Majestatis vinculo invicem consanguinei causae communi suaeque proinde consulere tenentur, utpote humanae sortis memores:

Exod. 22/28. cum
Act. 23/5.

Tripert. Tom. 1.
pte 2-da Tit. 70 et
seq. Item Steph.
Regis Decret. lib.
11. cap. 53.

Cras tibi, hodie mihi. De armorum vero nostrorum et confœderatorum successu futuro, quemadmodum ipsum totum (Nobiscum ipsis) Deo exercituum resignamus securi, ita eundem speramus fore secundum, sin minus adversus succedat eventus, quod tamen ominamur minime, eundem *non iniquitati causae Nostrae*, sed peccatis, inquam, nostris qua *Personalibus* qua *Nationalibus* etiam id ipsum promerentibus imputandum praefamur, Deum (nunquam vero rebelles) justificando.

V. Quorsum ex parte conspiratorum, quas in suo prologo jactitant, *tot congregationes publicae* tetenderint, quibusque nupera praecipue Tartarorum Turcarumque invasio et consequenter regni Transylvaniae etc. devastatio regnicolarum idem dira captivitas sint imputanda (qui esse dicitur totius controversiae cardo), liquido apparebit ex sequentibus. Quoniam vero praecipue apud populum arcanorum imperii ignarum *fundamenta latent*, ideo causae nostrae statum arcessimus a capite, quod exhibebit 1. *capitulationem Nostram* cum porta Othomannica, veluti *materiam juris*, 2. bella Nostra, praecipue bellum Polonicum, ceu *materiam facti*.

VI. Quam inviolabiliter autem (pro rerum statu) propter juramentum Dei simul ac conservationem Regni Transylvaniae tunc Nos foedus cum Turcarum Imperatore a praedecessoribus Nostris gloriosae memoriae initum servare studuerimus, testabuntur infra suo loco Nostrae etiam post victoriam erga *Portam Ottomanicam* multiplicatae submissiones, pudet tamen audire ex illis *totam status Transylvaniae incolumitatem in solidum adscribendam favori portae Othomannicae*, quum et Principum vicinorum confœderatorum Christianorum nobiscum concordiae, et etiam priscae fortitudini Hungaricae (quam Turcae finitimi, quoties fines Nostros attentarunt et nos fuimus uniti, sunt experti etiamnum fere quotannis) Transylvaniae securitatem juxta ac tranquillitatem, post Deum, deberi, luce meridiana clarius sit ex annalibus Majorum Nostrorum, quorum proinde Principem Johannem Secundum suum *juratum fratrem* appellare non designatur *Solimannus Magnus* Turcarum Imperator in suo cum eodem Principe Athname sive juramento tempore etiam Nostro renovato. Tantum abest, uti antiqui Hungari, avitae virtutis aemuli, unquam sese *Turcarum mancipia* dici passi sint, uti factum publice in comitis Albensibus, mense Octobri a. 1657. habitis absque ulla prorsus in contrarium interlocutione vel protestatione ad aeternam gentis Nostrae (eheu olim heroicae) ignominiam, fortassis etiam, ni Deus prohibeat, turpem, tandem etiam propediem totalem servitutem, propria degenerum nepotum vecordia atque nationalis libertatis supina proditione accersitum.

— — *Pudet haec opprobria Nobis
et dici potuisse et non potuisse refelli.*

Quoniam a pio antecessore nostro Sultan Soliman, nunc glorioso in Paradiso, per aciem gladii regnum Vestrum illustre nobis subjugatum est.

Litterae Imperatoris emissae a. 1657. ad tres nationes Transylvaniae.

Unde mirari Nobis licet ipso famosi hujusce libelli praeludio frontem calumniatoris, ubi Principes (etiam demortuos) accusans queritur *libertatem patriae per praedecessores Nostros varie fuisse detruncatam*, de Nobis autem salva veritate quomodo id possunt affirmare, quum sciant quod in comitiis Szamos-Uvariensibus, item in comitiis Albensibus mense Octobr. ao. 1657. regnicolae ipsi confessi sunt libertates suas a Nobis nunquam fuisse violatas, et toties alias libertatum restitutionem (siquidem justam) a Nobis fuisse oblatam, ab ipsismet vero fastuose rejectam, quam tamen libertatem hac ipsa novissima patriae simul ac Principis proditione notoria ad pedes Portae Othomannicae ipsimet prostravere unico veluti ictu decollandae.

VII. Quid enim, nonne jam existit annus climactericus libertatis Hungaricae? nonne jam periit funditus regni Transylvaniae fundamentalis libertas? nempe *Principis sui libera semper electio* expresse stabilita non tantum in *Athname Solimanni Magni*, verum etiam 30. *Artic. Athname* anno Christi 1649. in ipso nostro ad hunc Principatum nostrum ingressu renovati, in qua libertate per omnia sua sacra idque etiam cum diris in caput Imperiale, corpus, animam, omnia cumulatim horrendis execrationibus juravit toties *Imperator Turcarum*, pro se et successoribus suis, sese nos in Nostra libertate (sine ulla alia limitatione) *conservaturum in aeternum atque defensurum*. Quam tamen libertatem politicam in propriam patriae perniciem totalem (si non etiam finalem) prodiderunt hi scilicet patres patriae, regni Transylvaniae salvatores (quorum nomina vel ideo in posterorum annalibus extabunt suspensa, patriae turpiter proditae infamia monumenta) ad inelutibilem Hungariae, ne dicamus etiam brevi nominis Christiani, dedecus.

VIII. Audimus namque moestissimi frequenter apostasias (vae per quem) a vera religione Christiana ad infidelitatem Mahumetanam, praecipue in civitatibus Nostris de Lugos et Karansebes, quas isti, videlicet patriae libertatis custodes (uti sine Nobis saltem regnare possent) sponte prodiderunt, tantummodo ut ex invidia rebeli legitimum suum Principem excuterent et usurpatorem promoverent. De quibus criminibus omnibus non tantum nobilissimae olim gentis Nostrae Hungaricae justa vindicta publica, verum etiam divina ultio eademque severa expectanda in die iudicii extremi, quum detracta omnibus personâ reddetur demum unicuique secundum opera sua.

IX. Nonne enim jam Portae Othomannicae nuda confirmatio ex prodiga illa bonorum istorum patriotarum concessione transiit nunc in absolutam Principis Transylvaniae impositionem violentam, ita ut non amplius quem Regnum pro lubitu elegerit, quod semper in arbitrio regni Transylvaniae fuisse

Invito beneficium
non datur. L. 69.
ff. de R.

Verba Imperatoris
Turcarum:
Si juramento
meo haud satis
fecero, successor-
esque mei idem
non praestabunt,
tum Dei Maximi
suaeque justitiae
ira descendat su-
pra caput meum,
et me in univer-
sum perdat; qua-
liacunque item
mea membra
Deus altissimus
tangat, eaque
omnia in poenam
vertat, nec forti-
tudo terrae meum
patiat inces-
sum, quin fissa
ea me totum
cum anima ab-
sorptum consu-
mat etc.

Ita athname Im-
peratoris Soli-
manni cum rege
Joha[nne] anno
Christi 1566.

ipsamet in Athname praedicto verba sonant et agnoscunt, sed quem Porta pro libidine, vel etiam Catilinarum conspirantium suggestionem vi et armis regno imposuerit, is jam debeat a Transylvanis mancipiis agnoscere pro suo Principe tantisper donec eodem etiam identidem *ambulatorio Principe* vel potius *Portae servo* pro lubitu excusso (fortassis ut in vicinis Palatinatibus ferme annuatim mutato) *tributo* interea etiam sensim magis magisque *adaucto* unus tandem in regno Transylvaniae *purpuratus Othomannicus* invocatus succedat perpetuus in locum Christiani Principis.

X. Quod eventum fatale haud impossibile interest Principum Christianorum, praecipue Caesaris et liberorum procerum Hungarorum, seposita omni simultate privata magnanimitè modis omnibus qua togatis qua etiam sagatis tempestive propulsare. Talis enim regni Christiani vicini usurpatio per gradus clandestina Turcis alias familiaris (teste Hungaria ipsa) longe probabilior est, quam eorundem Turcarum aperta reguorum remotiorum invasio, quam tamen in pasquilli sui epilogo rhetoricantes simul ac deprecabundi comminari audent, solum uti auxilia aliorum Principum Christianorum Nobis non tantum sperata, sed etiam tam promissa quam prompta divertant, si pote.

XI. Tametsi id haud perinde facile Principibus oculatis et vigilantibus imponere, quorum memoriae obversantur tot (praeter Hungariam) regna vicina talibus malis artibus et mutuis divisionibus Turcae eheu jam mancipata. Equidem

— — — *Caliginosa nocte premit Deus*

Nepotes Discursus — — —

Vulgaris nimirum oculi cujuscunque est actionum *consequentias proximas* animadvertere; at enimvero incoepti alicujus *consequentias remotas* sagaciter praevidere easdemque etiam praevertere sapienter non est istud hominum in re *politica* revera myopum, utpote futura contingentia conniventibus tantum et veluti semiclaudis oculis contuentium.

XII. Ad haec, nonne etiam 1. *ex parte Transylvanorum* illorum, olim subditorum Nostrorum, jam vero tot tantisque proditionibus praecipue occultis infamium *ex parte quoque Portae Ottomannicae violatis conditionibus violantur pacta* (uti perperam applicando de Nobis exclamare solent) violata, inquam, libera electione, 2. atque etiam contra expressum articulum tertium capitulationis Nobiscum ao. 1649. renovatae Athname quoque sive juramento confirmatae? Quo cautum est, *tributum non esse augendum*, tributum annui a 15,000 ad 40,000 aureorum violenta aggravatione simul ac exactione. Nonne et Transylvani ipsi, qui 1. contra Principem suum titulo legitimum ab eadem Porta confirmatum rebellaverunt, cui tamen *suo Principi*, virtute

articuli primi Athname praedicti, *servitium et obedientiam* fideliter praestare tenentur, ut nihil in praesentiarum dicamus de ipsorum juramento inaugurali, quo obstrinxerunt sese ad defendendum Principem suum contra quoscunque etc. Quod insuper violationibus praemissis adversus *liberam Principis electionem et de augendo tributo* consenserunt, contra verba articuli XI. in eodem Athname expressa sine rigore justitiae cum iisdem proditoribus agatur, nonne inquam libertatibus suis, quas tantopere crepant (de officio suo interim parum solliciti) ipso facto privari merentur in aeternum?

XIII. Nonne etiam *Porta Otomannica* ipsa violatione capitulationum adeo manifesta, multiplicata suo quoque imposterum confirmationis jure et honorario excidit, jure merito?

XIV. Nonne etiam iterum ex praemissis in Athname Imperatoris Turcarum verbis palpabiliter patet, falsissimum esse, quod in ipso famosi libelli vestibulo et passim audent asserere, quod scil. Nostra a Porta Othomannica dependentia existat adeo absoluta, uti sit *prorsus absque ulla limitatione*, cum tamen praemissa conservationis Nostrae in *libera Principis electione* etc. conditio praecedat confirmationem Nostram, ea duntaxat conditione Portae concessam his verbis expressis: *Electio Principis, ut quem velit eligere, pro libitu possit*, cum sit semper in arbitrio tui regni (Principem alloquitur) Nobis tali in negotio requisitis, illico *equum exornatum, sceptrum, vexillum ac pileum cristatum ad decorandum* Principatusque confirmationem mittimus.

XV. In quibus Athname ipsius Imperialis plenius verbis, *notandum bene* primo, quod electio Principis Transylvaniae libera, more majorum, *est ipsum principale de jure*, ut loquuntur, ad esse ipsum regni Nostri *fundamentale requisitum*. Secundo, quod libere electi Principis confirmatio a Porta Otomannica est tamen *accessorium*, sive, ut loquitur Athname ipsum, ad decorandum, hoc est de bene esse; principale autem non tolli ab accessorio est dispositio juris. Unde evidenter sequitur, quod quicunque sine praemissa legitima libera electione intruditur in regnum si et armis a Porta Othomannica (qualis est praesens usurpator), neutiquam sit habendus pro Principe, utpote reapse et ipsa juris decisione *tyrannus titulo* coram Deo et mundo.

XVI. Addamus id ipsum, quod rebellandi tantum studio cesserunt pro tempore pugnare non tantum cum *jure ipso positivo* (uti jam demonstratum), verum etiam cum recta ratione ipsa, uti nempe aliquis alicui (merè mortali) dicatur obligatus *absque ulla limitatione* sive conditione, uti serviliter non semel ab iis asseritur (quae revera foret *coeca obedientia* plus quam *Papalis*, quam alias ipsimet condemnant). Quia 1mo etiamsi nulla *expressa*

apposita esset *conditio* (veluti hic, conceptis verbis in Athname utroque conditio gemina, nempe 1. *electio Principis libera* et 2. cautio sive *limitatio de non augendo tributo*, stipulatione simul ac promissione obsignata) tamen in omni contractu semper includitur conditio tacita, eademque etiam multiplex, nimirum *salvo semper jure divino*, 2do *naturae*, 3^{io} *gentium*, atque etiam 4to *municipali fundamentali regni cujuscunque*. Exempli gratia, si *Turcarum Imperator* (praetendens, quod isti concedunt, Nos sibi esse obligatos *absque ulla limitatione*) vellet Nos ideo cogere ad *mutationem religionis*, sive pro religione Christiana moliretur in regnum nostrum introducere superstitionem Mahumetanam (quod utinam cum velit, ne unquam id possit) vel si idem Imperator regnum nostrum *abalienare* vel *libertatem* nostram realem vel personalem nobis eripere vellet, rem ipso jure inaestimabilem: an religio vel libertas nostra prodenda foret Turcae sub praetextu isto, quod absque ulla limitatione debemus dependentiam Portae Ottomannicae, aut sub colore *necessitatis*, ob majorem scilicet potentiam (fortassis plus quam invitata)? Qui tamen vecors necessitatis obtentus extat in famoso *libello* defensionis ipsorum prora ac puppis. Nonne longe gloriosius foret fortiter pro patria pugnare, imo etiam si Deo ita visum occumbere (ad incitamentum heroum Nostrorum Hunniadum, Zeriniarum, Bathoreorum etc.), quam sub *ignominiosa servitute* tantisper turpiter vivere? Equidem fugienda sunt bella, sed non ita, uti pejora perpeti velimus et duriora, quam sit bellum ullum; naturae quippe dictamen ipsius hoc est: Nihil esse faciendum injuriose aut patiendum ignominiose, ut pace temporaria, in bellum fortassis aeternum desitura frui valeamus. Etenim uti ille

Hic, rogo, non furor est, ne moriari mori,

nonne interea servilis ista *libertatis cessio* arguit non tantum ignavum animi deliquium, verum etiam periculosum *defectum fiduciae in Deum ipsum*, *justae causae* ubi desunt *media*, vindicem *immediatum* fidentibus in se? An igitur resistentia talis pro virili, propter *justam* sui defensionem et patriae oppressae *libertatem* in Dei nomine jure naturae et gentium favente suscepta dici debet *perjurium* ex parte defensorum, prout insinuare conantur libertatis patriae proditores? judicet DEUS et orbis universus, praecipue Christianus.

Atque hactenus materia juris, nempe *capitulatio* nostra cum Porta Ottomannica discussa. Sequitur jam *materia facti*.

XVII. Mittimus consulto (melius occupati) extravagantias plurimas, quibus *Pasquillus* scatet, neque non decet Nos ventose rhetoricando ampullas reciprocare, veluti 1mo quod Nobis invadendo impropere *tot legationes ad Nos directas ab universis*

(1 Libertas 106 ff de R. 1.)

fere rebus publicis ac Principibus Christianis (addimus et barbaris), rem equidem, Deo sit laus, haud inhonoram aut exprobratione dignam, 2do item, dum id culpant, *quod Nos simus* animo non abjecto sed erecto, utpote Majorum Nostrorum Illustrissimorum parentis Georgii avique Sigismundi, amborum Principum gloriosae memoriae et memores et etiam Deo duce aemuli ad defensionem regni a Deo Nobis concrediti et conservationem oppressorum sociorum. Gravius autem est (ne pejus dicamus), quod bella nostra (quae jam esse debet in hoc Nostro MANIFESTO MATERIA FACTI) bellorum inutilium sarcastico epitheto, odioso simul ac calumnioso traducere Personamque Nostram sugillare non verentur perfrictae frontis homines bellum nempe primum *Moldavicum* ao. 1653., 2^{dum} *Transalpinum* anno 1655. gestum tacite innuentes, 3. bellum vero *Polonicum* anno 1657. susceptum expresse memorantes, causantesque Nos 1. absque nutu *Portae Otomanicae*, 2. *sine consensu Statuum regni* bella illa gessisse.

XVIII. In bellis enim Nostris vel suscipiendis vel gerendis, quod spectat, quaerimus in genere, quonam articulo in *ulla capitulatione* Portam inter Ottomannicam Nosque sancita cautum est, Nobis illicitum fore *de jure vel de facto* clarigare sive bellum indicere sine nutu Portae Otomanicae? De facto quidem fatemur Gabrielem Bethlem et Celsissimum parentem Nostrum, ambos gloriosae memoriae, *ad bella sua consensum Portae requisivisse*, nec mirum, quum etiam *Portae auxilium* expeterent conjunctim; at enimvero, cum Nos Portam hac in parte *auxilii* sollicitatione gravare supersederemus, ideo neque Portae consensum ambire, multo minus redimere necesse habuimus (quod est Turcarum vetus mysterium); salvo tamen semper debito ad *Portam Otomanicam* respectu, ea Nos bella et suscepisse atque etiam gessisse, ex rerum gestarum sequente serie evidens fiet.

XIX. Bellum quippe Moldavicum quod attinet: intentatae crebrae eademque quo magis cuniculariae sive clandestinae, eo magis periculosae palatini Basilii Lupuli semper turbulentum, nunquam quieti, contra Regnum Nostrum Transylvaniae ipsamque etiam Personam Nostram machinationes hostiles, manifestae insuper limitum regni Nostri (quos defendere tenemur) identidem vexationes, invasiones, depraedationes etc. sufficientem, quemadmodum jure gentium, ita etiam vi juramenti Nostri, justae praeventiois simul ac vindicationis atque etiam defensionis causam praebuere. Unde etiam cum consensu consiliariorum Nostrorum bellum istud fuit et susceptum et etiam, Deo gratias, feliciter confectum.

XX. Bellum vero *Transalpinum* quod attinet, bellum istud revera fuit sociale ac proinde justum simul ac honorificum;

Est regium et
liberale | succur-
rere tum vicinis,

socios enim ut juvemus, non tantum ipsa *fides* et *religio* pactorum jubet, sed etiam ipsum *jus naturae*, quae *cognitionem quandam inter homines constituit*. L. f. in fine ff. de re milit. Attamen id ipsum bellum Transalpinum etiam cum consensu regni in partibus comitiis Albae Juliae habitis susceptum fuit, eo quod dirigeretur *contra rebelles* legitimum dominum suum vi et armis excutere molientes, quo etiam excusso partes regni Nostri Transylvaniae ipsi Transalpinae finitimae in manifesto invasionis atque devastationis fuissent periculo; etenim *Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet*. Hanc autem pro Nostra sui defensionis paterna cura cum tot discriminibus conjuncta nobis jam rependunt gratiam ingrati calumniatores.

[tunc remotis civitatibus | etiam liberis, quae nobis n[on] sunt subjectae, quum fu | erint graviter afflictæ.]

Polybius.

[Egyes betiik a margó szélén elnyírva.]

XXI. Quod enim sine consensu Portae bellum Transalpinum gestum fuisse asserunt, hujus affectatae calumniae falsitatem palpabilem evincunt auxiliares Satrapae sive Bashae Silistriensis ad bellum istud facilius conficiendum praeparatae et quadriduo post victoriam ad Nos adductae (tametsi DEi benedictione iisdem opus non habuimus). Quid quod idem Basha Silistriensis ducem conspiratorum ipsum Herizam ad se transfugam in manus Nostras tunc victrices tradidit ipsum, imo etiam ad belli hujusce societatem Rusti Merza cum copiis a M. Chamo Tartarorum Nobis suppeditatis ad Nos (sed etiam demum triduo post victoriam nostram) adventavit pro suppetiis; nec mirum, si tam Tartari quam Turcae ad bellum hoc Transalpinum Nobiscum concurrebant, siquidem bellum istud, utpote in *socii defensionem* fundatum fuit in tenore articuli VII^{mi} Athname Nobis anno 1649. concessi. Quo cautum est expresse, uti, *quoniam palatinus Walachiae est fidelis subditus Portae, ideo tempore necessitatis teneamur in Persona Nostra aut cum sufficiente auxilio ipsi succurrere*. Tantum igitur abest, ut bellum istud contra nutum Portae gesserimus, prout iterum calumniari solent.

XXII. De bello tandem *Polonico* a Nobis ao. 1657. suscepto, quoniam ipsi *actores* (revera potius rei) esse volunt et *accusatores et testes*, atque etiam *judices*, idque contra suum Principem, (quod in *foro* quocunque etiam inter privatos foret iniquissimum) quoniam insuper eorundem iudicio in istud *bellum Polonicum* Tartarica regnicolarum captivitas, regni invasio, devastatio etc. totaque etiam contra Nos aggravationis moles recumbit; ideo pro Manifesto hoc Nostro obsignando hac vice abunde sufficeret, si sequenti demonstratione probemus, Nos istius, uti tradunt, reatus solos non esse damnatos, verum eos ipsos, qui Nos accusant, fuisse ejusdem belli non tantum actores, verum etiam approbatores, quod DEo veritatis teste atque etiam vindice sic evincimus.

XXIII. Praefamur autem, quod nempe si belli istius successus bellis prioribus duobus pari felicitate correspondisset: nae (liceat appellare delatorum ipsorum conscientiam) hac apologia nostra haud oppido fuisset opus; quinimo fortassis *accusatores* Nostri non tantum *laudatores*, verum etiam ejusdem belli *authores* sese ultro professi fuissent gloriabundi. Id ipsum plus quam conjectare licet non tantum ex alto illorum silentio, verum etiam ex eorundem consilio et consensu, quamdiu scilicet fortuna armis Nostris in Polonia favere visa est (novit Deus, et illorum conscientia, ad quam ideo appellamus) plurimos omnium regni Nostri ordinum, qui jam ex *eventu* facti sunt Nostri repraesensores sive censores, fuisse ex spe opima tunc temporis Nostros *suasores*; verum enimvero *Marte iniquo* praedominante scena est mutata, jamque uti vulgo dici solet: Vae Victis!

XXIV. Tametsi autem belli istius argumenta simul ac etiam *autores* sive consiliarios producere hic loci supersedere possemus merito, propterea quod *argumenta ipsa* ad bellum istud suscipiendum nos inducentia alias satis superque manifestavimus, in autores vero sive consiliarios ab ipsismet regnicolis nonnullis decoro etiam ac debito violentioribus captata tunc temporis occasione, cum Nos lethaliter decumbebamus *publicis in comitiis Szamosvyuariensibus* mense *Septembri* anno superiori 1657. celebratis, plus satis inquisitum est (cum contra prout hypocritice praetexunt *de redimendis* ex Tartaria captivis Nostris potius fuisset unice consultandum) non sine evidenti seditionis nota ac tumultus specie, utcumque *sine exemplo* (signanter Nos dicimus, sine exemplo). Ubinam enim fando auditum, quod scilicet *consiliarii* Principis, *Principi soli jurati*, de non revelando consilio sine Principis consensu coacti, publice a populo examinentur de Principis consiliis, idque etiam sub imposito a populo juramenti vinculo?

— — *Ubi nunc lex Tullia dormis?*

Tamen uti singularis Nostra appareat clementia, quo regnicolis aliis moderatioribus adhuc constanter fidelibus etiam fiat satis, rem ipsam uti se habet, *declarabimus* jam fusius.

XXV. Primo itaque belli Polonici causas quod spectat, uti politice ad tempus saltem reliquas taceamus, eae non fuere duntaxat *honoris Nostri* et *injuriae illatae* vindicatio, qualis fuit oblatio coronae illius (tum plus satis caducae) aliis Principibus eoipse tempore, quo per collusionem Nobis ignominiosam solennis legatio a *Serenissimo Poloniae Rege* Casimiro, simul ac a *serenissima re publica ipsa* ad Nos fuit expedita, a Nobis quoque qua par est veneratione jure gentium excepta. Quid enim aliud est quam illudere eandem coronam offerre etiam *Nobis* vel unigenito Nostro, *Francisco Rakocsio* (*Principi Transylvaniae libere electo*,

atque etiam a *Porta Ottomanica* jure confirmato) id totum simulatorie tantum atque etiam sub *conditione turpi*, ipso proinde jure impossibili, nempe *mediante mutatione religionis Nostrae* (Deo sit laus) *reformatae* orthodoxae, quam infamem simul ac damnabilem conditionem priusquam subire vellemus propter ullum quantumcunque regnum terrenum, Nos cum vivo *injuriae illatae sensu protestati sumus* solenniter (coram DEo uno et trino), velle Nos potius non tantum corona, verum etiam, si opus, *vita ipsa* cedere. *Secunda causa* fuit ex parte Poloniae indignus contemptus *mediationis Nostrae* bona fide oblatae inter ambas coronas *Sueciae* atque *Poloniae*, ad praeventendam, si pote, (DEus novit) subsecutam Christiani sanguinis effusionem; ad Nostram quippe amicam *mediationis* intimationem nullum prorsus a Polonia responsum fuit datum. Verum *tertia* eademque justissima etiam causa belli Polonici fuit necessaria defensio simul ac honesta vindictio tot injuriarum non modo veterum etiam tempore Celsissimi parentis Nostri gloriosae memoriae, verum insuper recentiorum tempore Nostro, quales fuerunt repetita invasio limitum regni Nostri in Maramaros (quos iterum vi juramenti Nostri tenemur defendere), arrestationes bonorum, abactiones armatorum etc., unde mercaturae interruptio, indeque publicum regni damnum emergens simul ac lucrum cessans. Quorum omnium legitima restitutio sive satisfactio postulata fuit per viam primo togatam sive pacis, nulla data, tametsi ex utraque parte deputati nominati Nostri comparuerunt, Poloni non se stiterunt; et tamen calumniator in Pasquillo, quo accusationem contra Nos aggravet, serviliter adulatur Polonis, dicens scilicet Polonos nunquam fuisse Nobis infestos vel laedentes. *Quarta* et hac vice ultima causa belli Polonici fuit *tractatus Regis Poloniae* cum Tartaris aliisque suis confoederatis in *manifestam regni Nostri perniciem* tendentes, quo casu notum est politices consultis ipsa naturae lege competere parti periclitanti *jus praeventionis*, eodemque uti tempestive actus est *prudentiali* juxta ac justitiae (melius enim est, uti lex loquitur, in tempore occurrere, quam post vulneratam causam remedium quaerere, CL. ult.) praecipue cum providentia divina ita ordinante eodem temporis articulo ad armorum Nostrorum conjunctionem a serenissimo potentissimoque *Rege Sveciae Carolo*, honorifica legatione ad Nos solenniter expedita invitaremur.

XXVI. Atque hactenus *bona fide belli Polonici* suscipiendi *causae*. In bello autem ipso gerendo excessus militares, quales accidere solent praecipue flagrante proelii aestu, veluti militum effraenis *licentia*, *intemperantia*, *feritas*, *rapacitas*, indeque consequens *vastitas* etc., quemadmodum crimina ista nullatenus excusamus, imo vero damnamus, quantum pote, quin etiam noto-

rium est, quod Nos *exemplari* etiam *severitate*, absque respectu personarum saepius, quantum in Nobis, enormitates militaris disciplinae executione repressimus: ita eosdem excessus in *exercitu numeroso* eodemque adeo mixto magna etiam ex parte adhuc *indisciplinato* prorsus evitare, artis militaris prudentes atque *periti* norunt esse impossibile.

XXVII. Quod autem ad aggravationem obijciunt, *bellum Polonicum* fuisse susceptum sine consensu *Portae Ottomanicae*, nullum id prorsus, ut maligne exaggeratur, debet inferre contemptum *Portae*, tum propter *rationem geminam* (articulo XVIII. supra) allatam nempe 1mo, quod nullo Nostrarum cum *Porta capitulationum* articulo sine consensu *Portae* belligerare Nobis sit interdictum, secundo, quod nullum a *Porta* auxilium ac proinde neque consilium sit pro Nobis expetitur.

XXVIII. At enimvero insuper, dato nedum concesso (quin imo absit), quod Nos *Turcarum Imperatorem* agnosceremus pro magistratu *Nostro* sive superiore absoluto, absque cujus proinde consensu nonnulli rei politicae consueti determinant *inferiori magistratui non competere jus indicandi vel gerendi belli*, id tamen ab iisdem intelligitur *regulariter tamen sive ordinarie*, verum alias *extraordinarie*. In casu enim sontico *necessitatis* (non imaginariae sed realis) veluti *invasionis* valde *probabilis* ejusdemque subitaneae (ubi dilatio periculosa) vel *propulsandae* vel *praevertendae*, qualem ex confoederatione *Polonorum* cum *Tartaris* aliisque in perniciem regni *Nostri* (uti supra) inita, non tantum *praevidere*, sed etiam quantum in Nobis *prae-cavere* debuimus: in tali inquam necessitatis casu lex naturae bellum legitimat. Semper enim pia sunt arma, quibus nulla nisi in armis spes securitatis publicae posita est.

XXIX. Neque tamen ita *respectus Portae Ottomanicae* in bello *Polonico* suscipiendo a Nobis fuit omissus vel insuper habitus, uti boni isti scilicet subditi Christiani calumniantur in Pasquillo suo, quo barbaris adulantes Principem suum Christianum Principi infideli (*Portae* nimirum *Ottomanicae*) odiosiores reddant, eandemque *Portam* ad Nos ferro et igni persequendum irriterent (hoc enim est videlicet apud ipsos pro Nobis apud *Portam* intercedere, sive *Portam* complacare) verum in ipso *foedere Secico*, artic. XV., *exceptionem hanc generalem de bello Polonico* incipiendo vel persequendo, inseruimus, consulto nimirum, *nisi insuperabile aliquod obstiterit impedimentum*. Ad cujus clausulae *interpretationem specialem* mandavimus *plenipotentariis* *Nostri*s, uti nomine *Nostro* protestarentur sive declararent, quod si *Porta Ottomanica* bellum hoc *Nostrum Polonicum* impediatur vel Nos *revocet*, tum liberum erit Nobis ad regnum *Nostrum* tutandum a bello praedicto recedere adque ad *Nostros* reverti. Qui actus

Noster sincerus Nostram a Porta Ottomanica *dependentiam*, non quidem *subjectivam* eam, qualem ipsi (ut dictum) libertatis patriae Nostrique Principatus proditores jam sibimet ipsis induerunt pusillanimes, sed tantummodo voluntariam *dependentiam consensualem* a Porta evincit abunde.

XXX. Quod et apparebit adhuc luculentius ex eo, quod simul ac Vezirii Supremi primas literas cum literis *Magni Chami Tartarorum* accepimus in Nostro *Cracoviam versus* itinere, subito ex ipsa Polonia legatum Nostrum *generosum Franciscum Tor-day* (ad hanc usque diem ferme per biennium, contra jus gentium, captivum in Porta detentum) amandavimus cum literis Nostreis submissoriis, quodsi Porta Nos a bello illo revocaverit, Nos statim armistitium spondemus et in regnum Nostrum revertemur. An vero hoc sit *Portam Ottomanicam contemnere*, uti scandalose de Nobis mentiuntur, *regnum Transylvaniae a Porta abalienare*, iudicet orbis, imo et ipsa Porta, nisi fuisset ab incendiariis Nostreis contra nos accensa, — quinimo ex abundanti Deum cordium scrutatorem in testem simul et vindicem invocamus, Nobis nunquam fuisse propositum a Porta Ottomanica cedere, quamdiu Porta ipsa primam *capitulationum conditionem fundamentalem*, Nos in *Nostreis libertatibus defendendi et tributum annuum non augendi*, non violaverit.

XXXI. Addimus insuper (quod et candidus lector bene notet) secundas *Vezerii Supremi literas* forte revocatorias eas, post adventum legati Nostri ad Portam ad Nos missas perque Johannem Török cum vitae suae discrimine Cracoviam usque perlatas, a *generoso Joanne Bethlen*, in civitate *Craccoviensi gubernatore* a Nobis constituto, fuisse interceptas: fortassis ne Nos iis revocatoriis cedentes reverteremur ipseque Bethlen suo gubernatoris in Polonia officio cedere deberet, siquidem, tametsi praedictus *Joannes Török* obnixè peteret dimissionem, uti literas illas ad Nos usque tunc temporis in Lituania belligerantes perferret, tamen praedictus *Bethlen* eundem Török nullatenus abire passus est, etiam post inflicta verbera, imo carcerem ipsi interminatus est, si abitionem conaretur. Unde literae illae ad hanc usque diem a Nobis nondum sunt visae, nec est, quod viarum conditionem intutam causari possit, cum eo ipso tempore *libertini* Nostri ex *Szekeljheid* ad nos Brestiam usque Lituaniae pervenerint incolumes. Audet vero nihilominus calumniator impudenter Nos criminari, quod *Vezerii Supremi literae prohibitoriae iteratae* (a semetipsis, uti patet suppressae) *vanas pulsaverint aures*, ad quas tamen aures literas istas pervenire ipsimet non passi sunt: quae iniquissima eademque evidens praevaricatio authoris illius in reliquo suo discursu malam fidem evincit manifesto. Interea isti perfidae *literarum Supremi Vezerii* revo-

catoriarum interceptioni juste imputari debet Noster in bello Polonico progressus et consequenter etiam *ruinae* inde secutae *reatus* ipse. Atque hactenus responsio Nostra ad eorum primam eandemque palmariam objectionem *de neglecto consensu Portae Ottomanicae*.

XXXII. Quod autem secundo loco *sine consensu statuum* regni nostri bellum Polonicum Nos suscepisse affirmant, id perinde falsum esse jamjam demonstrabimus, siquidem 1mo *per articulum regni* apud Visk mense Januario anni ejusdem 1657. patet consensum statuum involvi in consensu consiliariorum Nostrorum, 2do consiliarios vero in bellum ipsum consensisse singillatim (unico excepto) perinde liquet tum ex ipsorum datis ad Nos literis, tum ex eorundem examinatione (praemissa in praedictis comitiis Szamos-Uyvariensibus), quinimo eorum *comitiorum praeses ipse* (nunc vero Principatus Nostri usurpator *Achatius Barcsyai*) expresse idque etiam publice dixit se nobis persuasisse *foedus Svecicum*, cujus foederis *principale consequens*, imo effectum (uti notorium est) fuit bellum istud Polonicum. *Quod autem est causa causae, est etiam causa causati*.

XXXIII. Quid, quod non tantum consiliarii Nostri, verum etiam *judex regius Cibiniensis*, imo ipsemet Joannes Bethlen (unus ex primariis jam contra Nos incendiariis) consenserunt atque etiam subscripserunt *foederi alteri* cum *Cosacis* inito, cujus quoque foederis perinde ac confederationis Svecicae principale consequens atque etiam effectum (ut supra) fuit idem bellum Polonicum. Jam vero regula rectae rationis haec est immota, quod nimirum *nunquam negandum est consequens*, cujus *concessum est antecedens*.

Qua igitur conscientia vel fronte calumniator asserere potest Nos *invitis ipsis bellum Polonicum suscepisse*, cum iterum juxta nobilissimam alteram rectae rationis regulam, *causae partiales sive sociae in concursu stant pro una?*

XXXIV. Quod autem perfidiam suam non tantum contra Nos, sed etiam contra regnum incrustant, falso metus praetextu, dicentes quod scilicet *contraniti non fuerint ausi*: uti hanc quoque larvam detrahimus hypocritis, vel unicum proferant exemplum violentiae Nostrae, vel duntaxat minarum a Nobis intentatarum contra ullum ex regnicolis bellum istud Nobis dissuadentem nedum contradicentem. Quodsi *ipsis invitis* bellum hoc suscipere volumus, cur eorundem consilium super eodem et oretenus a praesentibus et ab absentibus per literas sollicite adeo requisimus? Proinde itaque per justam retorsionem vanum ac putidum hoc ipsorum *metus* effugium arguit non tantum propudiosam eorum vecordiam ac pusillanimitatem, verum etiam prodit eorundem malam conscientiam. Etenim intererat

salus Regni (cujus sese jam magnanimos scilicet conservatores jactare non verentur) non uti jam sero nimis *ex post facto bellum Polonicum improbare, sed antecederet* consilio suo libero bellum illud praevertere Nosque, uti fideles atque etiam juratos consiliarios decet, modis ac mediis omnibus legitimis ab eodem bello tempestive revocare potius quam regnum integrum in tot tantasque calamitates suo silentio pusillanimi simul ac pernicioso proditorioque *prae metu* personalis incommodi turpiter prodere. Hanc igitur manifestam ex ore proprio, eandem geminatam tam in Nos, quam in regnum Nostrum perfidiam notorium regnicolas Nostras cordatos oportet bene notare atque etiam iisdem tanquam *ruinae* suae authoribus malum belli Polonici exitum imputare.

XXXV. Quod enim ex consiliariis nonnulli excipiunt sese in consilio suo circa bellum Polonicum nobis dato interposuisse hanc limitationem, *ne scilicet bellum istud suscipiatur sine scitu Portae*, evidens est omnibus aequis rerum aestimatoribus, *exceptionem istam prorsus nihil facere ad belli istius justitiam vel injustitiam, sed tantummodo ad modalitatem propter abundantiorum cautelam*. Siquidem enim bellum illud, uti clamitant, fuit inutile, imo *injustum*, non debuerunt fideles consiliarii eidem bello ullatenus consentire, nequidem conditionaliter, sive supposito consensu Portae.

XXXVI. Atque hactenus abunde etiam in hoc Nostro Manifesto *materia facti*, nostra nempe circa *belli Polonici* tam initium, quam progressum, quam etiam finem liquida *declaratio*, in qua deducenda eo fuimus fusiores, quod istud *bellum Polonicum* constituitur totius hujusce *causae nationalis* caput ipsum. *Puncta autem comparative minus fundamentalia tangemus* in sequentibus, quorum *materia tota tribus veluti temporis periodis* comprehendi potest. *Prima periodus* exhibet res gestas a reditu Nostro ex bello Polonico mense Julio, ad Nostrum usque recessum a Principatu mense Novembri anni ejusdem 1657. *Secunda periodus* incipit a recessu Nostro ex principatu (qui recessus fuit fere trimestris) usque ad resumptionem Principatus mense Januario. *Tertia periodus* a resumptione Principatus excurrit ad hoc usque tempus.

XXXVII. *Prima igitur periodus temporis* a reditu Nostro ex bello Polonico usque ad recessum Nostrum a Principatu declarat *occasionem* et *exitum* geminorum comitiorum Regni, quorum prima Samosujvarinum mense Augustio, altera Albam Juliam mense Octobri ejusdem anni 1657. a Nobis ob publicum Regni bonum sunt convocata. Siquidem post Nostrum a praedicto bello Polonico in regnum nostrum *Transylvaniae* reditum, quem ceu Regno tutiorem (nimirum propter personae Nostrae conside-

rabilitatem) et alias consequentias gravissimas ante interceptum in Polonia a Tartaris ipsis exercitum Nostrum, ipsimet exercitus Nostri primores (testor superstitum conscientiam) Nobis (alias cum nostris vivere aut mori et paratis et etiam protestantibus) aequè persuaserant abitum ita, ut quicquid in contrarium oblatrent perduelles de *desertione malitiosa* Nostri exercitus in Polonia, nemo salva conscientia simul ac veritate ipsa nos jure possit incusare. Post etiam reduces incolumes *Nostros* non, uti iterum atque iterum nos calumniantur, a *Nobis in Craccovia excidio relictos*, neque etiam, uti *thrasonice* jactitatum, gubernatoris ibidem ipsius vel prudentia vel *magnanimitate* (hactenus uti ajunt celata) vel industria, sed cura ac cautione nostra Principali aequè ac de Brestiensibus in Lituania (remotiore loco) relictis praesidiariis Nostris expresso in *pacificatione Polonica* artic.

Praesidia Cracoviae et Brestiae salvo conducto militum Nostrorum ad fines

Transylvaniae cum omni securitate, cum signis et armis et suppellectili propria introducta secum ad praefatas civitates exportantur, et praesidarii libere transibunt et deducuntur tam cum propria suppellectili ad dictas civitates introducta, quam ibidem sine injuria comparata depositaque per quoscunque, ex parte Illustrissimi Celsissimique Principis relicta exportantur etc.

— Artic. VI.
Transactionis Polonicae initae die 26. Julii anno 1658.

VI. (quantum jure gentium fieri debuit vel potuit) omni periculo exemptos: nihil Nobis prius curae et cordi fuit, quam sortem iniquam gentis Nostrae consilio simul et artibus honestis emendare in Dei nomine, multiplicatis scilicet qua *comitiis*, qua *legationibus*, qua *litteris submissoriis*, qua *muneribus complacatoriis* ad ipsum Turcarum Imperatorem ejusdemque purpuratos primarios, non levidensibus, sed enimvero iisdem propter rationes quasdam politicas *sine tuba* missis: quod sane Portae negotium nunquam adeo operose prosecuti essemus, nisi hoc unice studuissemus *Portam complacando gentem Nostram Hungaro-Transylvanensem dura apud Tartaros captivitate implicatam, totam, si pote, simul et semel unica considerabili lytri summa redimere atque Regnum hoc Nostrum populumque Christianum protectioni Nostrae commissum conservare immunem ab intentata (non tantum hoc inauspicato belli Polonici casu, sed uti probe norunt factorum et annalium Nostrorum periti, dudum saepius) invasione Portae Ottomannicae* eidem Regno, utpote, quod notent bene Principes Christiani, hac ex parte *orbis Christiani antiquo antemurali ipsi*, inhiantes sub novo jam praetextu vindicandi imaginarii contemptus Portae Ottomannicae propter susceptum scilicet bellum Polonicum *sine scitu Portae* (quem falsum praetextum supra refutavimus satis superque).

XXXVIII. In hos igitur *bonos fines publicos* Nos, tametsi tunc temporis animo tot cladibus ac curis saucio, corpore vero, uti notorium est (ipsismet in Pasquillo id fatentibus) lethaliter aegro, nulla tamen interjecta *mora ipso mense Augusto* comitia totius Regni convocavimus Samosujvarinum, unde iudice medico et natura ipsa teste, sine evidenti vitae discrimine movere non poteramus. Ex hisce autem clementiae Nostrae erga regnicolas, et contra Nos ex *factionis praedominantis* parte immanis inhumanitatis primitiis de reliquo progressu conjicere

erit facile atque etiam pervidere, quomodo occultum istud *mysterium iniquitatis* tunc duntaxat veluti *in ovo paulatim* sit *exclusum*, posteaque *adoleverit* in hanc horridam seditionem manifestam.

XXXIX. Quanquam enim eosdem magnos *fines publicos* praemissis 1. redemptionem *scilicet captivorum*, 2. *Portae complacationem*, 3. *Regni incolumitatem* intendere videri volebant: tamen ex parte *factionis istius* turbidus comitiorum istorum exitus abunde convincit, nihil minus fuisse in *factiosorum intentione*, teste eorundem *executione* consequente, id tamen (quod saltem ad eorum conscientiam sit dictum) miro artificio, uti jam constabit, fuit occultatum. Si quae enim in istis *comitiis* in rem Nostram proponebantur argumenta, observatum est a *judiciosioribus*, rerum scilicet hominumque Nostrorum peritis, quod ea (nimirum causae Nostrae favorabilia) veluti enervata, leviter tantum ac perfunctorie tacta extenuabantur, aut, quod pejus (pudet dicere) gestu vel nutu annuente *factionis duce* modo hoc, modo illo, subito ejusdem congre *) (quorum, uti diu solet, plerique *dant sine mente sonum*) *coeca* velut *obedientia* simul et semel consurgentes, confusaneo eodemque conventu tam gravi negotio quoque nationali, ad scandalum simul et ravim etiam usque indigno, causam Nostram obruebant violenti. Sin vero *contra Nos* quaecunque urgebantur, iis tanquam nervosis, imo salutis Regni *fundamentis* ipsis graviter atque veluti ex professo incumbebatur cum exaggerationis etiam artificiosae foenore, eademque etiam venerabundo factiosorum silentio atque servili assensu excipiebantur. Quid mirum igitur, si temporis, rei (in tali praecipue casu gravissimo) praetiosissimae, (nam, uti clare apparet ex eventu, *periculum in mora*) pars maxima consumpta est in multiplicatis tumultibus ac seditionibus, sub praetextu inquirendi non in *media legitima* et *praesentanea redemptionis captivorum*, quod esse debebat *conventus istius caput ipsum*, sed potius in *causas* sive consiliarios ac autores *belli Polonici* inque eorundem ad furfures usque, ut loquuntur, cribrationem, imo in personae Nostrae tunc morti quam vitae propioris vexationem barbaram Nos identidem fatigando solito crebrioribus iisdemque violentis ex comitiorum domo ad Nos tunc tempore clinicos sive lecto affixos cursitationibus: fortassis id quoque ex destinato, uti fatum nostrum ipsorum vel sententia vel voto tardescentius accelerare possit. Neque enim impetum faciebant ad Nos inermes, verum armati *turbine propositionum* aliquarum et tempori et loco et personis maxime incongruarum, *utpote Principatus ipsius destructivarum*,

*) Igy a kéziratban.

in cardine, quibus tamen assensum Nostrum Principalem qua incondita vociferatione, qua insultu immodesto vi extorquere contendebant immisericordes. Talium autem propositionum aliquod specimen (ut quod ajunt, *ex ungue leonem*) placet huc inserere. Postulabant igitur:

I. *Uti consiliarii et officarii Nostri* ab ipsis eligantur aut saltem electi confirmentur: imo, quod amplius atque antehac insolitum et contra consiliariorum ubivis locorum *officium geminum, nempe inter consultandum suadendi libertatem et post consultationem silentium debitum* juramento sibi ipsis adstringantur. Unde consiliarii Nostri (et nominatim ipsemet Acatius Barcsyajus tunc praeses, nunc usurpator) adeo fuerunt scandalizati, ut de consiliarii munere actutum deponendo parati fuerint protestari.

II. Petebant, uti *legationes omnes*, alias hic et ubique liberae, a Principibus confoederatis ad Nos directae regnicolis communicarentur.

III. *Uti contractus* quos vocant, omnes restituerentur.

IV. *Uti Princeps nulla bona praeter fiscalia* sibi reservare possit. Et plurima alia talia dictu vel lectu indigniora.

Quemadmodum autem in *omni Principatu* ad aequa et justa *benetissimum est principem suaderi*, ita contra (praecipue ad iniqua vel injusta) *miserrimum Principem* cogi: Nos proinde corpore tametsi tunc *jacente*, animo tamen, DEO sit laus, semper erecto atque intrepido insolentia postulata fortiter explosimus. Eorum autem, quae alicuius aequitatis speciem habere videbantur, veluti circa libertates et similia, post debitum eorundem examen favorabilem concessionem spopondimus.

XL. Ex praemissis igitur bona fide et coram Deo relatis liquido constat *Pasquillum* istum tot cumulatibus circa comitia Samosuivarensia falsitatibus redundare. Nam falsum 1mo quod in illis comitiis *magis de redemptione captivorum* quam de se ipsis cogitabant; quid enim (quas tam violenter quasi pro aris et focis urgebant) *extravagantes propositiones* praemissae ad redemptionem captivorum? 2. Falsum item et vanitate plenum, quod *Matthaeum Balog* suum *legatum* faciunt, cum tamen notorium sit, quod cum *Istan Aga* non ad ipsos, sed ad Nos a *Chamo Tartarorum* esset missus cum *oblacione amicitiae* de futuro, legationi isti Nos ipsi respondimus de facto, missis ad Chamum donis Nostris subsecuto etiam, insuper *promisso 500000 imperialium* ipsi Chamo persolvendorum sub conditione *complacationis Portae* et consequenter *redemptionis captivorum*; quam *Portae complacationem* Chamus et suscepit et etiam *promisit*; atque utinam boni isti viri sua *factione* aliisque malis *artibus* bono huic initio Nostro obicem non posuissent, tot

captivorum capita diminuta fortassis in captivitate finali non computruissent. Falsum 3. Nos sub juramento affirmasse Nobis non ultra 30 vel 40 millia tallerorum in aere superesse, quin contra illis immodestius urgentibus et contra omnem aequitatem thesaurum Nostrum solum pro captivorum lytro extorquere contendentibus, Nos *promisso 500000 tallerorum* addidimus sinceram Nostram *protestationem* hanc, quod si nempe Nos Nostraque etiam *conthoralis* charissima redigeremur ad intimam eamque unicam quisque vestem, parati futuri sumus *contribuere ad ultimum potentiae* pro tam pio opere, qualis redemptio captivorum Nostrorum et Regni conservatio, dummodo etiam eadem utraque ex animo et cum effectu ab ipsis conjunctim nobiscum procuretur bona fide. At enimvero aune hactenus efficaciter ab ipsis curata, multo minus procurata sit ista decantata toties *redemptio captivorum*, indicabunt sequentia. Falsum 4. Nos post *convalescentiam* *promissum Nostrum ullum retractasse*, quod contra in proxime sequentibus comitiis Albensibus id ipsum denuo, idque etiam sponte, iisdem obtulimus, oblationi autem Nostrae responsum fuit contemptus. *Falsissimum* 5°. quod uti Nos magis magisque reddant exosos, dicunt *insolito in patria Nostra exemplo non sponte Principis ex Comitibus Samosujvariensibus discessisse universos regnicolas, in signum nimirum animi a Principe abalienati*, cum contra liquet ante suum Samosujvarino discessum regnicolas per magnificum Georgium Kapi, testem fidelem, Nobis solenniter valedixisse.

XLI. *Malam* interim eorundem *fidem* arguit, quod supprimunt nimirum Nos propter bonum scilicet publicum captivorum et Regni (non obstante ipsorum alioquin in istis comitiis *ataria* atque *inordinato processu*) misisse legatum Nostrum D. *Franciscum Farkas* cum munere etiam Nostro ad *Bassam Temesvariensem*, item per *Franciscum Sebesium*, Nostri Regnique conjuncto consensu ad *Vezerium Supremum* legatum designatum, misisse praeter dona promissum etiam 500000 tallerorum sub conditione ista *gemina* (quam supra *Chamo quoque Tartarorum* proposueramus), nempe *complacatione Portae et liberatione captivorum*, quam utramque conditionem ut impedirent suamque publicas aquas turbando rem privatam auctiorem facerent, Sebesius (ab iis, uti apparet, praeinstructus) nec *dona reddidit neque promissum Nostrum 500,000 tallerorum* Vezerio, uti par erat, fideliter exposuit, *proditor* eo ipso apud posteros annalium nigro stigmatē dignus. Unde quid mirum, si Portae procures se a Nobis superciliose spretos existimantes, contra Nos evaserint magis magisque efferati, qui revera fuisse videtur scopus reliquarum etiam legationum, quas tametsi semper expresse *contra Nos*, attamen si credere fas est, semper *pro*

Nobis a se expeditas prae se ferunt. *Contra Nos* enim fuisse legationes istas destinatas si negare ausi fuerint, ad plenam convictionem in facie orbis praeter ipsorum et (cauterisatam tametsi) *conscientiam*, ad intra, praeter etiam *ad extra* nunciorum atque interpretum propriorum *confessionem*, Turcarum ipsorum insuper, haud vulgarium, nonnullos, ipsismet talibus (nomine tantum tenus Christianis) hypocritis magis sinceros, qui id ipsum Nobis revelarunt ingenue, testes appellamus bona fide, annon scilicet id ipsorum factiosorum palmarium *stratagemata* fuerit fraudulentum, qua *factis publicis*, qua *fucatis literis privatis* (quarum partem communicatarum, partem interceptarum, nisi id scandalosum orbi universo paria ostendere foret in proclivi), qua etiam *instructionibus* sinistris oretenus reddendis (uti sole meridiano patebit clarius, infra articulo huiusce manifesti LV^{to}) aggravare quantum pote, *contra caput Nostrum Portae indignationem* et odium, cum tamen interea pro Nobis perpetuo Portae conciliandis legationes super legationibus sese accumulasse apud rerum Nostrarum imperitum vulgus, etiam atque etiam, tametsi falsissime, ostentare non cessant.

XLII. His igitur *factiosorum malis artibus imputandae sunt*, quibus *allegant densae Imperatoris Turcarum, Chami Tartarorum, Vezirii Supremi, ac Purpurati Budaiensis, simul et semel procuratae* ab ipsismet *literae mandatoriae de electione novi Principis*; circa quam notanda 1mo non tamen vecors eorum *praecipitantia*, verum etiam 2do *foeda patriae libertatis proditio*. Cum enim, uti rem exprimamus ipsorum et *confessione* atque etiam ipsismet *verbis* (in ipso suarum ad Nos *literarum assecuratoriarum* 1ma Novembris ao. 1657. datarum praepambulo): *res fuerit antehac in patria Nostra nunquam visa, insolens, dura* etc. Tamen (exemplum generosiori posteritati aequae ac Hungarorum dignitati maculosum simul ac periculosum, imo orbi Christiano universo scandalosum) sese *magnanimi isti regnicolae Portae mancipia* appellari publice in comitiis passi sunt, quin etiam eorum nonnulli ultro publice et agnoverunt, et pro Turca contra patriam id ipsum arguerunt, atque in *actu Nationali* adeo gravi tamque *praejudiciosae* apud posteros consequentiae, qualis est *Principis* libere ac legitime electi atque etiam a Porta ipsa confirmati *mutatio violenta* et contra *fundamentalem Regni libertatem* (ex qua reliquae libertates pendent) *novi Principis electio* tyrannice imposita, cum evidenti semper, si non etiam (uti gravissimi obsevant politici) fatali rei publicae discrimine (loquatur jam praesens apud Nos in hoc Regno eventus monstrificus) *nulla* tamen *cunctatione* honeste quaesita, *nullodum* ad Portam dato *rationabili responso* (quod tamen prudens *medium politicum* regnicolarum melius animati

obtestabantur) ad meram praesentiam unius simplicis *Chiaus* sive *libellionis Turcici ordinarii libertatem* suam *nationalem fundamentalem* prostituerunt proni. Verum enimvero quid mirum, si nulla prorsus interjecta mora ad primum impetum *Turcico capistro* ora porrexerunt degeneres, cum praecedaneis tot machinationibus ad facinus hoc indignum essent adeo praedispositi, imo subacti?

XLIII. Nos tamen constanter *publico spiritu* animati ac proinde ad Regni totius conservationem toti intenti, legationis istius tametsi contra Nos expresse adeo directae *communicationem publicam impedire noluimus*. Impedire autem potuisse Nos *militia Nostra stipendiaria* tunc et ibidem stipatos, inermes etiam conspiratores castigare, si libuisset, nec ipsimet diffiteri possunt, imo *Turcae* ipsi trepidantes Nostram hac in parte modestiam postmodum cum admiratione memorarunt. Tantum abest (qualiter saepe criminantur passim), uti Nos violentiam ullam meditati fuerimus, quod ne tunc quidem *jure naturae* concessa *vim vi repellendi libertate* uti voluerimus, quin potius autoritate Nostra Principali indiximus publicum Regni totius *conventum ad comitia Albensia mense Octobri* ao. eodem 1657., in quibus *comitiis* notandi (sed id conjunctim) *actus publici praecipue duo*: nempe 1. *cessio Nostra*, sive verius, uti eorundem novit conscientia, recessus tantum Noster a *Principatu, actus*, uti notum, mere politicus idemque multifariam conditionalis, 2. *electio novi Principis*, ex consensu publico temporarii duntaxat sive praetextualis.

XLIV. *Primum actum* quod spectat, nempe *cessionem* Nostram conditionalem, circa eundem lectori politico probe notandae sunt causae singulae, tam *efficientes sive impulsivae*, quam *materia*, atque etiam *forma* simul ac *finis*. Primum itaque *efficientem sive impulsivam* quod attinet, cessio haec Nostra, etiamsi videatur fuisse, ut loquuntur, *actus mixtus*, utpote *necessitate publica* (sed tunc ex parte Nostra honesta) urgente, tamen fuit revera, quantum ad Nos, *actus humiliationis voluntarius sive spontaneus*. Siquidem nisi DEi gloriam, religionis Christianae in hisce oris conservationem, Regni Transylvaniae salutem publicam conjunctim habuissemus prae oculis, quis nos cogere potuisset Regno cedere vel recedere? Nonne contra potuissemus conspiratores cum ipsomet eorundem accito Turcico instrumentum nos deponere molientes ad exemplum e medio tollere (salva etiam tum, idque fortassis multimodis, tam personae, quam familiae Nostrae privata securitate) si, quemadmodum calumniantur, Portae Ottomannicae vel Regno Transylvaniae per ipsum recessum valedicere absolute Nobis fuisset animus? Quid quod (ad idem) *regnicolarum* tunc et ibi-

Talis Regni
Transylvaniae
Gubernator sive
Director (non
Princeps) fuerat
antehac Johan.
Geezi tempore
Steph. Bathori
tunc Poloniae Re-
gis, Talis etiam
Gubernator (non-
dum Princeps) fu-
erat avus Noster
Sigism. Rakoezi,
gloriosae memo-
riae absente
Steph. Botskaio
Principe Tran-
sylvaniae etc.

dem pars si non major, certe tamen melior, quia et Principi simul ac patriae (conjunctim, non divisim, uti nonnulli alii Machiavellizantes) fidelior, tantum non genibus flexis (fortassis fatalis eventus consecuti prudenter praesagi) orabant Nos etiam atque etiam, ne ullatenus permitteremus *electionem novi Principis*, sed tantummodo *gubernatoris* sive *directoris* Regni temporariae substitutioni consentire vellemus? Quos inter consultores etiam *Magnificus Redei*us postea electus (vir alias bonorum omnium calculo per se optimus) is, inquam, ipsius *novi Principis* eligendi *dissuasor*. *Directoris* vero duntaxat *suasor* extitit primarius. Quod etiam viri boni modestum simul ac Regno salutarium consilium nos ad ejusdem *Redei*i ab ambitu Principatus crimine vindicationem simul ac laudem apud *poster*os memoravimus consulto.

XLV. Equidem plane in contrarium unicus idemque in hac *cabala Transylvanica* mutationis hujusce artifex praecipuus Achatius Barschyajus — tametsi plurimis Celsissimi parentis Nostri gloriosae memoriae, item Illustrissimae (quam DEus diu servet incolumem) matris Nostrae Nostisque tam in Regno, quam in aula beneficiis atque officiis cumulatus, ad invidiamque aliorum magnatum ex statu privato ad publicum fastigium clementer erectus — is nimirum ex gratia nostra speciali comitiorum tunc temporis praeses (nunc vero Principatus nostri usurpator ingratus simul ac infidus) vehementer urgebat *electionem* novi Principis. Quod etiam *stratagema* vafrum haud ipsi novum, siquidem (oculo fortassis etiam tum sperabundo inque se ipsum praepropere intento) uti nonnulli ex regnicolis cordatiores tempestive colligebant ex indiciis haud equidem obscuris, is longe antea in aliis *publicis conventibus* (etiam sagatis) id ipsum phantasma, nempe in absentia tum nostra *electionem novi Principis*, saltem in speciem sub colorata *reversalium* conditione proponere solebat, tentative nimirum; verum contraria fidelium Nostrorum vota hactenus praeponderaverant.

XLVI. Ex praemissis igitur abunde constat, fuisse Nobis etiam tum liberum pro *cessionem sive novae electionis permissione* solummodo subire intermissionem gubernii ceu quoddam *interregnum*. Verum, uti liquido constat ex actis (in ipso cessionis Nostrae scilicet praeambulo), ardens Regni ipsius conservandi studium etiam cum publica abnegatione Nostri libram judicii proprii ad *actum cessionis* ipsum inclinavit. Cujus hactenus haec impulsiva.

XLVII. Secundo *materiam cessionis* Nostrae quod attinet, notandum bene (quod etiam patet ex 3° cessionis Nostrae articulo) Nos expresse tantum *cessisse duobus* (Magnatibus tamen iis), nempe 1mo *exercitio Principatus* sive directione Regni. 2do *proventu Regni* de futuro, nunquam autem ex parte Nostra vel

cessisse vel cedere voluisse *duobus aliis juribus nostris*: nimirum 1mo *titulo principali Nostro*, quem uti protestatione, ita in omnibus actibus et scriptis Nostris (privatis) semper retinimus, et ipsemet Electus *Magnificus Redei* bona fide semper et per epistolam et etiam oretenus, publice et inter familiares eundem Nobis decenter attribuit; quid quod ipsimet regnicolae in suis ad Nos epistolis (nequidem in infamibus literis illis *Meghiessino* ad Nos datis, exceptis) *Principatus titulum* Nobis nunquam abrogarunt, 2. notandum praecipue, Nos etiam nunquam vel absolvisse, vel voluisse absolvere *regnicolas a juramento fidelitatis* Nobis debitae, quam semper illibatam reservari cavimus. Unde liquet, quod Persona Nostra semper remansit *Princeps realis*, prudentia vero politica mixta, ut loquuntur (propter Portam scilicet) electus fuit tantum *praetextualis*, tametsi (uti patebit infra, ad principum praecipue Nostrorum monelam simul atque cautelam) idem electus ab aliis male consciis sub ejus umbra sibimetipsis prospicientibus actus potius quam agens, tractu temporis ex *praetextuali* propemodum evasisset *realis*.

XLVIII. *Formam* cessionis nostrae quod spectat, ea duplici potissimum circumscribatur limitatione, 1. *temporis* (uti expresse in praedicto cessionis Nostrae praecambulo: ad *certum tempus*) donec scilicet veritate temporis filia Portae Ottomanicae innotescente Portam modis ac mediis omnibus legitimis complacare possemus. 2. *Cessio* Nostra limitata fuit *expressa conditione actus ex parte Electi* et regnicolarum praestandi, nimirum (quod tanquam punctum *fundamentale* circa totam hanc cessionis Nostrae causam imprimis notari desideramus) cessionis artic. 6to diserte hoc cavetur: *Dummodo Electus cum regnicolis per legatos suos causam Nostram apud Portam Ottomanicam agant ex animo, sive serio et sincere i. e. bona fide Christiana*, uti ipsimet loquuntur. Jam vero notum est juris consultorum de *jure conditionum* responsum, quod scilicet *in omni contractu conditionato contractus effectus suspenditur a conditione*, cui etiam *juris consultorum effato* consonat *rationis regula*, siquidem, ut loquuntur in scholis, *conditio nihil ponit in esse*: conditione proinde existente contractus implendus est, conditione vero deficiente contractus est nullus. Atque ita se habet *materia juris* nempe conditionum ex utraque parte constitutio, simul ac etiam ex *tribus temporis periodis fini primae periodi*, nempe a *reditu Nostro ex bello Polonico ad recessum Nostrum ex Principatu*. Sequitur jam *materia facti*, nimirum conditionum servatarum vel violatarum examinatio, quam exhibet *secunda periodus*, nempe a *recessu Nostro ex Principatu mense Novembri anno 1657. usque ad resumptionem Principatus Nostri, mense Januario anni hujusce 1658.*, quae duo praecipue continet capita notabilia: vide-

licet 1mo *juramentum* ab Electo *Redeio* et partiaris obtrusum regnicolis, 2. *instructiones* contra Nos expresse commissas *Francisco Sebesio*, suo ad *Vezirium Budaiensem* internuntio.

XLIX. Ex horum *declaratione* in sequentibus, si palpabiliter demonstretur *regnicolarum factionem* praenotatam non stetit pactis, speciatim nullo modo *implevisse conditionem illam fundamentalem*, inter Nos nempe stabilitam: ex animo, sive serio per legatos suos *causam nostram non egisse apud Portam Ottomanicam*, quin contra, rapta semel *Principatus umbra*, in eo totos fuisse, uti per fas, nefas, modis omnibus indignissimis, *Portam contra Nos exasperando adeoque ad Nos e medio tollendos invitando Principatus corpus ipsum* invadere obnixie molitos fuisse, tunc judicet Deus et orbis Christianus, utrum in omni *justitiae divinae vel humanae foro, sive interiori sive exteriori, cessio nostra antecedens ab eorum actu dependens, non sit ipso facto cassa adeoque nulla, ac proinde resumptio Nostra subsequens non sit justa atque legitima, quandoquidem, quod detorquendo Nobis inique impingere solent toties, violatis conditionibus violantur pacta; et iterum, uti vulgo: Frangenti fidem fides frangatur eidem.*

L. Quod autem ipsimet primi violarint *conditiones*, patet 1mo quia contra praemissam in cessione *declarationem Nostram de reservanda Nobis debita regnicolarum fidelitate juramento inaugurali confirmata, a quo juramento regnicolas absolvere nunquam vel solo animi proposito volumus, multo minus de facto absolvimus, quin, teste ipsomet Principatus usurpatore A. B. (qui politice protestationis Nostrae publicationem sollemnem dissuadebat) mature cavimus sub poena perjurio et infidelitatis debita, ne regnicolae (absque dispensatione Nostra) utpote prius adhuc Nobis obligati, juramentum ullum fidelitatis praestarent Electo praetextuali. Unde vi veritatis et propriae conscientiae testimonio convicti ipsimet in Pasquillo fatentur juramentum fidelitatis Nobis debitae fuisse tantummodo suspensum: nempe quod exercitium, non autem quoad jus ipsum juramento inaugurali confirmatum. Si autem prius juramentum fidelitatis Nobis a Regno legitime praestitum fuit ex ipsorum confessione, per cessionem Nostram eatenus tantum suspensum, ergo nondum sublatum, si non sublatum, ergo stans: juramento ergo priore adhuc stante, juramentum posterius sine perjurii laqueo superaddi non potuit, ergo non debuit.*

LI. Attamen ecce ipsimet immediate post gratiosum hunc Nostrum *cessionis actum fideles Nostros literis publicis sive nationalibus, sigillo capitulari munitis ad perjurium cogere tentant, injungendo ipsis sub terribili poena notae infidelitatis, uti Electo praetextuali, Domino Francisco Redeio sibi regnicolis juramentum fidelitatis praestent, praecipue praesidiarii*

Cessio nostra facta est 1-ma die Novembris. Discussus Noster ex Nostra metropoli Alba Julia 2-da Novembris. 3-tia Novembris Juramentum Novum injunctum.

milites in arcibus finitimis fiscalibus a Nobis constituti. Prima ad notorium istud perjurium tentatio intentata fuit Varadiensi et Boros-Jeneiensi arcibus, utpote Regni clavibus, quibus semel transversum abreptis facilis patuisset in reliquas Regni partes perjurii (jam tunc insigni adeo exemplo firmati) introductio.

LII. Atque hic pene ad *stuporem* simul ac *animi dolorem* non possumus non notare in Pasquilli scriptore (quisquis ille sit) turpem immodestiam simul ac injustitiam qua rebellium revera, uti ajunt tametsi hodie ipsimet, antesignanus, tamen nominatim generosum *Franciscum Gyulai*, Nostrum in arce *Varad Capitaneum*, dudum a Nobis tam in *aula* quam in *castris* probatae fidei virum audet tamen diffamator infamis contra Regnum *rebellionis* crimine traducere (eodem quoque criminis nexu *arcem Samosujvariensem ejusdemque Capitaneum Supremum*, fidei etiamnum erga Nos infractae exemplar, involvendo) hanc nimirum ob causam, quod is scilicet ipsorum tentationi ad perjurium non succubuit, sed uti virum decet, praecipue nobilem, maxime Christianum, suam erga Nos, Principem suum legitimum illibatam servare substituit fidelitatem, ad perfidorum condemnationem et fidelium aliorum imitationem exemplarem, eoque laudabiliorem, quod eadem *fidelitas* sit etiam *Gyulaiorum* familiae (haud obscurae) erga suos *respective Principes* veluti *haereditaria* adeoque ab *ataris* quasi ex *traduce* derivata. Qua in virum de Nobis bene meritum vibrata contumelia calumniator videtur aemulari voluisse *rebellium* omnium *primitivum caput*, *diabolum ipsum*, qui ob *rebellionem originalem* damnatione propria non contentus, semper *bonis angelis* invidet suam in statu gratiae apud Principem coelestem confirmationem, hominesque ad eandem, cujus ipse damnatus est apostasiam tentare nunquam cessat.

Rom. XIII. Re-
belles damnatio-
nem sibi ac-
quirent.

LIII. Quod autem ad *odium* in fidelem Nostrum conflandum obtendit *peregrinitatem*, indeque exaggerat contra *leges ejusdem Gyulai ad Vice-Capitaneatus in arce Varad munus incapitatem*: quaerimus, *qua lege* indidem excluditur homo propitiae serie concatenata Hungarus? Quinimo, uti inductione palpabili malignum convincamus *calumniatorem*, toto pene elapsi seculi decursu ab a.o. videlicet 1576. usque ad hunc an. 1658. nullus fere alius nisi *natione Hungarus* ad hanc ipsam *Capitaneatus* vel Vice-Capitaneatus Varadiensis dignitatem fuit promotus. Etenim *Stephano Magno de Bathor* in regem Poloniae promotus, *Joanni Geczi Hungaro* ex Capitaneatu Varadiensi in gubernatorem Regni Transylvaniae creato successit Hungarus *Georgius Sybrrick*, huic successit *Albertus Kirali* Vice-Capitaneus Hungarus, secutus est *Franciscus Redei* Cap. supr. itidem Hungarus, cui successit *Steph. Bethlen junior de Iktar*, etiam Hungarus,

cujus *Vice-Capitaneus* fuit Andreas Czomokozi, etiam *Hungarus*, ex ditione Caesaris. Stephano Bethlen in Capitaneatu successit Persona Nostra (etiam *Hungarus*), Noster autem Vice-Capitaneus fuit Michael Ibranyi de Comitatu Szabolcz *Hungarus* quoque etc. In summa, toto centum annorum spatio omnes arcis Varad. Capitanei et Vice-Capitanei fuere promiscue *Hungari*, uno fortassis atque altero Transylvano excepto. Qua mentione Transylvanorum liceat memorare in arce Varad aulicum gubernatorem damnatae memoriae Andream Geczi .... impiorum parricidarum, qui Principem suum Gabrielem Bathori (quod ad aliorum Principum cautelam dictum sit atque etiam notatum) in medio ipsorum veluti sinu secure versantem mactarunt. Proditorum complex adeo perfidus, uti pontibus sublatis tempore parricidii perpetrandi portisque arcis ocllulis, Principi suo redditum in arcem praecluserit perduellis; quae tamen ignominia in gentem totam Transylvanicam utpote moderna, tametsi jam tyrannide oppressam, tamen magna ex parte Nobis adhuc fidelem absit ut redundet. Fuit etiam Transylvanus (secta stylo veteri Arianus, stylo novo Unitarius fuit) *Franciscus Jarmi*, cui mense Martio anni 1651. successit immediate jamjam controversus *Franciscus Gyulai*, ortu sive prosapia (uti superius declaratum) *Hungarus* de Gyula, quae fuit incorporata in comitatum Bihariensem, quem etiam ipsimet in *Pasquillo* vocant patriae suae charissimae partem, cujus comitatus Bihariensis *Varadinum* ipsa tam arx quam civitas est pars primaria, uti nihil dicamus de homagio ab eodem *Francisco Gyulai* aliquoties praestito tum *Celsissimo* parenti *Nostro* gloriosae memoriae, tum etiam Nobis ipsis, unde ipso facto pro nativo reputandus foret.

LIV. Quod idem affirmat *praevaricator* eundem *Franciscum Gyulai* contra universorum placitum fuisse huic arci praepositum iisdemque etiam invitis retentum, falsum id quoque universim prolatum. Siquidem (pars utraque tam Transylvanica) per *Magnificum Dnum Franciscum Kornis* comitatus *Colosien*. *Transylvaniae* et etiam arcis *Papmezö*, in comitatu de *Bihar*, per etiam *D. Stephanum Körösi* de *Varad* ambos commissarios approbatus fuit. Imo vero his omissis objectio haec ipsa nobis est injuriosa, imo etiam injuriosum Nobis, quibus jure ipso, non opinione vulgi libera officarios Nostros eligendi potestas. Quod denique Vice-Capitaneus *Boros-Jeneiensis* bono exemplo ipsius *Gyulai* inductus fidelis tunc permansit (atque utinam bono publico ita fidelis perseverasset etiam usque ad finem, haud existeret jam in manibus infidelium arx *Jeneiensis*), boni sui exempli bonus eatenus successus ipsi *Gyulajo* tam in laudem vertendum etiam in annalibus (nunquam vero in dedecus, nisi inter proditores) quam in aeternam familiae suae ignominiam, ne dicamus damna-

tionem (ni resipiscat) cedit tandem calumniatori qua ore, qua calamo, furiosa seductio aliorum a debita fidelitate. Atque hactenus notata prima eademque perjura ex parte factiosorum violatio pactorum, nempe obtrusum regnicolis juramentum contra juramentum, et simul pro praemio fidelium aliorum benemerentium vindicata a Nobis ministri Nostri publici *Francisci Gyulai* exemplaris fidelitas. Sequitur jam altera convictio violatae conditionis in cessionis Nostrae contractu fundamentalis nimirum *utrum legati ipsius Electi et regnicolarum causam Nostram apud Portam Ottomanicam juxta pacta egerint ex animo, sive serio et sincere, in quod jam inquirendum plenius.*

LV. Testetur igitur hanc eorum erga Nos sinceritatem eorundem (vel ideo jam anticipanda) legatio sive expeditio Meghiesino mense Januario superiore ab Electo Principe praetextuali (ex consilio et instigatu factiosorum) ad Vezirium Budaiensem directa tota contra Nos (DEus novit) nequicquam tale cogitantes, necdum ab ipsis candide, ne dicam Christiane, uti par erat, ullatenus praemonitos, idque cum *instructionibus* quantumpote malignis, quarum quidem instructionum tenor nobis dudum aliunde praenotuerat, earundem vero autographum sive *originale ipsum* manu propria *Electi Redei* subscriptum apud Nos asservamus, ab ipsomet *Sebesio* tunc a Turcis reduce (divina providentia ita disponente) Nobis in *castris Nostris Varadiensisibus* elapso mense *Septembri* redditum. In istis igitur instructionibus dolosis praedicto Francisco Sebesio supra perfidiae notato, legationis solennioris mox secuturae praecursori traditis: 1mo *artic. 4to* Sebesio expresse mandatur, uti Vezirio praedicto declaret, quod »nimirum praedecessor in Principatu Georgius Rakocius minime cessat res novas moliri, idque qua minis domi, qua etiam foris legationibus atque literis incitatoriis ad suos confoederatos, nominatim vero ad Svecum, Moschum, Cosacum. 2do Quod tametsi iidem confoederati adhuc remoti videantur, tamen nisi a fulgida Porta iisdem occurratur tempestive, periculum est, ne malum hocce paulatim gliscens potentissimo Imperatori (Turcarum nempe) non mediocriter facessat negotium. 3^{io} Quod idem praedictus *Rakoci* vicinorum etiam adjunctione sperata intumescit, veluti auxilio Haydonum, Vajvodarum tam Moldaviae, quam Transalpinae amborum, quocirca Porta monenda, uti tum hos, tum illos (quod Portae perfacile) anticipare velit. 4to Media etiam atque *consilia destructiva* ipsi Turcis contra Christianos fratres suggerunt talia: quamprimum nimirum sua Illustritas (*Purpuratum* alloquuntur *Budaiensem*) aliquot millia expederit ad usque *Solnak*, nullus eorum (Haydonum scilicet) suo se loco movere audebit, atque ita ex hac scintilla exoriturus incendium vel sola manu consopiri poterit. *Moldavum* vero quod attinet, si

vel Caesaris, vel Vezirii Supremi, vel duntaxat Purpurati Budaiensis literae monitoriae ad eundem pervenerint, is non sustinebit sese tam periculoso ingerere negotio. Item earundem instructionum artic. 5to Transalpinum quod spectat, is equidem spe totus fiduciaque sua non in *fulgidam Portam*, sed potius in *Georgium Rakocium* unice recumbit, unde etiam in praesentiarum manifesto suum apud eundem Rakocium obtinet legatum. Ergo interest fulgidae Portae inconniventibus sive apertis oculis invigilare talibus machinationibus. Item artic. 6to aggravant suas Regnique totius gravissimas atque etiam diutinas hactenus oppressiones, quibus nisi auxilio suo mature succurrat potentissimus Imperator, metuendum, ne *Regnum hocce Caesaris (Turcarum) aviticum sive patrimoniale* brevi funditus desoletur, imo vero ne in vicina quoque Imperatoris Regna torrens iste tandem etiam exundet. Item artic. 7mo iungitur praedicto nuncio, uti vias omnes, rationes atque opportunitates ad novi Principatus regnicularumque sibi adhaerentium stabilitatem conducentes assiduus captet atque etiam prosequatur gnnavus. 8vo Hanc suam etiam proditoriam legationem, quo insinuent efficacius, obsignat *misso munere* ad potentiorum scilicet Turcarum contra Nos instigationem.

LVI. Ex praemissis fere *primae* omnium legationis ipsorum *instructionibus* (quoad sensum bona fide redditis) placet haec pauca elicere atque cordato lectori Christiano proponere *corollaria* considerabilia: nimirum 1mo *negative*, quod in universa instructionum suarum farragine a capite ad calcem *nulla* vel minima mentio (ne quidem unica voce vel syllaba) de primario (quod tamen tantopere et ore et etiam calamo crepare solebant hypocritae) negotio, nimirum de *procuranda aliquo pacto redemptione captivorum*. Sed 2do *positive*, totum quantum eorundem argumentum impenditur in Personae Nostrae per fas, nefas, *totalem ac finalem exclusionem a Principatu Nostro* inque Principatus praetextualis *conversionem in Principatum realem* simul ac in eodem confirmationem stabilem. 3^{tio} quod notent bene *Principes Christiani* ab ipsis in instructionibus designati, nominatim *S. R. M. Sveciae, Magnus Muscovitarum Dux et Cosaccorum Illustrissimus Hatmannus* cum suis *respective populis*, quod et notent vicini Nostri *Illustrissimi ambo Vayvodae, Moldavus et Transalpinus*, quorum subsequens *invasio et depositio*, his bonis vicinis scilicet (rebellibus Nostri, utramque contra foedus procurantibus) in solidum est imputanda: *Quod enim est causa causae, est etiam causa causati*. Imo propius id ipsum *fideles Nostri Heydones* et socii quoque notent, atque etiam pro virili universi et singuli tempestive praevertendo propulsent, istud quippe eorundem factum atrox nominique Christiano ipsi

perfidum, quid aliud est quam *classicum canere* et invectivis talibus ceu incentivis *barbaros Turcas, Tartaros, infideles universos*, tunc temporis veluti sopitos hocce suo *excitatorio* ad sanguinariam Christianorum persecutionem suscitare atque instigare? Post haec autem irritamenta quid mirum, si apud Turcarum credulos nomen Nostrum odiosius evasit? Unde propemodum dum *domesticos* perduelles criminamur jure merito, Turcis magnam partem condonamus.

LVII. Hos igitur *rebelles Nostros inter Nosque judicet* jam Deus ipse, talium scelerum et testis et etiam vindex, *judicet orbis universus Christianus*, num haec et similia dolosa simul ac perniciose, eademque toties postea repetita facta correspondeant pactis. Haecine *fides publica* (an potius *Punica*) ne dicam, quam spondebant, bona fides Christiana? *Hoccine est juxta tenorem praefationis in literis suis publicis assecuatoriis Nobis 1ma Novembris datis testari, uti praetendunt, sincerum erga Nos et fidelem affectum suum suumque desiderium continuationis Nostrae in Principatu?* Nonne potius (sicut in conspiratione *Absoloni* cum suis contra *Davidem*, neque enim ad lenimentum Nostrum proditio Principum novum est inventum) nonne, inquam, hoc est dare verba blanda, *butyrina verba*, dum bellum insidet animo, dare verba oleo molliora, dum interea stringuntur gladii? Talia enim fuere praemissa *machinamenta*, sub *bonae fidei Christianae* tamen colore palliata universa. Hoccine juxta pacta expressa *seriam dare operam per legatos suos, uti Porta erga nos complacetur?* Ad quod tamen *intercessionis officium efficax* se ipsos contractu obligatos fuisse fatentur in *Pasquillo*, quemadmodum revera sese expresse obligarunt artic. 8vo eodemque *ultimo literarum* suarum *assecuatoriarum* ipsa die cessionis Nostrae 1ma Novembris, manu ipsiusmet postea Electi *Francisci Redei* et LVI. amplius ex primoribus regnicolarum omnium ordinum, uti ex sigillo Regni capitulari ad majorem fiduciam firmatarum.

Psal. LV. 22.

LVIII. Nonne jam adeo confestim simul ac notorie in facie orbis totius ex parte perduellium *violatis conditionibus violantur pacta* etiam ex parte Nostra? Conditio quippe Nos inter ipsosque fundamentalis, ut dictum in literis ipsorum assecuatoriis artic. 10. (de quibus supra), fuit sincera et strenua ipsorum pro Nobis apud Portam intercessio. Nonne igitur vel eapse die, qua ista fuere vel gesta vel saltem Nobis notificata, poteramus uti jure Nostro atque contractu jam prorsus irritato facto, non tantum *resumere Principatum Nostrum*, utpote ad certum tantum tempus et 2. sub tali conditione *fundamentali* atque etiam 3. *exercitio tenus tantum* (non etiam titulo) idque 4to *voluntarie solummodo* a Nobis intermissum? (Etenim secundum dispositionem juris *non alienat, qui duntaxat omittit possessio-*

Rom. XIII. 4.

nem. L. 119. de R. I.) Nonne, inquam, plus ultra, poteramus jure merito animadvertere in rebellii capita? Siquidem, judice Apostolo, *si feceris quod malum est, metue; non enim Princeps frustra gerit gladium. Nam DEi Minister est vindex ad iram ei, qui quod malum est fecerit.*

LIX. Imo vero ex praemissis nonne jam constare potest manifeste non tantum Regni nostri populo decepto, verum etiam orbi toti nescio utri partium jam contententium, Nobis scilicet an *rebellibus Nostris* ceu *causae principali* adscribenda sint Regni Nostri *Transylvaniae, partium Hungariae et comitatus Siculorum* dira invasio indeque consecuta *incendia, cineres, vastationes, captivitates etc.*, quae tamen omnia ipsimet eorundem rei tanto totque verborum sesquipedalium contorto volumine versant ultro citroque (ad aggravationem contra Nos augendam, jam vero in ipsosmet, ipso tam jure quam facto, merito retorquendum)? Nempe *exitia* haec omnia nationalia non (uti ipsi fingunt sophisticæ) possunt juste imputari *bello Polonico* (utpote remotiori) nisi antecederet tantum, sive *post hoc, non ob hoc*, uti loqui solent vel *occasionaliter* tantum, neutiquam vero *causaliter*, multo minus *totaliter*. 2. Neque jam etiam possunt mala illa publica juste *inscribi Principi* ceu eorundem auctori unico vel primario, prout *Principem suum cladis et immensae ruinae ceu causam proximam materiam fomentumque igni ardenti subministrasse* expresse (sed falso) calumniatur *Shimei filius*, Pasquilli auctor: quum e contra tam ex *anecedentibus* quam ex *consequentibus* constet pro parte Nostra, totiens nimirum tam erga Regnum fremens, quam erga hostem hiantem tentatis mediis legitimis, Nos a semetipsis, uti apparet, excitatum incendium in scintilla restinguere tempestive et voluisse atque etiam obnixè conatos fuisse, imo fortassis potuisse (liquet ex actis), nisi rebellibus, quod ajunt, *addere oleum camino fuisset* propositum primarium simul ac negotium. Multo minus 3to fatalis haec *catastrophe* rejicienda est in exemplarem *Varadiensis* atque *Jeneiensis* arcium constantiam atque fidelitatem, quibus tamen calumniator *argumentum tragoediae totius luctuosissimae* impudenter impingere non veretur, crimina scilicet, cujus ipsimet cum sociis reus est, a se ipsis sontibus transferendo ad insontes. Verum enimvero ille *malorum publicorum*, quae Regnum Nostrum inundarunt, omnium *Oceanus* fluxit paulatim (peccatis Nostris universorum et singulorum simul exundantibus) ex amara quam fatalis ambitionis paxillo sibimet ipsis defoderunt *discordiae civilis* scaturigine, quam postea justissimo DEi judicio subsecuta est alterutrinque *consiliorum infelicitas*. Unde tandem periclitantis *populi* diabolica *dementatio*, tertium gentis ruentis in exitium proprium secundum *politicos* triste *prognos-*

sticon, qua impulsus, DEo et post Deum suo Principi Christiano diffusi, ovium custodiam lupo commiserunt. Teste illo, vi *comminationis divinae*, in eos et per eosdem in universum Regnum nuper effuso spiritu terroris Panici, ad vertiginem usque epidemicam, qua circumacti (ad stuporem gentium et annalium sit dictum) neque defendi sese tempestive passi sunt, neque tamen se ipsos suosve defendere soli vel voluerunt vel valuerunt vel ausi sunt, quinimo quasi a DEo ipso in rebellii poenam demerati, abrenunciantes Christianis sociis, spretis fidelibus, converterunt se ad infideles, patrocinium emendicantes ab hostibus ipsis, in patriae propriae ruinam praecipites

Levit. XXVI. 36

— — En quo discordia cives

Perduxit miseros!

Hic enim est revera et sine fucō *fundus calamitatis hujusce nationalis* ipsius, quod nimirum nonnulli Catilinae Regni Transylvaniae de venia criminum praeteritorum desperabundi, alios (alias nihil tale fortassis cogitantes, sub specie novae libertatis) traxerunt incautos in suas partes, postea (uti ex *instructionibus* praemissis abunde probatum est) infideles ab ipsis exasperatos *contra suum Principem, contra tot iterum alios Principes Christianos* supra enumeratos, *contra etiam populares suos Heydones* et alios adhuc in sua fidelitate perseverantes, contra hos et illos, imo, ex eventu in cardine, contra se ipsos invocarunt in auxilium. Barbaros autem ab ipsis in Regnum semel vocatos ac tandem introductos postea nihilo magis compescere potuerunt, quam interdum evenit impiis illis magicæ artis discipulis, qui *Daemonem* a semetipsis arte nigra semel suscitatum atque furemtem postmodum, cum maxime vellent, non possunt a semet abigere vel ad barathrum suum infernale denuo relegare.

LX. Neque ad perfidiam suam colorandam possunt salva veritate affirmare sese vel ante vel post illam Sebesii ablegationem alios legatos misisse causamque Nostram agere tentasse, sed repulsam passos, siquidem *nona Novembris*, cum *Generos. Franciscum Keresztazi ad Portam* cum tributu misimus, item cum eodem tempore *Generos. Sigismundum Banfi Budam* ablegarunt, neuter istorum legatorum ab ipsis ullas secundum pacta pro nobis serio et bona fide intercedendi habuit instructiones. Quod autem praeoccupando causantur, *ne praefari quidem nomen Principis Rakoci* fuisse permissum apud gentem Turcicam odio Nostri tum flagrantem, tametsi verum id foret, tamen nil mirum ex praemissis ab ipsis ad Portam contra Nos instructionibus, quibus viam omnem ad reconciliationem cum Porta modis omnibus obstruebant: id ipsum nihilominus falsissimum esse patet *ex literis Sigismundi Banfi* ad Nos Buda datis, in quibus nomine *Purpurati Budaiensis* scribitur, quod sive Rakocius, sive

Redeius, sive alius quicumque arcem Jenő in manus Turcarum tradiderit, is futurus esset Princeps. Unde 1mo manifeste liquet *Rakocianum nomen non adeo extitisse abominabile apud Turcas, uti falso oggesserunt toties contra propriam conscientiam, contra etiam experientiam publicam literarum postea saepius tum a Vezirio Supremo, tum a Budaiensi Purpurato etiam post pugnam receptarum, a Nobis quoque recipocatarum.* 2do patet etiam exinde non *depositionem, sive exclusionem a Principatu, sed occupationem arcis Jenő ac proinde invasionem Regni fuisse scopum Turcarum, sive (quod NB.) non propter aut contra Rakocium, sed propter Jenő ac consequenter contra Regnum Turcarum (ab ipsismet vocatorum) expeditionem apparasse atque invasisse.* Patet 3° *Nos personali dignitate publicum Regni bonum etiam tum praetulisse, quum ad singulos ordines Regni dedimus literas, in quibus expresse protestati sumus Nos pro Principatu adipiscendo, multo minus pro eodem recuperando, nequidem vel unicum pedem terrae Hungaricae velle unquam concedere Turcae, quod etiam fuerat idem responsum Nostrum Devae annis abhinc quinque per Hubia Aga, quando eandem arcem Jenő Turca petebat, ut appareat iterum non occasione belli Polonici, uti calumniantur, sed modo hoc modo isto praetextu, antiquum (non novum) fuisse Turcae Regno huic inhiare. Hanc tamen Nostram Hungaricae libertatis inculpatam tutelam ejusdem libertatis ipsimet proditores criminantur in Nobis odioso titulo defectionis ab obedientia Portae. Atque hactenus de pactorum multiplicata violatione ex parte perduellium, deque eorundem insinceritate cum summa perfidia conjuncta ac proinde consequenter de vera causa ruinae nationalis.*

LXI. At enimvero quandoquidem secundum rectae rationis regulam *contraria juxta se posita clarius elucescunt, uti ipsorum jam palpabili insinceritati cum proditoria conspiratione conjunctae, sua lata culpa, (nempe barbarorum in Regnum Christianum invocatione deliberata) jam orbi revelatae Nostram contra in pactis Nostris religiose servandis opponamus sinceritatem, testetur eandem* 1mo *Noster postridie ipsum cessionis actum festinus adeo ex publica metropoli Nostra Alba-Iulia discessus, atque recessus Noster voluntarius ad privatam arcem Nostram (Balasfalvinum dictam), caventes scilicet, ne a milite Nostro stipendiario cessione Nostra scandalizato (ne dicamus accenso) aliisve fidelibus Nostris inconsiderato aliquo Nostri zelo abreptis ulla vel minima suspicio interturbamenti daretur ocepto regimini D. Electi praetextualis.* Testetur 2do *eandem sinceritatem Nostram praesentanea executio pacti Nostri de non ingerendo in directionem negotiorum Regni, adeo ut (donec ipsimet novum juramentum perjurum obtrudendo pacta violarunt primi) itera-*

tis *litteris die 4^a Novembris* et deinceps datis ad praefatum fidelem Nostrum *Franciscum Gyulai* Nostrum *Capitaneum* *Va-*
radiensem ad aliosque officarios Nostros principales (quorum conscientiam, imo *litteras ipsas Nostras adhuc in ipsorum*
manibus superstites appellamus testes) *mandavimus expresse, uti*
in Regni directione praedictum D. Electum Redeium agnoscant,
ab eodemque tam in bonis Regni, quam in reliquis dependen-
tiam habeant. insuper, si quid occurrat (a parte *Turca-*
rum, vel aliorum) *Regno infestum vel conducibile, bona fide eidem*
D. R^{edeio} mature nuncient. Tantum igitur abest uti Nos in *direc-*
tionem Regni contra pactum involaverimus, quemadmodum
 iterum atque iterum calumniantur in Pasquillo, quin etiam id
 totum praestitimus candide ad *conservationem Regni*, propter
 cujus incolumitatem juxta ac tranquillitatem (quae revera et non
 alia fuit ipsa *causa finalis cessionis nostrae voluntariae*, DEus
 testis est) Nos ipsos eo usque humiliare non detrectavimus. 3° *Te-*
stetur eandem Nostram (ad amussim) *pactorum observationem*
absoluta Nostra a Regni proventibus abstinentia, non tantum de
 futuro, a 1ma die Novembris, sed etiam ex abundanti de praete-
 rito, videlicet in casu summae considerabilis a Nobis ante actum
 cessionis Nostrae Cibinii depositae, in quam summam, tametsi
 ante diem *cessionis Nostrae collectam ac proinde pleno jure*
Nostram, tamen (quae fuit pactorum inter Nos initorum ex parte
adversariorum violatio manifesta) involaverunt partiarri praedicti
 Electi, praefectum Nostrum Albensem *Joannem Kendi* contra
 mandatum nostrum expressum, imo contra jus pactorum ipsum,
 ad earundem pecuniarum in deposito traditionem vi cogentes.
 4. *Testentur Nostram* in pactis observandis religionem, dona
 Nostra considerabilia eademque multiplicata, identidem ad varios
 quaque versum missa, tributum insuper amicum, a Nobis etiam
 post *cessionem Nostram*, etiam *post pacta ab ipsis violata*, ex aere
 Nostro bona fide missum ad Portam debito tempore, eaque
 omnia impensa a Nobis ad fines istos publicos salutare repeti-
 tos, *complacationem Portae*, redemptionem captivorum et *Regni*
ab invasione liberationem. 5. *Testetur iterum pactorum observa-*
tionem Nostra ad longanimitatem usque perduellium et tot repe-
titarum proditionum tolerantia. Siquidem cum ex 1ma violatione,
juramento nimirum regnicolis ipso Novembre obtruso, tum ex
instructionibus Sebesio datis potuissemus Principatum Nostrum
 (ut supra) *conditionaliter* saltem illorum fidei (ad tempus) con-
 cessum, actutum resumere, Nos tamen de publica tranquillitate
 Regni magis, quam de Nostra vel dignitate vel salute semper
 solliciti distulimus consulto *actum resumptionis plenariae usque*
 ad finem mensis *Januarii* sequentis, donec videlicet *litteris illis*
infantibus ad Nos datis (de quibus infra Artic. LXIII.) Nos ad

eundem *justitiae cursum* veluti stimulando coegerunt. Distulimus, inquam, solum, uti coram DEO et mundo justificaremur ab omni pacti violati vel Regni turbati specie, sive umbra.

LXII. Quum igitur ex *allegatis et probatis* adversarii ipsimet *turbati status* publici rei sint convicti, mirum est eos culpa^e imputationem declinantes in alios audere regerere, nam ut ille jure merito —

Quis tulerit Gracchos de seditione querentes?

Magis autem mirum, quod post haec etiam mala fide gesta omnia audent jactare sese *bona* scilicet *conscientia sua fretos*, ad comitia Meghiesinum in *diem Januarii 19. D. Electo Francisco Redeio indicta, inermes venisse*, quum tamen regnicolarum ab ipsis concitatorum pars considerabilis magis solito obarmati eodem accesserint, atque etiam notorium sit 500 pedites a Saxonibus specioso promisso attentatis fuisse rogatos, tametsi non concessos. Finis autem *comitiorum* illorum *Meghiesiensium* quis fuerit, apparebit ex actis: nimirum finis non fuit *redemptio captivorum*, non *complacatio Portae*, non *tranquillitas Regni* (*fines publici et intentione* et etiam pro virili *executione* a Nobis designati), *sed 1mo ut Electo Redeio praetextuali* praestaretur iuramentum (coactum) hactenus a fidelibus Nostris constanter detrectatum, imo *ab ipsomet* tunc *comitiorum praeside*, nunc *usurpatore*, fortiter oppositum, eodem (recte) tunc arguente, jure ipso id esse onerosum conscientiae iuramento praecedaneo fidelitatis Nobis praestito (nunquam relaxato) jam antea obligatae, nondum a Nobis absolutae, tametsi (adeo *honores mutant mores*) idem *Achatius Barsajus*, ut iuramentum perjurum id ipsum sibi ipsi praestetur, in *Segesvariensi conventiculo* suo, vi et armis (etiam Turcicis) Christianos fideles Nostros cogere attentarit plerosque etiam magis pusillanimes de facto coegerit, imo quod, antehac apud Nos inauditum, etiam *sexum inermem*, foeminas ipsas in *conciliabulo* altero Maros-Vasarheliensi ad iuramentum sibi praestandum angariaverit, secutus hac in parte illam Romani Machiavelli maximam, *si violandum est jus, violandum est regnandi causa* etc. 2do *Comitia eadem Mediensa* sunt coacta, uti *Michael Szava*, famulus Noster antiquus jam ex pulvere ad nobilitatis gradum evectus cursorumque Nostrorum primarius effectus, expediretur ad Portam contra Nos iterum contraque pacificos bonos vicinos nostros ambos Vayvodas, Moldavum et Transalpinum, obnixè manibus pedibusque omnia acturus. 3° Dum haec ab ipsis (omnia contra pacta) agitantur foris, dant insigniter operam, ne ociantur domi, etenim isti (uti prae se ferunt in Pasquillo) *boni, pacifici, inermes patriotae, solo conscientiae suae intemerato scuto freti*, scilicet constituunt exercitus sui (clandestine antea designati, jamjam contra Nos erupturi) *Generalem*

Gabrielem Haller, factis aequae ac verbis seditiosis saepe saepius conspirationis ducem. Vice-Generalem autem nominant *Gasparum Barcsiaum*, *Achatii Barcsyai*, tunc praesidis, nunc usurpatoris, fratrem germanum. 4. Mandatum de castra metando meditantur seduli, idque totum dum Nos securi; ita quippe (ut ajunt) saepe saepius, *dum Petrus dormit, Judas vigilat*.

LXIII. Hic enim *apparatus* totus quantus eo tendebat, uti Nos cum *conthorali* Nostra atque etiam *unigenito* Francisco Nostro *Principe electo* et etiam *confirmato* (conscientia quidem in divinam providentiam recumbente) tutos, sed inopinantes obsiderent, premerent atque etiam tandem comprehenderent si pote. Nos quippe interea intra *privatam* Nostram *arcem de Gyalu* (ut ipsimet in *Pasquillo* fatentur) Nos consulto quietos continebamus, ne forte ullo modo vel gradu *pactorum violatorum* aut *comitiorum turbatorum* (tametsi perperam) ab ipsismet ejusdem facti reis, postularemur. Quinimo uti eosdem a temerario proposito revocaremur, quantum in Nobis, ad ipsos *litteras nostras monitorias praemisimus*, in quibus, iterum fatentur ipsimet, vi veritatis adacti, quod Nos (tot modis tametsi provocati) ne tum quidem *postulabamus recipi pro Principe* (sunt verba Pasquilli) sed ut limites sive conditiones servarent, admonebamus eos tempestive. Verum ecce *divina justitia* ita eos *dementante* Nostrum, ut ita dicam, *veternum* der repente excutiunt, missis ad Nos *litteris* adeo infamibus, uti (appellamus eorum conscientiam nominibus interea parcentes, ne personis noceamus) ex ipsismet nonnulli cordatiores, *exceptione sua*, eorundem vesaniae obicem ponere satagerint; imo *corrosivum* eorundem *stylum* lenire saltem *compositione litterarum modestiorum* iisdem etiam oblata, precibus etiam rationibusque, ne animum nostrum jam plus satis exulceratum adhuc acrius irritarent, *per salutem publicam* obstantes; non enim vacare periculo *leonem dormientem excitare* remonstrantes, et per notabilem adeo divisionem invasioni portam aperiri significantes. Haec et similia *actus furiosi effecta sinistra* praesagiebantur a prudentioribus (neque enim omnes adhuc insaniebant), verum apud infrontos in sententia sua, tametsi prava sibi quippe ipsismet adversa, obduratos *omnia frustra*, quippe ut eosdem suo contra Nos in *Pasquillo stylo* districto ceu proprio jugulemus gladio; *trahabat enim jam suum fatum* perduelles maturabatque. Ne autem *litteras illas ignominiosas* sine causa aggravasse videamur, in istis *litteris* audent Nos *perjurii arcessere*, dicentes (nequicquam demonstrantes) non conditiones et consequenter pacta violasse. 2. *Minantur nobis* sese ad conductum diem Veneris sequentem *juramentum fidelitatis* *Electo Redeio* non tantum praestiturum ipsos, verum iisuper fideles Nostros *juramentum* istud perjurum praestare adhuc

renuentes ad id vi coacturos, quem etiam in finem *litteras* quaquaversum ad *officiarios* missitant *mandatorias*, uti *Rakocianos* quoscunque (sic enim per *scoma* fideles Nostros subsannare solent) *vi et armis capiant* (ut de facto ceperunt) *captosque detineant*, nisi *Electo* sibi*que* *juramentum et obedientiam* praestent. *Unde summa in Regno confusio* secutura ad mutuam concivium *deventura* *lanienam*, nisi aliquorum saniorum prudentia mandata haec atrocita dextre declinando dissimilandove ferocium rabiem mitificasset. 3° *In iisdem literis infamibus declarant*, uti ipsimet fatentur in *Pasquillo*, sese jam a fidelitate Nobis debita esse absolutos, neque regnicolas pactis aut juramento Nobis ulterius jam teneri; proinde non tam monent quam mandant Nobis, uti dehinc omni tam titulo, quam exercitio Principali abdicemus totaliter, sive *Principatu cedamus actutum*. *Litterae* haec revera *gladiatoriae* ceu tam argumento, quam etiam stylo truci a subditis ad Principem suum prorsus *provocatoriae* missae sunt per *Dionysium Banfium*. His igitur universis et singulis praemissis injuriis nobis illatis, una cum literis adeo ignominiosis acceptis, omnibus simul et semel concurrentibus, proinde coram DEO et mundo omni jure, naturae, divino, gentium atque etiam municipali Nos (infandi in *Gabrielem Buthorium* gloriosae memoriae Principem perpetrati parricidii etiamnum praevidenter memores) nonne jam habuimus justissimas causas, tam *jure praeventionis*, quam vi juramenti Nostri inauguralis, surgere in DEI nomine ad *defensionem justam tum nostri, tum etiam Nostrorum fidelium* a factione immani oppressorum, jamque tandem transire ad plenariam *resumptionem Principatus* nostri, violatis nimirum adeo notorie ex parte rebellium *conditionibus* recessui Nostro a Principatu annexis. Cujus tamen *resumptionis* nostrae notandum obiter, quod praecipuus instigator nobis fuerit *Achatius Barseyais* ipsorum et tametsi ad Nos legatus, jam praesens usurpator, hoc fortassis uti stratagemate artificioso, praetextuali excusso viam pedetentim sterneret sibi ad Principatum realem.

LXIV. Attamen circa hanc tunc temporis *resumptionem Principatus Nostri* (quae jam ordine praescripto debet esse rerum *gestarum* nostrarum *tertia periodus*) plurimae circumstantiae in causam nostram concurrunt observatu dignae, quia *rebellium* contra Nos *contumaciam* aggravant, nostram vero nihilominus erga eosdem exertam *clementiam* insigniunt atque amplificant. Quum etenim ipsismet fatentibus vita ipsorum in Nostra esset potestate (ad *inopinatum enim adventum nostrum omnium contra sentientium oculis animisque praesentissima observabatur mors*; — verba sunt *Pasquilli*), quumque etiam ob manifestum adeo *crimen laesae Majestatis* toties contra Nos commissum *praecipua* saltem *fractionis capita* e medio justissime tollendo, Regni dehinc con-

Melius est in tempore occurrere, quam post vulnerratam causam remedium quaerere, aut post exitum vindicare L. Un. C. quando liceat unc. fin. Jud. et L. ult. C. ex quibus causis 21.

cordiam et consequenter tranquillitatem atque salutem procurare ac stabilire devastationemque etiam regni ab illis ipsis per instructiones Sebesio datas (de quibus supra articulis LV. et LVI.) procuratam atque (eheu!) postmodum etiam certo nimis subsecutam praevertere (probabiliter) membrorum aliquot *putridorum a corpore politico ascissione* potuissemus (quam omissionem Nostram ceu errorem crudelis *indulgentiae* in excessu *politici* prudentiores, fortassis etiam *annales* culpent apud posteros): Nos tamen provocati tametsi, etiam armati cujusnam vel unicum *capillum*, nedum *caput ipsum* diminuimus? Quam ex parte nostra clementiam tam singularem seditiosorum nonnulli magis ingenui admiratos sese fuisse professi sunt. Etenim (Saulé ipso fatente) *quum quis invenerit inimicum suum, an dimittet eum cum beneficio?* praecipue si is existat *inimicus publicus*. Nihilominus Nos neutiquam ullius *sanguinem*, tametsi revera noxium, sed *pacem publicam* sitientes, non tantum *actum gratiae* generalem edidimus, plenam nimirum *amnestiam* sancientes, qua *nullo crimine excepto*, nulla persona exclusa, praeteritas offensas universas et singulas paterne condonavimus, verum insuper, tametsi cum aliquo *propriae dignitatis* Nostrae *dispendio*, tamen ad *mutuam confidentiam* ingenerandam praecipuis seditionis capitibus non tantum pepercimus, sed etiam *novo beneficio* singula atque etiam *honorifico consiliariorum* Nostrorum officio cumulavimus ad *eorum emollitionem* atque *emendationem* si pote; tametsi ex ipso facti contra obduratiores, ceu per quandam *gratiae* Nostrae antiperistasin postmodum eo magis et ingrati atque etiam inquieti, tantoque tandem evasere *perfidiores*.

1. Sam. XXIV. 20.

LXV. Quod vero singularis hujusce Nostrae erga ipsos *gratiae splendorem* offuscare tentant interjectis impertinentibus nonnullis circumstantiis, eas singulas ceu tot *nubeculas sole* veritatis dissolvere erit perfacile, *veluti 1mo* quod inter resumptionis Nostrae *antecedentia* obijciunt, *Heydones legitimis Regni Comitibus exclusos facultateque suffragandi vacuos etc. ex diversis partibus conflurisse, sedes anteriores occupando clamore etc. comitia illorum turbasse*. Nae mira haec est praesidentia. Quando scilicet *Clodius accusat moechos!* Revisatur enim paulo superius articulus hujusce manifesti XXXIX. et inde apparebit liquido, quam facile *in ipsos accusatores comitiorum Samosuivarensium* publicos *perturbatores* *recriminatio* retorqueri possit. Neque vero (quod in objectione est palmarium) *Heydones jus suffragandi sibi usurparunt*, sed conspirationem contra Nos jam pullulantem plus quam subodorati, animas suas a criminis participatione liberare volentes, de sua erga Nos tanquam legitimum Principem suum fidelitate servanda in futurum protestationem duntaxat *suam cuivis ipso jure licitam* coram Regno interposuerunt.

LXVI. Quod autem *secundo* inter *connexa* *resumptionis* nostrae ceu *gravamen* suum recensent, *reversales* de sanctius imposterum servanda erga Nos fidelitate a Nobis postulas: nae, *oculo utroque* tam *autoritatis* Principalis, quam *prudential* politicae privari meruissimus, si *praeteritorum* (superius memoratorum) plus quam tristi experientia edocti, non tam *privatae securitatis*, quam *pacis publicae causa* de futuro non cavissemus. Quod demum 3° in *resumptione* Nostra *interpositam a se conditionem* de non sumendis contra *Potam Ottomannicam* armis, meminisse etiam debuerant *justae exceptionis* Nostrae pro responso eorundem legato a Nobis propositae, nempe quod cum non jam ageretur de novo Principe eligendo, sed de veteri Principe recipiendo, Nos antehac legitime electi et confirmati non poteramus jam jure, neque etiam volebamus obligari, nedum cogi ad novas conditiones.

LXVII. Pro coronide tamen *resumptionis* Nostrae, DEO sit laus, prorsus incruentae, habemus confitentes reos. ita Nos cum illis omnia transegisse pacifice, uti (sunt verba Pasquilli) Principe recepto dataque praeteritis erroribus amnestia etc. omnium animi demulceri visi, res etiam patriae Principisque qualitercunque compositae resedissee videbantur. Haec etenim est expressa, eademque de *resumptione Principatus* Nostri ejusdemque subsecuto eventu ipsorum adversariorum *confessio voluntaria*.

LXVIII. Jamque per Nostram in *Principatum* receptionem obsignatam actu amnestiae generalis, fatentibus ipsis, restabilita denuo Regni concordia, inquirendum in sequentibus, utra partium prima iterum atque iterum auream pacem interturbaverit, quod liquido constabit ex ultima temporis periodo, quae exhibet res gestas hoc anno, nimirum a *resumptione Principatus nostri* mense Januario, ad hoc usque tempus, quarum omnium argumentum universum septem potissimum complectitur capita, quae sunt 1. *Acta mediensia* *resumptionem* Nostram immediate consequentia. 2. *Comitia Albensia* gemina, eorum amborum tam occasio, quam etiam exitus. 3. *Egressus* Noster ex Regno Nostro Transylvaniae. 4. *Congressus* Noster sive *pugna defensiva cum Turcis*. 5. *Invasio* Regni Nostri a Turcis et Tartaris. 6. *Occupatio arcis Jenö* a Turcis. 7. *Impositio et assumptio Principatus*, sive usurpatio Achatii Barcsyai, cum ejusdem actus adjunctis praecipuis.

LXIX. Primus igitur rerum deinceps gestarum articulus exhibet *acta Mediensia* *resumptionem* nostram immediate consequentia, ubi occurrit praecipue consultatio de responso legationi Turcicae triplici reddendo. Item de auxilio in casu Vayvodae Transalpino suppeditando, circa quod regnicolae consiliarios

authorarunt *ad deliberandum* simul ac *determinandum*, quod et factum *affirmative*. Punctum prius quod spectat, nempe *responsum legationi Turcae* reddendum, istius legationis argumentum paulo altius repetendum. Quippe *Turca* contra fidem Regno absolute datam de mittendo ad *Electum Redeium* vexillo et reliquis Principatus insignibus, tamen expedit *Buda* legatum cum *hattisheriffe* sive diplomate Imperatoris amborum etiam *Veziriorum Supremi* Budaiensisque literis comitibus, quibus negant se *Redeio* concessuros vexillum etc., nisi 1mo tradatur in manus *Turcarum arx Jenö* (vetus querela iterum, non igitur, uti falso ingeminatur, novus belli *Polonici* praetextus); 2do nisi insuper persolvatur *auctarium tribut*i annui (uti *Turcae* praetendunt) debitum a tempore *Gabrielis Bethlen* ad usque obitum *D. Parentis Nostri*, *gloriosae memoriae*, quod *auctarium* 5000 *aureorum octo*lecim annorum spatio multiplicatum, ascendit ad summam 90000 *aureorum*.

LXX. Ex hisce itaque *Turcarum* *postulatis iniquis* post cessionem *Nostram* ad *Regnum* ipsum missis abunde liquet, *furorem Turcicum*, de quo (ad nauseam usque) adeo *pasquillantur*, jam intendi non contra Nos, Regno tunc temporis cedentes, sed contra *Regnum* ipsum, novi tametsi Principis electione *Turcis* plus satis morigerum. Item indidem clare constat *subsequentibus Turcarum actus* violentos, invasionem *Regni*, arcis *Jenö* occupationem etc. non posse juste imputari vel *resumptioni nostrae*, vel *sociorum Vayvodarum in Regnum receptioni* (haec etenim *Turcarum* postulatam utrumque praemisum demum subsecuta sunt), sed potius *antecedenti regnicolarum ditioni* sibi ipsorum in manus *Turcarum*. Unde, pro more gentis, *Turcarum* accensa ambitio spesque plus ultra *Regnum* ipsum jam subactum expilandi, et tandem etiam captata scilicet ex discordia mutua simul ac *regnicolarum invitatione expressa* (de qua supra) occasione *Regnum* invadendi.

LXXI. Circa hoc punctum autem notandi actus distincti duo, nempe *Regni* et *Nostri*. *Regnum* enim (hac vice magnanimitè, utinam etiam perinde constanter) respondit rotunde sese *duris istis conditionibus* nunquam velle succollare, neque *arcem Jenö* tradere, neque *tributi auctarium* pendere. Hocce cordatum suum responsum misit *Regnum* ad *Vezirium Supremum* per *Ratz* ....¹⁾ ad *Purpuratum Budaiensem* per *Andream Martini*, ad *Basham Selistriensem* per *Swetko*, atque ad *Basham Temesvariensem* per *Gabrielem Con* ²⁾ Haec ideo notamus singillatim, uti constet nos neutiquam invidere regnicolis *Nostris* laudem suam, ubi

¹⁾ Igy a kéziratban.

²⁾ Igy u. o.

bene, multo minus (sicuti nobiscum passim agunt iniqui) eorum dicta factave non mala detorquere velle, tametsi etiam exinde apparet (comparatis scilicet sequentibus eorum actibus), quam inconstantes (justo fortassis Dei judicio) fuerint regnicolae in *bono illo proposito* initiali, justam nimirum sui et suorum defensionem mature, idque etiam legitime, utpote *jure naturae et gentium* proseguendo in DEi nomine. Hactenus *actus Regni*. Sequitur jam ordine circa idem punctum defensionis Regni *actus* etiam Noster sollicitus.

LXXII. Nos igitur ex parte Nostra futuri eventus prope modum praesagi, simulque, quantum in Nobis, ad Regni malum ingruens averruncandum providi, proposuimus Regno: *Quodsi Turca ab iniquo (uti apparet) contra Regnum ipsum proposito insistere noluerit, Regnum autem in casu invasionis reputetur impar viribus, nonne satius foret tempestive, Principum Christianorum confoederatorum* (quorum etiam interest) auxilium sollicitare? Huic propositioni Nostrae paternae responsum est a Regno cum distinctione; nimirum *nihil equidem tentandum offensive* (istud bene), *defensive* tamen omnino prospiciendum (hoc melius), ac proinde eatenus *authoritati consiliariorum Nostrorum detulerunt primae legationis electionem*. Consiliariorum igitur delectu (*igy*) et (quod NB.) *regnicolarum ipsorum consensu Dionysium Banfium* ad S. R. M. Hungariae ablegavimus, *auxilium scilicet defensivum* in casu postulaturum, quem tamen *actum suum voluntarium* (eundemque etiam legitimum) Nobis solis imputare, imo insuper eundem actum *abalienationem ab obedientia Portae debita* denominare non verentur. Huic igitur *primae ad S. R. M. Hungariae legationi* a Regno ipso expeditae, ceu *fundamento suo*, innituntur ceu *superstructiones* reliquae deinde subsecutae legationes. Hactenus *acta Mediensia* circa responsum dandum *Turcicae legationi*. Sequi jam deberent comitia Albensia, inter quae tamen memorandus *conventus consiliariorum Albae Juliae mense Martio habitus*.

LXXIII. In eo conventu *punctum deliberationi oblatum* fuit hoc ipsum. *Utrum scilicet in casu manifestae oppressionis a Turca Vayvodae Transalpino dandae sint a Nobis suppetiae*, idque etiam *non tantum ex stipendiariis nostris, verum etiam ex militia Regni*, siquidem opus succenturiatis; super hoc casu sontico Meghiessii etiam proposito *determinarunt iterum affirmative omnes consilarii* (a Regno etiam delegati), nominatim 1. *Achatius Barcsayus*, 2. *Gabriel Haller*, 3. *Stephanus Petke* (is per literas), 4. *Joannes Bethlen*, 5. *Sigismundus Banfi*, 6. *Thomas Basa*, 7. *Georgius Lazar* protonotarius, 8. *Judex regius Cibiniensis*, 9. *pariter Michael Herman*, *judex regius Coronensis*.

Imo occasione Michaelis Mikes militum supplementum majus petentis haec insuper adjecta clausula, nempe Vayvodae recedenti augendas esse suppetias, dummodo is Regnum Transylvaniae non ingrediatur. Quam *regnico-larum limitationem*, ne Nos quicquam *contra Portam offensivum* commisisse videremur, Nos adeo sancte observavimus, ut Vayvodae postea Regnum ingredi tentanti simulque auxilium Nostrum efflagitanti istud a Nobis sit ipsi denegatum; refugium autem in Regnum an ipsi jure negare potuerimus, judicent illi, quibus innotuit arcta *confoederatio* apud *Thordam* ao. 1636. Regnum inter utrumque inita, quando *Matthaeus Vayvoda* Transalpiniae gl. m. in defensionem Regni interposuit sese apud *Basham Seli-striensem*, quo tempore regnicolae repromiserunt *Matthaeo* atque successoribus ejus *foedus* contra quoscunque tam *offensivum*, quam *defensivum*. Judicent iterum praejudicii crustis non praecupati, utrum violatis adeo manifeste contra Nos a Porta conditionibus Nos ipsi a Regno Nostro pari oppressione Portae tantum non *exulantes*, potuerimus absque nota inhumanitatis negare *coñculibus jus asyli*, sociis praecipuedum oppressis. Liqueat in *Pasquillo* falso asseri, ad odium scilicet, data a Nobis utriusque *Valachiae Principibus auxilia contra Portam*. Quamquam *Moldaviae Vayvodae* utpotedum in authoritate superstiti pro redemptione totali captivorum nostrorum, quorum nos cura mordebat, praecipue apud *Chamum Tartarorum* mediatori strenuo) tametsi justissime postea, ipsismet etiam consentientibus, tamen nullum prorsus a Nobis subsidium fuerit tum porrectum, *Vayvodam* autem *Transalpinum* quod spectat, eidem (ut supra demonstratum) a semetipsis inconstantibus auxilia fuerint et *decreta* et etiam *de facto* suppeditata, additis etiam tum *rationibus politice speciosis*, veluti 1mo satius esse *belligerare extra Regnum*, quam *intra Regnum*, 2do *Transalpinam* praecipue a DEo et natura veluti *scutum* obtendi *Regno Transylvaniae*, quo semel violato, facilis exinde in hoc Regnum penetratio (quod et jam eventus docuit tristicis). Verum ob inauspicatum ejusdem Vayvodae successum et ad palpum Portae obtrudendum, jam haec omnia ex post facto serviliter sunt dissimulata. Imo et hoc *artificiose* ab ipsis celatum, quod scilicet sub spe (sed vana) attrahendi saltem *Vayvodam Transalpinum* in suas partes ipsi non nobiscum, sed *contra Nos*, paulo ante Nostram principatus resumptionem, obtulerunt eidem Vayvodae confirmandum *foedus* tam *defensivum*, quam *offensivum*. Ubi tunc dormiebat *respectus dependentiae a Porta*, quem passim crepant tantopere ista Portae mancipia voluntaria? Atque hactenus etiam *conventus Albensis mense Martio* habitus. Sequuntur jam *secundo comitia Albensia gemina prima mense Aprili*, secunda mense *Junio* celebrata.

Quod autem comitia a Nobis non semel, sed toties sponte sint indicta, *id ipsum abunde evincit constantem Nostram Regni conservandi curam.*

LXXIV. Comitiorum enim *generalium Albensium mense Aprili* convocatorum occasio fuit *prosecutio prioris propositi Meghiessini* a regnicolis ipsis approbati, nempe *inculpata Regni tutela sive tempestiva defensio*, quam exigebat praesentanea *Vezirii Budensis* castrametatio apud Zolnok. Interea tempore comitiorum istorum ferunt Sebesium Buda scripsisse *Vezirium* ipsum fide jubere Turcam jam destitutum a suo postulato arcis Jenő etc., dummodo alius (puta, tertius) eligatur Princeps. Argumentum istarum literarum verumne fuerit an fictum, parum interest; quinimo, si verum, apparet ex priori Principatus Transylvaniae concessione tam facili *Principatum* hunc (suppudet dicere) evasisse jam alteram pilam fortunae ad beneplacitum Turcae data-riam sive volubilem. Nos tamen etiam atque etiam Regni ipsius quam Nostri conservandi studiosiores, ut *legati Budaiensis* atque *Temesvariensis* cum satisfactionis cumulo ad suos reverterentur, pro responso *promissum Nostrum Meghiessini* interpositum jam etiam per *Gabrielem Haller* et *judicem regium Cibiniensem*, Regno redintegravimus, scilicet propter salutem Regni *Nos finaliter Principatu cedere esse paratos, dummodo dentur a Turcis literae fidei publicae* (Athname dictae) Imperatoris ipsius iuramento firmatae, quibus caveatur Regno (est haec de cura Nostra singularis Pasquilli ipsius confessio): 1. *de non impedienda deinceps electione* (libere), 2. *de non minuendis libertatibus Regni*, 3. *de observatione ipsius Athname Sulimani*, 4. *de non postulandis arce Jenő finibusque Regni Transylvaniae, partiumque Hungariae eidem annexarum* etc. In quibus universis et singulis notare licet, quod nulla prorsus mentio aut cautio de proprio Nostro interesse, sed solummodo de securitate Regni.

LXXV. Neque tamen dum *Athname* a Turcis postulavimus, rem prorsus novam (uti falso ogganniunt *maligni*) petiimus, sive gratiam aliquam antea nunquam concessam a Turca, *gente tametsi* (uti exaggerant) *constringi nescia omnium orbis terrarum potentissima simul ac immani* etc., — cum *postulatum* hoc nostrum (in hoc casu Regno necessarium) fuerit tantum *renovatio primi Athname Solimanni*, quod etiam anno primo Regni nostri, antequam *tributi auctario* consentire vellemus, et exactum fuit a Nobis et etiam expresse concessum ab eadem gente (Turca nempe) utpote jure gentium ad pacta servanda (sicuti alii populi, quantumvis barbari) obligata.

LXXVI. Quanta autem haec Nostra (quam jam extenuant) gratia sive de Regno cura paterna tunc apparuerit, testetur solennis gratiarum actio Nobis tum solenniter exhibita nomine

Regni totius per *Achatium Barscyaum*, cum etiam agnitione insperatae Nostrae erga Regnum plus quam paternae clementiae, in cuius etiam redhostimentum dantur Nobis ab universo Regno subscriptae *literae fidejussionales: quod si nimirum Athname postulatam a Turca fuerit denegatum, declarant se bona fide spondere sui nobiscum conjunctionem ad communem libertatum suarum defensionem*. Quid quod insuper per *Gen. D. Steph. Petki*, unum ex consiliariis Nostris, Regnum Nos sollicitavit, uti significare vellemus (in casu obtentionis *Athname* postulati) quid Nos *compensationis vice* a Regno postulemus. Nobis autem cum illis contrahere declinantibus ipsi ultro obtulerunt *officium defensionis realis in bonis Nostris*, quod etiam promissum voluntarium firmarunt juramento simul ac publico *chirographo* suo. Adeo igitur *publice falsum est*, quod calumniator iterat in Pasquillo: 1. Haec et similia acta non fuisse probata regnicolis; 2. item eosdem non ausos fuisse aliter facere; 3. item Principe trahente obstinatos evasisse; 4. item ad Portam Purpuratosque praedicto tenore per *Matthaeum Balogh*, ad *Vezirium Budaiensem* legatum destinatum ipsos scribere coactos fuisse etc. (verba etenim haec sunt ipsorum in suo scilicet *Statu Innocentiae Transylvanicae*). Quae omnia et singula eorum praecedentes actus contradictorii, nempe 1. *nationalis eademque solennis* ad Nos transmissa gratiarum actio; 2. *literarum fidejussionalium* pro sua nobiscum *defensione* conjuncta oblatio; 3. juramentum eorundem (res nunquam coactioni subijcienda); 4. *chirographum* etc. Haec inquam sociata eosdem cumulate palpabilis convincunt falsitatis.

LXXVII. Neque etiam insuper vacat insigni malitia, quod ad majorem contra Nos apud Portam aggravationem comitiis Albensibus praemissis, mense *Aprili* celebratis, ipsi in Pasquillo subnectunt immediate legationem *Dni Michaelis Mikes* Regni Nostri *Cancellarii* ad S. R. M. Hungariae cum secretis mandatis et *litteris* a Regno *credentionalibus* (postulatis quidem jure merito, nondum tamen impetratis de facto). Namque 1mo voluntarius hic *anachronismus*, sive *temporis error* affectatus, quo legationem mense demum Junio expeditam, retrahunt ad mensem *Aprilem*, plurimum facit ad exaggerandam, uti comminiscuntur, Nostram *Portae Ottomanicae* irritationem. *Secundo* literarum *credentionalium* ex parte ipsorum confessa denegatio arguit recordem eorundem inconstantiam atque in *bono suae defensionis proposito* mutabilitatem simul ac infidelitatem, cum haec *secunda* ad S. R. M. Hungariae *legatio* nihil aliud fuerit, quam (ut dictum) effectus atque prudens *prosecutio* primae omnium *legationis* (de qua supra artic. 72.) ab ipsismet mense *Januario Meghiessino* ad eandem S. R. M. per *Dionysium Banfium* expeditae. Auget autem ipsorum reatum invasionis postea subsecutae eorundem in *Pasquillo*

expressa tergiversatio ac *mediorum* ad defensionem legitimorum tempestive capessendorum tam supinus neglectus. Fatentur enim, quod negarunt suas literas *credentiales*, supprimunt autem, quod tamen tunc temporis adjecerunt, nempe *se id differre velle, donec Turcam imminere viderent*. At enimvero, sic tandem *sero sapiunt Phryges*, quum potius ad remoram in tempore Turcis injiciendam (juxta doctrinam prudentum medicorum) principiis obstandum fuisset. Quid quod de DEo aequae ac hominibus desperabundi non sine *bruta contradictione* proprii facti in 1ma legatione secundam legationem detrectantes, scandalose causati sunt, *se malle jugum Turcicum subire in corpore, quam Austriacum in anima*. Quasi vero per *Europam, Asiam atque Africam* tot Christianorum templa (quorum post *Salomonis* ipsum eminentissimum *Constantinopoli* templum S. Sophiae) ex Christianis oratoriis in Turcicas moscheas, sive synagogas violenter conversa, foret tantum jugum corporale, et non etiam suo modo spirituale? Quasi vero praecipue per *Graeciam* aliasque provincias a *Porta Ottomanica* plene subjugatas (quod etiam justo iterum DEI judicio utinam ne evadat tandem fatum quoque Nostrum) nimirum *liberorum Christianis parentibus prognatorum nefanda decimatio*, indeque consequens coactaque tenerarum animarum ante liberum rationis usum invincibilis ignorantia atque in Machumetana superstitione educatio, atque etiam postea eorundem in degenerem *pathicorum* conditionem turpis *abusus*: quasi haec et similia Turcicae clementiae erga nomen Christianum specimina forent (uti ipsi Turcis turpiter supparasitantes extenuant in *Pasquillo*) jugum tantum corporale, nullo autem modo spirituale. Interim, excepto potissimum casu gemino, *blasphemiae notoriae et perturbatae* manifesto *pacis publicae*, persecutionem religionis causa (rem *Regibus Regnisque* totis persaepe *fatalem*) in nullo magistratu, nedum in Principe vere Christiano probare Nos profitemur.

LXXVIII. Quod iterum interjecto superius actu mensis Junii, nempe legatione secunda ad S. R. M. Hungariae remeant retro ad mensem Aprilem, illa temporum distinctorum praepostera transpositio arguit affectatam ipsorum confusionem ad majores officias, hinc inde causae nostrae splendori offundendas. Quod autem mense Aprili, ubi tangunt *adventum ex Tartaria R^{di} D. Stephani Sellyei et Petri Szigethi* cum literis a M^{co} D. Joanne Kemeny ex *vinculis Krimensibus ad regnicolas* datis; ibi, corde revera p^{umbeo}, sed ore ferreo, affirmare audet Pasquillator, *secretiora quaeque a D. Kemeny commissa, oretenus tamen referenda, (quia Regni scilicet, non Principis incolumitatem primario spectabant)* additis minis severissimis silentio suppressi a Nobis fuisse jussa. Unde, inquiunt, misera patria imminens periculum ab ipsis, mandata Domini Kemeny Regno revelando, evitare nec scivit nec

potuit. De hac capitali falsitate contra Nos ad odii cumulum eructata attestamur bonam conscientiam, uti *Dni Kemeny* ipsius, ita *R. Selyei* ipsiusque *Petri Szigethi*, qui tantum abest uti quicquam tale affirmare sustineat, quod (divina providentia ita iterum disponente) *hic Varadini die 30. Octobris* elapsi, *Szigethi* ipse, de eodem argumento interrogatus idque cum expressa adjuratione, uti veritati ipsi testimonium libere auderet perhibere, ipse coram testibus fide dignis firmavit fidem, se nequaquam celasse, multo minus (uti diabolice confictum) minis ullis Nostris adactum fuisse celare regnicolas quicquam a domino suo secreto commissum, quod ad Regni conservationem eos scire interesset. Idem ipsum testimonium fidele, pro se aequae ac pro veritate non ita pridem ad idem, oretenus atque etiam per literas, plene reddidit *R. ac cl. Selyei*. Ex hac tamen in *Pasquilli fabro* contra Nos venenata calumnia de ejusdem in reliqua farragine sinceritate judicare facile. Atque hactenus tam *occasio*, quam *exitus comitiorum Albensium primorum mense Aprili* celebratorum. Sequuntur jam altera *comitia Albensia mense Majo convocata.*

LXXIX. Quorum *occasio* praecipua fuit communicatio cum Regno *novae legationis Turcico-Tartaricae*. Quodsi Nos (prout iterum atque iterum Nos Nostrosque consiliarios calumniantur in Pasquillo) *mira*, ut ajunt, *arte* Regnum celare voluissemus *legationes periculi indices*, nunquam tot *comitia, communicationis publicae media*, cumulatim condixissemus consulto, discrimen itaque Regno jam ingruens, ipsis mature ob oculos posuisssemus bona fide; namque ipsismet *fatentibus exercitus Turcici imminabant oppidis Karansebes et Lugos*. Ursumus etiam juramentum ipsorum fundamentale in Nostra inauguratione praestitum, cujus tenore eorum unusquisque jurat per SS. Trinitatem etc. se fore *amicum amicis, inimicum inimicis Nostris*, obligantes proinde sese velle *Nos defendere contra quoscumque* etc. Adjecimus *litteras eorundem fidejussionales* (de quibus supra artic. 76.) in *comitiis Albensibus, mense Aprili* datas, quibus Nobis firmaverunt fidem, in casu negati ex parte *Turcarum Athname* (qui jam erat casus praesentaneus), se tunc velle in *defensionem suarum libertatum nobiscum vivere et mori*: Nos reciproce ultro spondemus ipsis *omne boni pastoris officium, ad ultimum potentiae* eos a *lupo* invasore defendendo, imo, si opus, *animam Nostram deponendo pro ovibus*, Nobis nimirum sibi que fidelibus (non equidem pro hircis cornipetis, sive rebellibus, Principis patriaeque suae proditoribus.)

LXXX. Jamque hic ipsi incipiunt manifeste titubare tempusque (rem in tali casu pretiosissimam, in cujus quippe mora evidens Regni periculum) terere impertinentibus tergiversationibus; modo enim quasi spondere videntur Nosque animare. sed in

Saeton. in vita
Julii Caesaris.

propriam, uti apparet, Nostrimet perniciem, sicut *Brutus et Cassius Julium Caesarem*, vel *parricidae* nostrates *Bathorium Principem*, quem in castra usque comitati, hoste postea vixdum viso, Principem suum turpiter deseruerunt tandemque proditorie etiam jugularunt. Nos itaque *fatum suppar* tam *Principis*, quam *patriae*, conjunctim praevertere studentes, etiam atque etiam obtestamur eos *ad declarationem* sinceram sui animi simulque ad intrepidam in primo suo *justae defensionis* proposito *constantiam finalem*. Illi regerere sese velle, uti nos primi declaremus ipsis media defensionis, tametsi autem *arcana Imperii* revelare non adeo politicum, imo *intutum*, tamen Nos id sincere facturos spondemus, dummodo *declarent serio*, utrum *Nobiscum et inter se unire sese atque mutuo defendere stet sententia*. Tandem aliquando post plurimas tales ultro citroque, ut ajunt, *serrae reciprocationes*, die *Maji 29. declarant absolute sese esse impares* resistendo hosti, ac proinde (sunt ipsorummet verba etiam in Pasquillo) *jugum potius, licet grave, subire paratos*. Nos nihilominus propter salutem perpetuo publicam ad eorum infirmitatem animi Nosmet ipsos dejicientes postridie *Maji 30.* per delectos *consiliarios*, Regni corpus adhuc in comitiis congregatum paterne monemus, imo, sunt ipsorummet verba, *rogamus, quod si certo animadverterent consilium Portae non aliud esse, quam totam patriae libertatem subvertere, cunctos absque misericordia trucidare, statum Regni penitus mutare, nec privilegium ullum super incolumitate Regni velle dare* (utinam *Nos tunc vere non fuissetus vaticinati, clamat eventus!*), utrum in his similibusque causis in sui defensionem arma sint capturi? Tandem respondent, *arma se capturos in sui defensionem, si ultimam necessitatem adesse viderint*. Quae eorum responsio per occupationem prorsus subruit eorundem capitale effugium *necessitatis durum telum*, scilicet quo se praetendunt compulsos novum Principem assumere, seque Turcae dedere, cum tamen in tali casu potius *resistentiam* promiserint hic in antecessum. Id autem propositum an fuerit revera in ipsorum *intentione*, clare videre est ex *executione*, nempe, quum ad ultimam illam *necessitatem* deventum fuit, eorum *nonresistentia* vecordi, unde fatalis eademque accita clades patriae.

LXXXI. Suum enim *repetitum cavillum* putidum, quod *nempe resistendo fuerint impares*, fuisse tantum affectatum sive coloratum, quemadmodum apparebit infra liquidius in articulo *de invasione*, ita coram DEo et mundo appellamus *militum scientiam simul ac conscientiam* (artifici enim in sua arte credendum est); testamur, inquam, *rei militaris* apud Nos peritos sive domesticos sive externos: an (concordia mutua sive unione Regni inter Nos et se ipsos invicem praesupposita) hosti nondum ingressu resistere non fuisset possibile, DEo juvante, imo adeo facile,

uti nonnemo (neque is privatus) virium hostilium probe conscius, Nobis Regnoque amicus, consilio dato praemonuerit, dummodo *fauces Regni* (Bozam puta) *paucis aliquot millibus* (tribus ad summum) *communirent, atque tantisper duntaxat defendere sustinerent, se habere pro comperto, hostem semel atque iterum repulsam passum debere retrogredi: idque pro possibilitate resistentiae, humanitus sit dictum.* Divinitus autem loquendo (nam sumus Christiani), nisi proditores omni in DEum ipsum aequae ac in Principem suum fide fuissent vacui, quoties in *causae justae defensione*, invocato divino Numine, exigua *fidelium manu barbarorum phalanges*, numero tametsi atque etiam impetu immanes, fuerunt subactae? Uti nihil repetamus de *majoribus* Nostris, magnanimis *Hunyadis, Bathoreis, Zeriniis* etc, testentur id ipsum antiqui *heroes sacri, Gedeon, Jonathan, David, Josaphat, fratres Maccabei* etc. In sacris annalibus etiamnum inclyti, Hebr. XI. 35. 36. qui *chronologo* Apostolo per fidem in bello validi effecti sunt, Regna debellarunt, exercitus exterorum in fugam verterunt etc. Ratio successus admirandi fundata est in *rupe, justitia nimirum simul ac omni potentia divina*, qua concurrente cum humana fiducia juxta ac industria (uti heroice Jonathau) *non est impedimentum Domino per paucos in se fidentes salvare, aequae ac per multos.* I. Sam. XIV. 6. At enimvero, Nostratibus proditoribus deerat idem animus, eadem fides, unde potius quam sese gloriose defendere maluerunt ignominiose semet ipsos dedere. Atque hactenus *occasio simul ac exitus comitiorum Albensium geminorum*, quorum consequens (idemque jam ordine *tertium* rerum Nostrarum caput) fuit Noster *ex Regno Transylvaniae egressus*, cujus, sine ambagibus, ex parte Nostra, hae fuerunt causae tam justae, quam honestae.

LXXXII. In his ipsis *comitiis Albensibus novissimis* haud obscure fuerat mussitatum, Turcas suggerere regnicolis Nostrum ex Regno Transylvaniae egressum fore ipsis salutarem; eo enim casu spondere Turcas, Regnum nihil damni prorsus passurum. Scilicet sic olim in *apologo* *lupus suasit ovibus expulsionem canis ex ovili; eventum postmodum senserunt oves, suo malo: siquidem*

Incudiditum captat ovile lupus.

Consiliarii igitur Nostri sensum Regni Nobis insinuant de Nostro ex Transylvania egressu: nominatim (neque id, uti ex eventu apparet, absque mysterio) *Achatius Barscayius*, tunc comitiorum praeses, nunc praesens usurpator, instat uti Nos non tamen egrediamur ex Regno, sed ut insuper quam procul fieri potuerit recedamus, signanter, ut in *comitatum Maramaros vel ad arcem Kővár* Nosmetipsos subducamus. Super his secuta *protestatio* Nostra, quod quantoquidem ipsi adeo sibi non constant animo, ut dentidem *recusent sese unire, neque audent se defendere, neque*

etiam pati volunt se defendi, Nos potius quam (saltem secundum opinionem eorum) praesentia Nostra bellum in Regnum ullatenus attrahere dicamur, contenti fuimus, cum etiam iterata *Nostri abnegatione*, hac etiam in parte regnicolis Nostris condescendere *praesentaneoque Nostro ex Regno egressu*, Nostra pro Regni totius incolumitate obsignare sollicitudinem. Ipsi autem viderint.

LXXXIII. Post *determinatum* Nostrum ex Regno Transylvaniae *egressum* in ipsis comitiis Albensibus ipsimet regnicolae confestim per literas certiores faciunt Purpuratum utrumque tam Vezirium Supremum, quam etiam Budaiensem, quod Nos scilicet regnicolarum miserti (ergo non desertores) *egressu Nostro*, *eductu* etiam copiarum Nostrarum (stipendiariarum) extra Regnum ipsorum saluti consultum volentes prorsus recessimus. Proinde Turcam ipsimet rogant, Regnum uti in pace tantisper patiatur respirare.

LXXXIV. Jamque ex praememoratis *regnicolarum actibus* spontaneis, nempe 1. *insinuatione de egressu Nostro ex Regno*, et 2. *significatione Nostri egressus* per eorundem legatum Turcis impertita, apparet 1mo quam iterum falso *Pasquillator* negat *egressum* Nostrum a regnicolis ipsis fuisse expetitum: *A statibus*, inquit, *id vel verbo postulatum sancte negamus*; 2do exhinc etiam constat, quam injuste (rhetoricando tamen) exaggerant *egressum* Nostrum ex Regno tanquam desertionem Regni voluntariam, cum expositione Regni invasioni conjunctam, exclamantes in Pasquillo: *Nos sine duce, sine rectore, sine pastore, sine viribus, sine ullis copiis relictis* etc. Adeo Principi quantumvis indulgenti difficile est, si non impossibile, iniquis placere *vertumnis*, modo in hac, modo in illa sententia (funambulorum mimicorum instar) vacillantibus, modo in hanc, modo in istam partem *Principum* suorum *actus*, quantumvis alias *propitios, maligne* detorquentibus. Pastori quippe suo (uti supra) *egressum suaserunt* (postea tamen iidem de eodem eundem sugillarunt). pastor tamen ex sua ovium cura perpeti ad ipsorum magis dextram gubernationem, reliquit *locumtenentes* triumviros: 1. Achatium Barscyaum (quem etiam ipsimet, tametsi contra fidem alterutrinque datam, pro suo jam pastore agnoscunt pecora). 2. Stephanum Petki. 3. Michaellem Herrman judicem Coronensem, consiliarios, adeo uti pro unico pastore (a semetipsis repudiato) jam nacti sint *tergeminos*. Quam falso igitur *se sine pastore relictos* esse conqueruntur sycophantae. Atque haec de *Nostro ex Regno Transylvaniae* (persuasio) *egressu*. Sequitur jam idque praeprimis considerabile post *resumptionem Principatus Nostri rerum nostrarum gestarum* caput quartum, nimirum inevitabilis cum Turca congressus, sive pugna defensiva, cujus quatuor potissimum veniunt perlustranda: pug-

nae nimirum 1. *occasio*, 2. *status*, 3. *successus* et 4. *actus pugnam consequentes*.

LXXXV. *Occasionem* pugnae quod spectat, Nos non vanis conjecturis, sed uti eventus ipse evicit, certissimis indiciis, imo Turcarum ipsorum ingeminato (supra) *arcis Jenö* etc. postulato edocti, in *Partes Hungariae* nimirum intendere *Turcicum exercitum*, Nostri erga fideles Nostros in Partibus (redintegrato reciproce juramento Nobis adhaerentes) *officii Principalis* probe memores, viis ac mediis omnibus *legitimis*, qua primum (uti par est) *togatis* sive *pacificis*, qua postmodum etiam sagatis sive militaribus violentiam Turcicam a fidelibus Nostris divertere conantes: ideo 1mo quando ex Alba Julia regnicolae per *Hussian Aga* significarunt *Purpuratis* Nostrum ex Regno egressum, Nos quoque conjunximus literas Nostras, firmatas *protestatione* (propter foedus) de sincera, eademque constanti *obedientia Nostra versus Portam*, in casu nimirum *conciliationis* atque *armistitii*. Quodsi vero Nostra *submissio* Regnique pro pace supplicatio toties iterata reiiciatur, Nos cum *jure naturae et gentium* teneri nosmetipsos nostrosque fideles pro virili defendere in DEI nomine atque per *viam armorum* (ultimum Regum atque Principum iudicatorium) honori, libertati, vitae, religioni consulere. 2do literas iterum ad idem *mense Junio* ingeminavimus ex Czucz ad Turcam missas. *Tertiavimus* easdem *secunda die Julii* ex arce Jenö per nuncium expeditum, militem stipendiarium, quem tamen *contra jus gentium* Turca rapuit in captivitatem.

LXXXVI. His omnibus *mediis pacificis* a Nobis (quia foederis etiam si cum Turca initi tenacibus) frustra tentatis, *iudicet igitur DEus et orbis Christianus*. Nonne jam insurgere intererat, non tantum *prudential politicae*, quae dictat *satius esse praevenire, quam praeveniri*, sed etiam *conscientiae*, quae jubet bonum Principem, quantum in se, defendere illos, qui in *causa iusta Principi suo sese unire* seque etiam ipsos defendere parati erant, ne si a *Principi deserti*, perirent prorsus indefensi. Quid quod non tantum a *Turcis* ipsis (uti ex eorum *testimonio* infra Artic. (*üres hely*)) jamjam in *arcem Jenö* impetum facturis provocabamur ad arma, verum insuper a *regnicolis* ipsis, nominatim ab *Achatio Barscyaio* usurpatore *instigabamur ad pugnam cum metipsis Turcis* quantocius ineundam (veluti fortassis ad *Uriae fatum* Nobis consciscendum, tametsi id Deus Nobis *convertit in bonum* vel saltem ad Turcarum contra Nos odium aggravandum). In comitiis quippe *Albensibus* dixit *Barscyaio* ipse expresse, *quodsi Nos Vezirium Badaiensem jam, uti significabat, adversus Jenö moventem conflictu profligare possemus* (quod et DEo iuvante a nobis tunc factum) *id ipsum fore efficax pacis ineundae medium*.

Imo, quod est amplius, post *pugnam* divinitus *successu coronatam* nonne idem *Barscyaius* ad Nos scripsit, uti victoriam prosequi contra Turcas porro pergeremus. Et tamen, quae est moderna *proditorum aequitas*, idem ipse *Barscyaius* regnicolarum nomine per literas ad *Turcam* post pugnam datas *pugnae offensivae*, apud hostem barbarum, culpam in Principem suum rejicit, fidelis, atque etiam aggravat ignominiose, uti Turca (alias oculatus) pervideat (in dedecus Portae Ottomanicae), quam scilicet fidelem subditum et sibi constantem futurum evexerit in Principem, qui alterius *Protei instar* modo *pro*, modo *contra*, erga Dominum suum, *Principem Christianum*, adeo extitit inconstans, imo infidelis. Atque haec, bona fide Christiana, fuit sequentis Nostri cum *Turca congressus*, sive *pugnae occasio* genuina, ex cujus vera deductione palam est Nostrum cum *Turca bellum ab origine* ac consequenter in toto etiam tam *praeterito*, quam (si aliter fieri nequit) *futuro belli progressu* fuisse, esse, et futurum esse ex parte Nostra *neutiquam offensivum* (DEus testis est) *sed inevitabiliter defensivum tantum*, ac proinde *omni iure naturae et gentium bellum justissimum*. Et qualiscunque (propter peccata vel arcana Dei judicia, quae humano oculo rimari nefas, adorare necesse) nos divinitus maneat eventus; *humanitus* tamen non potest non esse *bellum hocce gloriosum*, utpote *fidelium contra infideles*, idque etiam *defensivum contra oppressores*.

LXXXVII. Haec de *pugnae nostrae* cum *Turcis* *justa occasione*. Sequitur jam 2do *pugnae status* juxta tres *circumstantias*, nempe 1. *personarum*, 2. *temporis*, 3. *loci*, ordine deductus, atque quantum in re tali tumultuaria constare potuit, bona fide relatus. 1mo *personas* quod spectat, experti, quod nullatenus *Turcarum violentiam* apertam, non tam uti apparet, amplius contra Nos, quam contra Regnum ipsum, intentatam vel delinire vel alias declinare jam poteramus: Nos DEo exercituum auspice, numero tametsi valde inaequales, praelium tamen alacres aggressi sumus. Nostrae igitur *aciei* in cunei formam redactae *dextram alam* dirigebat Generosus *Franciscus Gyulai*, arcis *Varad Capitaneus*, cujus alae fronti primae ex stipendiariis consistenti praeerat *Mag^{cus} Stephanus Barkoczi*; alam *sinistram* occupabant *Heydones*, duce *Matthia Szuhai*, Capitaneo *Kaloviensi*; hujus alae frontem quoque obtinebant stipendiarii, *Andrea Keresztes* ductore. Corpori peditatus tormentis instructo imperitabat *Andreas Gaudy* Tribunus; pone peditatum ipsum Nos ipsi cohortibus praeibamus. In *extrema acie* *Stephanus Ebenius* Generalis a Nobis constitutus, atque *Gabriel Bakos* tuebantur agmen stipendiariorum novissimum. Ita Nostri. *Turcarum* vero duces extiterunt: *Purpuratus Budensis* (verum is cum janizariorum peditatu tormentis munito, cumque 800 circiter equitibus, substitit

ad fauces Lippenses eventum pugnae speculaturus), reliquo exercitui praeerat Basa Agriensis et Begus Strigoniensis alique Ottomanici Satrapae. Sic erant personae. 2. *Tempus pugnae* fuit die 5ta Julii, stylo novo, anni hujusce 1658., qua die ipsa per exploratores a Nobis interceptos certo innotuit Nobis Turcas versus *arcem Jenő* castra moventes eandem arcem ex improvise, (quantumpote) oppugnare destinasse. Unde iterum liquido apparet, bellum hocce cum Turca fuisse mere defensivum ex parte Nostra. Pugnatum est igitur ea die ab *hora decima antemeridiana ad horam quartam pomeridianam*. 3. *Locus pugnae Lippam* inter et *Arad* situs, unico a faucibus Lippensibus lapide. Pugnae actum quod attinet, Turcis versus aciem nostram intendentibus, verum simul ac exercitus nostri acies ordinato progressu occurrit ipsis, ad conspectum ordinis Nostri *subsistentibus*, ala sinistra Nostratum in Turcarum aciem impressionem faciente, *mox Turcarum ala sinistra* flaccescere fugamque capessere, quos etiam cum ala dextra Nostra persequi Barkoczi, quousque cum sociis ad ipsas fauces Lippenses retrocessere, ubi *pugna stataria* praecipue pugnatur, atque haec coitio fuit *tum acerrima*, cui et interfuimus. Siquidem postquam *Stephano Ebenio* agmen totum, *Francisco Gyulao* alae dextrae partem servanda commisimus, Nosque pedetentim sequi imperavimus: militum Nostrorum hostem, ut dictum, tota ala sinistra caedentium vestigiis Nos insistimus; praecaventes quippe, ne Turcis contra militem Nostrum sese agglomerantibus ipsi Nostri cogerentur retrogredi atque ita conturbatis ordinibus etiam dispergi, rati sumus, Nostra autoritate atque etiam praesentia militem nutantem melius posse redigi in ordinem atque restabiliri. Neque nos fefellit conjectura. Namque Janizariis cum *tormentis* agmine toto concurrentibus atque in militem nostrum serio incumbentibus, *re-dintegrata pugna*, militia *Hungarica* in ipso pugnae aestu veluti loco cedens a Nobis praesentibus animata fuit atque etiam retenta, donec *Tribunus Gaudy* cum peditatus parte supervenit, favore sylvae adjacentis tormenta Nostra stratagemate ita deduxit atque disposuit, uti derepente quaquaversum in *Turcarum agmen densum* displosa barbarorum exercitum proturbavit; quo viso, *Hungaricis etiam stipendiariis* ex monte adverso in Turcas sese effundentibus, corpore quoque militiae nostrae reliquo succenturiato atque appropinquante *strages cruenta secuta*. Sicque *Turcae* undiquaque caedi se sentientes, tumultuatim *Lippam* usque non tam fugere, quam ruere, atque ita inter fugam fusi funditus. In hoc autem praelio, qui jam debet esse 3^{tio} *pugnae Nostrae successus*, praeter caesos dedititiosque, uti notum, Turcarum etiam haud vulgarium, complures, alii insuper ex primoribus prae militis simul atque animi conturbatione, sese in *fluvium*

Marusium vicinum praecipites dederint, atque ita plurimi aquis fuerint obruti. Qua occasione *Nos castrorum* domini praeter captivos ipsos *tria tormenta maiora atque impedimenta sive plaustra militaria* (haud vacua ea) pro spoliis opimis retulimus, ovariantes in Domino. Quotus Turcarum eo conflictu perierit numerus, nostrum non est determinare; non fuisse exiguum, ipsimet perhorunt. Nostrum autem militum desiderati fuere duntaxat ad summum XX numero, dimachae plerique, quos vulgo *Dragones*, temere in aciem Turcicam educti. Sic itaque fuerunt belli Nostri contra Turcas *defensivi primitiae*, in quibus DEo duce (cui etiamnum laus ipsa unice tribuenda) *victoria* Nobis cessit in solidum. Atque hic obiter liceat notare in improbo *Pasquillatore* malitosum artificium, quo victoriam hanc a DEo nobis concessam, cuius fortassis acquisitioni ipsemet nequidem interesse ignavus fuisset ausus, eandem tamen victoriam Nobis invidens maligne, *oculus nequam, ingrato involvit silentio*, perfunctorie dicens in *Pasquillo*: *Quae secuta sunt, quia ad propositum Nostrum minus faciunt, sciens praetereo*. Credimus totum. Quod si vero Nos non fuissemus DEi gratia victores, sed Marte iniquo victi, tunc cladem fortassis Nostram clangore tubae orbi universo intonuisset, si potuisset, incendiarius. Atque hactenus *pugnae Nostrae cum Turcis defensivae primae status* simul ac *successus*.

LXXXVIII. Actus pugnam istam consequentes quod spectat, Nos armorum Nostrorum successu hoc auspiciato nihilo elatiores facti, tametsi flagrante victoria, Nos quoque prorsum instigantibus militiae Nostrae ducibus (atque etiam id fortassis accidisset tunc felicius in rem Nostram), Lippam ipsam et oppugnare atque etiam jam tremefactam expugnare fuisset in proclivi, tamen oculo dextro semper in publicam Regni salutem, sinistro vero (propter pacta et regionum vicinitatem, item Christianae rei publicae pacem universalem, quam Nos praecipue spectamus) in *amicitiam Portae adhuc* intento victoria pridiana modeste uti decrevimus. Proinde 1mo *ad Turcam* non gladium, sed potius *calamum* convertimus, namque postridie victoriam ipsam, die 6ta *Julii*, ex castris Nostris ad *Palekese* positis ad *Vezirium Budensem* misimus *litteras submissorias*, quarum argumentum ex parte Nostra fuit 1. *pacis oblatio*, 2. *Portae complacatio*, 3. *Nostrae in futurum erga Portam Ottomanicam (quoad pacta) obedientiae protestatio*, quod si Nos (non prius laesi) quicquam contra Portam Ottomanicam aut libertates Regni Transylvaniae etc. commiserimus, tunc ira Imperatoris effundatur super caput Nostrum etc. Responsi a *Vezirio* Nobis dati *materia* fuit *recessus nostri atque armistitii stipulatio*, eaque conditione *intercessionis quoque suae apud Portam sponsio*, item *protesta-*

tio Vezirii cum iuramento, se interea contra vexillum Imperatoris Nobis olim concessum arma neutiquam moturum. Paruimus actutum Vezirii postulatis (pacis iterum publicae causa) tum recessu Nostro praesentaneo, tum etiam hostilitatis omnis ex parte Nostra, pro tempore, intermissione sancta (re tametsi milite jamjam Nostro exaestuante, certe difficili). Jamque ex allegatis et probatis Nos inter et rebelles Nostros, Nos identidem voluntariae a Porta defectionis calumniose arcessentes: iudicet Deus, imo Porta Ottomanica ipsa, utrum hi Nostri actus submissionis qua literis, qua factis non solum ante, sed etiam post pugnam etiam victoria coronatam multiplicatis, arguant Nostram a Porta Ottomanica defectionem deliberatam, uti Nos passim traducere non cessant apud Portam ipsam ad Portae furem contra Nos ardentiorum inflammandum — an vero potius acta haec Nostra liquido demonstrent Nostram in pactis servandis, etiamsi (propter rationes Regni Nostri politicas) cum ipsomet Turca, animi constantiam.

LXXXIX. Post hanc cum Turca transactionem temporariam Nos Turcarum mores alias experti deque Regni Christiani (tametsi ex parte refractarii) incolumitate jugiter solliciti, ac proinde in omnem eventum ejusdem securitati, quantum in Nobis, providere porro cupientes: Nos die Julii 15. Varadino literas publicas expeditimus ad singulos Regni ordines, singillatim ad comitatus, ad sedes Siculicales, ad universitates Saxorum, quarum literarum haec fuit summa: 1. Relatio praesentis status Nostri atque Turcarum, 2. quod quandoquidem Athname pro securitate Regni juste postulatum non datur a Turca, 3. periculum insuper invasionis alterutrinque praesentaneae ingruit Regno: proinde si adhuc unire se velint et pati se defendi, Nos, jam tum DEi beneficio victores, parati sumus denuo ingredi Regnum Nostrum Transylvaniae atque ad ipsorum defensionem in casu offensionis a Turca vel quocunque cum illis vivere et mori. Huic autem paternae Nostrae pro Regno sollicitudini responsum est ingrato silentio, cum sinceræ Nostrae oblationis contemptu manifesto. Nam quod nonnulli literarum Nostrarum ab Achitophèle suppressionem mussitant, quemadmodum majus peccatum, ita vae per quem!

XC. Nihilominus Nos Nostra longanimitate ipsorum (in propriam ruinam) contra Nos contumaciam expugnare eosque ad bonum proprium veluti exprocari tametsi non sperantes, tamen semper studentes; iterum, simul ac a Locumtenentibus facti sumus certiores de hostium accelerato motu et propemodum jam ingressu in Regnum, Nos confestim ex arce Somlyo alteras ad eosdem Regni ordines, singulatim per nuncium expeditum misi-
mus literas cum prioribus idem prorsus sonantes Nostramque

adhuc *auxilii in sui defensionem renovantes oblationem*. Oblationis Nostrae reiteratae par contemptus, responsum nullum (hoccine honestum?); jamque iterum, *judicet Deus et orbis Christianus*, utri *partium* juste sit *imputanda Regni Transylvaniae* etc. tam *invasio* quam *ruina*, an *Nobis toties defensionem Regno offerentibus an vero rebellibus*, oblationem nostram *floccipendentibus adeoque defendere sese neque audentibus neque etiam se defendi pati volentibus?*

XCI. Nos igitur *regnicolarum istorum rebellium* infidelitatem cum justa indignatione contuentes, tamen ad salvandum eos, si pote, tametsi invitos, convertimus Nos iterum atque iterum ad ipsos Turcas. Quapropter vergente jam eodem mense *Julio*, *litteras* prioribus *consonas* dedimus ad *Vezirium Supremum ipsum*, *fidelitatis* Nostrae erga *Portam Ottomanicam* oblationem simul ac protestationem finaliter obsignantes *deprecationemque violentiae contra Regnum a Turcis intentatae urgentes*. *Vezirius Supremus* (hac in parte Nostratibus rebellibus quia humanior) respondit mense *Augusto* ex *Panczovia* atque post expostulationem, pro more gentis, fastuosam, invitat tamen personam Nostram ad se, juramento etiam securitatem Nostram simul ac *pro Nobis apud Portam intercessionem* suam et spondet, et etiam sperare suadet sustinetque. Interea ex his *Vezirii Supremi* literis satis liberalibus (contra calumniatorum Nostrorum contumeliosum totiesque repetitum mendacium) clare constat, *nomen Rakocianum* nequidem post *pugnam defensivam* cum *Turcis* commissam non adeo evuluisse aut evasisse abominabile, quin et *litterae* et *nuncii* alterutrinque sine ullo nunciorum nostrorum periculo fuerint *reciprocati*. Nos igitur literis *Vezirii Supremi congruum* dedimus *responsum*: Nos scilicet mortem gloriosam sive honestam neutiquam reformidare, *inhonestam* vero mortem vel etiam *captivitatem* informem abominari. Rationabiliter igitur praevidentes Nostram personam in potestate *Turcarum* semel constitutam posse urgeri ad conditiones tales, quae Nobis forent turpes, tristes autem Regno, utpote privilegiorum Regni diminutivae (si non destructivae), quales sunt conditiones illae in aeternum Regno sibi ignominiosae, quibus tamen regnandi libidine *Barscyaius* usurpator succollavit libens, qualibus vero Nos nunquam, etiam si cum praesentaneo vitae discrimine simus consensuri: adeo postulavimus jure gentium assecutorias non tantum de personae Nostrae salvo conductu, verum etiam de Nostro in casu libero salvoque reditu, quia de eo nulla in prioribus *Vezirii* literis fit mentio. Interea iterum atque iterum de Regni libertatibus non imminuendis stipulando cavimus expresse, adeo pro Regni tametsi ex parte rebellantis incolumitate cura nostra fuit constans, imo perseverans usque ad finem. *Vezirius Supre-*

mus nuncium Nostrum (Andream Moritz nomine) excepit vultu sereno, aureis insuper decem donavit, jamque bono animo esse jussit, spondens sese eundem ad Nos remissurum cum evangelio sive bono nuncio. Verum eodem temporis articulo Achatii Barscyai interventu, posteaque etiam intrusione, bonum Vezirii pro complacatione Portae proque Regni pace publica propositum opus a Nobis feliciter inceptum factione privata infeliciter fuit contaminatum. Namque derepente mutatus Vezirius nuncio Nostro dimissionem postulanti abitionem mandavit praecipitem, ex sereno subito severus factus. Quinimo Zinan Bassa Purpuratus Budaiensium Nostratibus fassus est ingenue, quod si barba rufa (Barscyaium usurpatorem notans) et barba nigra (Danielem Ferentz indigitans) non intervenissent, Rakocius de Principatu suo securus, Regnumque quietum fuisset futurum. Hactenus rerum a Nobis post resumptionem Principatus nostri gestarum caput quartum, nempe congressus Noster sive *pugna defensiva cum Turcis*, ejusdemque Pugnae tam 1. occasio, quam 2. status, 3. successus, atque etiam 4. actus eandem pugnam immediate consequentes.

XCII. Succedit jam ordine rerum gestarum caput quintum, nempe *invasio regni nostri Transylvaniae violenta*, non obstantibus multiplicatis tot Nostris qua ad Regnum monitis antecedentibus, contumaciter rejectis, qua etiam ad Turcam ipsum submissionibus successivis missis, utrisque tamen etiam frustratis. Circa hanc *invasionem* consideranda veniunt potissimum duo: 1mo ejusdem occasio simul ac instrumenta sive authores, 2do progressus per partes.

XCIII. *Occasio*, imo *causa ipsa invasionis* fuit potissimum duplex (cujus utriusque non Nos, sed patriae aequae ac Principis proditores fuisse autores fiet manifestum). Earum enim prior fuit *Turcarum expressa invitatio* in Regnum; *altera Regni ipsius discordia intestina*. Primum quod spectat, *invitatio* sive *expressa vocatio Turcarum in Regnum* (contra Nos scilicet per *instructiones Sebesianas mensis Januarii Meghiessino* missas, de quibus supra fuse Artic. (*üres hely*)), ea fuit *causa prior realis invasionis*, qua irritata *ambitio Turcarum et rapacitas Tartarorum* expeditionem ab illo, perpetuo tempore, uti notum, apparare coeperunt, tametsi ultra *Regnum intendentes* (de quo infra Artic. (*üres hely*)) tamen per Regnum praetendentes. Quia igitur authores invitationis barbarorum in Regnum jure merito asseruntur autores etiam invasionis subsecutae (*quod enim est causa causae est etiam causa causati*), ideo iidem etiam authores dicendi sunt *ruinae Regni ex invasione ortae* omniumque calamitatum illarum publicarum, quas proinde in *Pasquillo* ipso incogitantes exaggerant, in proprium caput. Hactenus *causa*

prior invasionis, nempe invitatio Turcarum in Regnum. Sequitur jam causa altera, nempe fatalis discordia Regni.

XCIV. Unde etiam consequens neglectae inculpatae Regni tutelae ejusdemque tempestivae imo debitaе sui defensionis, qui tamen finis universalis a Sapientissimo Creatore, legis instar, est insitus omnibus creaturis, etiam inanimatis, quae, saltem passive, tendunt, vel potius diriguntur omnes et singulae ad conservationem sui, maxime autem universi, propter quod universum conservandum saepius creaturae a sua tametsi naturali inclinatione recedunt, ut universo consulant, ac in eo consequenter sibi ipsis, utpote universi partibus. Hujusce autem finis generalis, nempe conservationis sui, medium inseparabile est unitas. Unde illud vulgo notum principium non minus politice quam physice verum, nimirum: *Virtus unita fortior*. Unde etiam illud Machiavelli tam hostibus extra, quam proditoribus intra Regnum praxi pernotum: *Divide et impera*. Contra consiliario historicorum Romanorum facile princeps: *Concordia res parvae crescunt, discordia maximae dilabuntur*. Haec autem et similia monita salutaria ipsis saepius discordiam dudum meditantibus, sicut alii boni viri, sic et Nos, in cautelam suggereramus mature: teste inter alios *Dionysio Banfio*, per quem in Nostro ad literas illas infames *Meghiessino* missas responso praesagiebamus illis expresse ex *divisione invasionem*, suadentes proinde ipsis tempestivam, uti *membrorum cum capite*, ita *membrorum inter sese unionem* prorsus necessariam, idque sub *poena desolationis* (quam *Christianorum Princeps* ipsus interminatus est, et ipsimet jam experti sunt): *Omne quippe Regnum in se divisum desolabitur*. Verum haec etiam et similia paterna Nostra consilia omnia surdis auribus hausta.

Sallust. de Bello
Jugurth.

Matth. XII. 25.

Luc. XIX. 14.

XC. Quippe paulo ante invasionem ipsimet fecerunt *divisionem fatalem 1mo a capite, nempe Principe*. Non enim amplius, ut antea, clancularii mussitarunt tantum, sed jam Nobis e Regno Transylvaniae semel egressis palam nuncium remiserunt in cardine, revera tale, quale filii isti Belial, nimirum: Nolumus hunc regnare super Nos. Siquidem sub initium mensis *Augusti* elapsi deputatos ad Nos miserunt *Thasnadinum* cum propositionibus, quarum *summa* fuit *abdicatio Nostri a Principatu*. Quibus responsum est a Nobis 9. Augusti publica declaratione nostra, quod nimirum (uti ex universo praemisso processu constat) Nos ex cura nostra Principali non propriae securitati aut dignitati velificati sumus, sed publicae Regni totius incolumitati consulimus, non tantum semel Nos ipsos *exercitio Principatus* Nostri sponte abdicando, sed et post etiam resumptum Principatum ad communem defensionem Nostram toties cum Regno *conjunctionem offerendo*, tametsi eandem cum contemptu rejec-

tam. Adjecimus nos etiamnum finaliter Regno cedere paratos fore, si *conscientiae* Nostrae *demonstrari posset*, cessione Nostra iterata publicam Regni totius pacem posse redimi. De quo jure merito dubitare possumus, quia contra videmus injuste negari a *Turcis* (in tali casu) *libertatum Regni vallum ipsum antiquum Athname, pro securitate Regni justissime a Nobis postulatam*. Quomodo ergo possumus (salva conscientia) *Regnum Christianum* a DEo nobis commissum desertione adeo temeraria *barbaro* sive infideli *prodere*? Conclusimus declarationem Nostram (de quo etiam coram DEo et mundo semel pro semper, ut loquuntur, protestamur per praesentes), quod *qualiscunque causae Nostrae vel personae Nos maneat successus vel exitus* (quem divinae providentiae omnia sapientissime disponenti resignamus venerabundi) etiamsi *Turca* det *Athname*, et nos ea *conditione Principatum Nostrum* (necessitate politica non coacti, sed persuasi) resignemus *personaliter* atque etiam finaliter, Nos tamen *intactum intemeratumque reservare semper* et velle et debere *jus omne titulumque legitimum* competentem unigenito Nostro *Francisco Rakoci*, utpote *ab ipso Regno Transylvaniae libere electo* atque etiam a *Porta Ottomanica plene confirmato Principi*, eidemque in tali casu ab hypothesi culpa paternae (quam refutavimus) prorsus immuni (juxta divinum judicium ipsum: *Filius non portabit iniquitatem patris*). Cui proinde jure divino et gentium Regnum suum (quasi pro *derelicto* a Nobis habitum) liberum erit per vias legitimas recuperare sive recipere, siquidem velit, quandocunque legitimam ad regnandum aetatem DEo volente attigerit. Interea etiam *ex gratia speciali consilium hocce* salutare nostrum iisdem dedimus, uti ad *Turcam* tempestimam *legationem* expediant quantocius cum *declaratione*, quod Nos *resignationem* promisimus, ipsisque etiam *permisimus electionem novi Principis* sub praemissa *honestate*, imo necessaria, imo fundamentali conditione: *Athname* dandi pro securitate Regni atque sub *cautione* de futuro, *ne Regnum Transylvaniae antehac adhuc liberum cogatur ad servilem adeo pro libitu Portae Principum suorum mutationem ignominiosam, contra expressum tenorem capitulationum cum Porta* (quod abunde demonstratum supra Artic. (*üres hely*).

Ezech. XVIII. 20.

XCVI. Nostra autem haec *concessio gratiosa* tantum abest, uti eorum erga Nos animum emolliverit, aut generosam mentem contra communem patriae hostem obfirmaverit, quod tametsi *factiosi* excitati fuere a suis concivibus 1mo *ad conventum togatum sive pacificum*, uti in commune consulerent, deinde ad *invasionis* ingruens *periculum* medio sagato, sive *conjunctis viribus*, propulsandum, ii contra neque *convenire*, multo minus sese suis *conjungere* voluerunt. Verum quemadmodum ante a suo

capite, sic jam (veluti ad implendam iniquitatis suae mensuram) etiam a *membris* ipsis desperatam secessionem fecerunt, sicque *discordiae nationalis* ejusdemque *fatalis periodum* accelerantes, *conculcato omni jure naturali, gentium et civili*, neglecta prorsus sui suorumque justa defensione, se ipsos prodendo *invasioni* latam portam aperuerunt; quorum proinde crimen affectatum (appellamus eorum conscientiam) aggravat *defensionis* (tunc temporis) 1. non aequitas modo, 2. verum insuper *necessitas*, 3. imo etiam *possibilitas*.

XCVII. *Defensionis aequitatem* quis negare potest, cum *tentatis mediis pacificis* omnibus, apud *barbarum* sub umbra capitis non Principis, Regni corpori inhiantem, nihil prorsus profici potuit? Nonne igitur aequius jam *surgere* atque (ad mortem usque, si contingat) fortiter *pro patriae salute, libertate, honore* (rebus revera *fundamentalibus*) stare atque etiam *decedere*, potius quam *magnalia* haec omnia, vita ipsa caduca et jam ignominiosa longe aestimabiliora, *decussatis* veluti *ulnis*, hosti perfide prodere? Sed quid *defensionis aequitatem* loquor in foro externo, cum in foro interno conscientiae eandem defensionem exigeret ipsa *necessitas* tam respectu sui, quam vel maxime *suorum, conjugum* scilicet, *liberorum*, aliarumque personarum ipso juris stylo *miserabilium*, utpote humanae omnis defensionis expertum, nisi a suis viris, vel a suis parentibus defendantur! Quare enim *jure divino* vir dicitur esse atque etiam esse debet *caput mulieris*? Et quare *jure civili* filius dicitur pars patris? Istud enim non tantum *ratione eminentiae*, sed etiam *respectu influxus boni consilii* simul ac competentis *auxilii* ad suorum conservationem ipso *naturae jure* iisdem debitam, cujus proinde, secundum leges, dicta *inevitabilis necessitas*; — quod in antecessum NB. contra *necessitatem deditionis* sui et suorum in manus Turcarum, qui erit quartus idemque in speciem palmarius eorum praetextus, pro depositione sui Principis et assumptione usurpatoris, infra artic. (*üres hely*). Nam *qui injuriae non resistit, cum debeat et possit, aequae est in vitio, quam qui facit. Sui igitur suorumque defensio est justissima causa belli non modo omni jure liciti, verum etiam omnino* necessarii, — uti nihil dicamus de defensione bonorum nostrorum, pacis ac tranquillitatis etc. Quinimo vel ipsa debita defensionis omissio divinae maledictionis mucroni districto subjacet (Judic. V. 23.), *Maledicite Meroz, inquit Angelus Domini, maledicite indesinenter habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini, ad auxilium Domini inter fortes*. Hujus gladii ancipitis divinam aciem quomodo declinent, viderint tempestive proditores Nostri. Numque (excepto *vocationis modo* magis *extraordinario*, qui tamen aliquando est *expressus*, aliquando *tacitus*,

1. Cor. XI.

L. 3. §. cum igitur ff. de vi, et vi armata. L. 3. de just. et jure.

C. 7. C. 23. q. 3 et Cap. 12. Caus. 23. q. 8.

L. 1. ff. de bell.

quando scilicet media alia omnia ordinaria desunt) *casus* iste, et Noster fere *germanus*, populus Dei nimirum oppressus a barbaris numero et potentia longe superioribus, et, quod ad pudorem gentis degeneris sit dictum, in ista patriae Ebraeorum defensione, *dux foemina facti, Debora*.

Atque hactenus *defensionis* debitae *aequitas*, imo *necessitas* abunde demonstrata. Quid quod eadem ab ipsis in *Pasquillo* confessa, ubi affirmant scilicet sese in *comitiis Albensibus* mense Aprili promisisse Nobis (utinam etiam sibi suisque eandem re ipsa praestitissent) *defensionem in casu ultimae necessitatis*? Utrum autem *casus* hic *invasionis* barbarorum non fuerit revera *casus* talis *ultimae necessitatis*, ex diris consequentibus *judicet jam orbis Christianus*.

XCVIII. *Possibilitatem vero defensionis* quod spectat, quod est *punctum tertium*, praeter illa, quae de eadem supra diximus artic. (*üres hely*), quia ea omnium maxime controvertitur a contradicentibus: non est ea possibilitas aestimanda ex lusco vulgi iudicio rei bellicae prorsus imperito, sed 1mo ex natura loci, sive ex *ipso Regni Transylvaniae situ*, 2. *rerum tunc temporis ac personarum in Transylvania statu*. Primum quod attinet, *naturam loci* sive *situm Transylvaniae*, Regnum istud ceu descriptore Regio Vate Hierosolyma altera communivit divinum numen undiquaque angustisque alicubi anfractibus, uti bini vel terni fauces, pauci contra plurimos valeant defendere. Id ipsum ratio ipsa aequae ac experientia patria saepe comprobavit, adeo ut quod de *Regnis* aliis nonnullis *in se unitis* vulgo fertur, *Regnum Transylvaniae sit tanquam animal quoddam, quod mori non potest, nisi occidat se ipsum*. Sic igitur fuit *Regni situs*. Sequitur jam *status*. Habuisse enim tunc temporis *regnicolas* adhuc *vires probabiles ad resistendum*, si vel voluissent vel ausi fuissent (quicquid extenuent in contrarium *perfidii* vel timidi), evinci potest 1mo *ex computata militia Regni ipsa*, a Nobis consulto in Regno relicta, *numerum 10000* facile excedente; etenim cum stipendiariis Nostris solis sumus egressi ex Regno; — 2do *ex rusticis colonisque selectis*, praecipue (in tali casu *ultimae necessitatis*) veluti *beneficio decimationis*, adeoque spe (limitatae) libertatis animatis, exurgere poterat exercitus virorum supra 20000, tametsi nondum ad aciem militariter exercitatorum, tamen ad *resistentiam sufficientium*, maxime *in talibus locis, montium angustiiis, atque contra talem hostem* etiam maxima ex parte inexercitatum, neque principio adeo numerosum, sed Nostratum revera pusillanimitate affectata postea multiplicatum. Adeo falsum est, quod in *Pasquillo* quaeruntur, *sese sine ullis viribus, sine ullis copiis relictos* etc. Perinde etiam injustum, quod *sine milite, sine nervo belli, Locumtenentes*

Psal. CXXV

destitutos causantur. *Militem enim quod spectat, Nostrum ab ingressu impediverunt, suum vero concursu intra Regnum interdixerunt. Nervum belli quod attinet, pecuniam nimirum, sicuti rogati, suppetias necessarias non denegavimus. Sic equidem fiscum Nostrum Nobismet ipsis abjudicare iterum aut absolute ulli, quantocunque subdito Nostro adjudicare noluimus, neque id enim vel justum vel satis politicum. 1mo non justum, quia fisci immediata potestas est Principatus character ipsus. 2do unde quadantenus, tacitis tametsi adhuc ex clementia Nostra, nominibus enotescent invasionis instrumenta praecipua sive autores, neque id satis fuisset Politicum. Praevidebamus enim (quod et ex eventu jam clare nimis constat) haud defore aliquem (ceu alterum Absolonem), qui scilicet non tantum verbis blandicellis, sed etiam muneribus de alieno quidem corio largiter distributis vanae liberalitatis famam venando, animos regnicolarum suffurando, hostium autem manus sibi conciliando, per dapsiles sumptus ceu scalae gradus faceret sibi amicos de mammona iniquitatis, sicque sibi viam pedetentim sterneret, tandemque ascenderet ad ipsum Principatus culmen, in quod tandem etiam malis istis artibus irrepsit usurpator. Imo vero potius quam novo Principatu excidere vellent conspiratores, patriam ipsimet hosti prodere maluerunt, Bozam arcem, Regni a parte oppugnata clavem ipsam hosti tradendo multifariam: 1mo mandando ex eadem arce avehi tormenta, quod et factum; 2do non vanus rumor ex ore priorum quorundam officialium emanavit, hosti (alias nondum satis animoso) clandestine esse insinuatum ab aliquo proditorum coryphaeo, nullum sibi objectum iri resistentiam; 3° ad primum hostium duntaxat conspectum, nedum impetum, arcem protinus deserendo, quasi ignominiosa metamorphosi Transylvania jam conversa fuisset in alteram tribum Ephraim, cujus filii armati jaculantes arcu, verterunt terga tempore praelii. Testetur id ipsum abunde Achatii Barscyai ad familiarem epistola (data 21. d. Augusti) terribilis ista, ubi graviter conqueri visus: Copiae meae, inquit, fere universae me deseruerunt, et iterum: Subditos meos emiseram, sed eorum ductor tertio die rediit, et iterum atque iterum: Omnes meae copiae a me aufugerunt etc. quasi ex composito. Quid quod ex ore proprio, dum Cadmaeorum fratrum instar introducti in Regnum hostis culpam a se invicem alius in alium rejecit, eo ipso tacite fatentur defensionis possibilitatem, nisi discordia simul ac vecordia obicem posuisset. Atque hactenus invasionis occasio realis, imo causa utraque, nimirum 1mo Turcarum in Regnum invitatio, 2do mutua intra Regnum divisio; item invasionis instrumenta sive authores, nempe non tam hostes extra, quam proditores intra Regnum.*

XCIX. Invasionis progressum quod attinet, nil mirum, si

II. Sam. XV.

Psalm.
LXXVIII. 9.

barbari aperta semel sibi *Regni porta*, torrentis instar exundarunt in reliquas Regni partes, ab istis scilicet bonis *patriae patribus* nimis voluntarie publicae praedae expositas, dum eorum quisque sibi suoque privato commodo tempestive consulentes in suis qua *urbibus*, qua *arcibus* ceu latibulis, in quae supellectilia et cimelia sua mature deportaverant, latitantes, eoque de publico damno securiores, flammās (uti eorum in Nos vibrata in *Pasquillo* dieteria retorqueamus) *clademque patriae* veluti ex *fenestra secure* prospectabant, *propulsare vel non audentes, vel, quod pejus, nolentes*. Nos autem quod pro virili *hostem propulsare ausi fuerimus*, non, *uti ignari accusatores ipsi, in claustris*, ut ita dicam, sed in *castris* apertis perpetuo versantes (*arcium* tamen fortassis haud adeo facile expugnabilium habuimus et habemus etiamnum, DEo gratias, et copiam et etiam delectum) testari possunt Nostri cum *Turcis* atque etiam *Tartaris* (quos in partibus *Hungariae* Nobis adhaerentibus constanter insecuti sumus) congressus. In quibus tamen, DEo sit laus, nunquam Nos adhuc succubuimus. Quod autem non tantum *audentes*, verum etiam ex parte ad damnum publicum propulsandum sufficientes fuerimus, id ipsum testari potest non sola arx, verum etiam *urbs ipsa Varadiensis* (de cujus praecipue urbis proinde eo magis debita fidelitate simul ac gratitudine imposterum etiam confidimus) *triduo integro a Turcis* simul ac *Tartaris*, conjunctis etiam *Moldavis* cum Transalpinis, violenter, quantum potuere, attentata. Nihilominus ad *barbarorum* stuporem simul ac opprobrium *militia* Nostra qua *praesidiaria* qua *stipendiaria* ordinaria, DEi singulari auxilio adjuncta servavit utramque tam *urbem*, quam *arcem* incolumem. Ubi nunc accusatores Nostri, patriae suae mercatores? In totum vero, si Nos (utpote soli) non fuerimus *sufficientes* ad pagos singulos vel oppida sparsa a numerosiore hoste vagabundo tutanda, *maius* peccatum eorum, qui *defensionem* Nobis juramento debitam *promissione* repetita firmatam denegando perjuri, sese suasque copias a Nobis subtrahendo, fratres suos *praedae* turpi, Nos vero *periculo* tanto conspirantes objecerunt. Imo (quod in *annalibus* dictu horrendum) quemadmodum ex *ipsorum* literis, DEi providentia ita disponente, a Nobis interceptis, DEus ita revelavit, ipsimet uti *bonis* suis *privatis* sive *personalibus* parceretur, literis ad *Basham Silistriensem* datis, *hostem barbarum* a via Lippensi, per quam tum *Vezirius* . . . (*igy*) ordinaverat in occursum Chami 5000 duntaxat, in qua etiam nulla aut perexigua *mancipiorum spes*: omnes quippe *indigenae* dudum *praemoniti* praemunitique ad *asyla* quisque sua confugerant. Direxerunt vero expresse *contra personam Nostram* contraque *fratres suos* per viam incolis improvisis densam, nempe per viam *regiam Claudiopolitanam*, item per viam *Szilagi*,

Szathmar, Sibo etc. Varadinum versus. Unde tanta *Turcis Tartarisque* mancipiorum ab ipsismet veluti digito designatorum facilis cessit copia. Ita igitur *Christiani Christianos barbaris* prodiderunt perfidi. Timeant interim justo DEi judicio commeritum *talionem*. Ipsis itaque improbis *calumniatoribus* eorumque complicibus ex praemissis eorundem factis constat imputanda esse (uti ipsorummet verba in *Pasquillo* prolata jure merito in ipsosmet retorqueamus) *excidia castellorum, oppidorum pagorumque, captivos vel crudeli datos neci utriusque sexus aetatisque, integras patriae regiones uno quasi igni immolatas* etc. Ita quippe *Pasquillator*, quasi

Is Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Atque hactenus rerum in Regno Transylvaniae gestarum caput quintum, nempe *Regni Nostri invasio* simul ac *invasionis occasio, instrumenta quoque sive authores*; item ejusdem *progressus*. Sequitur jam *sextus rerum gestarum articulus notabilis*, nempe *arcis Boros-Jenő a Turcis occupatio*.

C. Quoniam autem *arcis Jenő* debita obedientia atque fidelitas Nobis initio servata statuitur in *Pasquillo argumentum*, ut ipsi vocant, *tragoediae totius luctuosissimae dictitaturque etiam secessio a contractu regnicolas inter Nosque inito*, imo *turbarum postea exortarum initium ipsum*; — quia insuper *calumniator* (eo ipso, et propter alia tot in *Pasquillo* jactata in Nos convicia) vi articuli 5^{ti} *literarum assecuratoriarum*, de quibus supra *artic. (igy)*, publica poena dignus impudenter asserit, *Jeneienses juramento et oblationibus* (pro mutua scilicet contra communem hostem defensione) *inescatos a Nobis deceptosque* etc.; — putidam hanc abunde calumniam confutat vel unicus pugnae Nostrae cum Turca *artic. . . (igy)* supra descriptae *actus*, isque nominatim *propter Jeneienses* ipsos, uti demonstratum, susceptus. Quia nimirum praemoniti fueraus de expeditione *Purpurati Budaiensis* directe praeparata contra arcem Jenő, quod etiam captivi fassi sunt, nempe eapse die pugnae Nostrae fuisse determinatum a Turcis; ac proinde sequitur pugnae Nostrae interventu Turcam ab *arce Jenő* eatenus fuisse depulsum. Unde liquet Nos promissi tenaces verbo Nostro Principali stetisse fideliter. Non enim suscepamus *infallibiliter* sive *absolute* arcis tutelam (rem in Nostra potestate haud positam), sed sponponderamus Nostram curam sollicitam et operam strenuam (quam etiam praestitimus pro virili), quod scilicet Nos et *cum illis*, et *pro illis* pugnaturi sumus, quod cum etiam fecimus, quam parati tunc fuimus sanguinem Nostrum pro illis fundere, loquatur exercitus Noster universus.

CI. Propter has igitur et alias rationes praedictas (praeter eas, quas supra *artic. (igy)* exposuimus) Nos circa *arcem Jenő* tria potissimum declarabimus *puncta*. Quorum *primum* erit ad con-

servationem arcis, ex parte Nostra, provisio plena; secundum protectionem etiam prompta, tertium vero ex parte custodum proditio prodigiosa. Primum punctum quod spectat, id est ex parte Nostra provisio plena sive sufficiens, ac proinde promissionis Nostrae quantum in Nobis, praestatio fidelis, quam subsequens custodum culpa lata vel eventus exitialis evacuare nec potest nec debet. Quippe, uti Nos ex verbo DEI docent theologiae magistri, vir bonus quicquid promittit de futuro, promittere quidem debet semper in veritate mentis, non vero semper promittere potest in certitudine veritatis. Ratio: quia promittit semper cum reservatione divinae voluntatis, cujus solius est promissi veritatem certo praestare; propositum quippe humanum omne, sicuti sors, mittitur in gremium, verum eventus a Domino. Cura igitur Nostra sedula promissi servandi apparebit ex sequenti provisionis relatione, bona fide a praesidiariis adhuc superstitionibus attestata. Idque tam primo respectu rerum, quam secundo personarum militarium. Primum quod attinet, res nempe militares sive instrumenta bellica (praeter munimenta ipsa tota lapidea ad arcis defensionem undiquaque instructa) tanta generatim fuit primo tormentorum, qua majorum, qua minorum sive sclopetorum, 2. fomitibus igniarii, 3. pulveris tormentarii etc. copia, uti Turcae ipsi, arcis compotes facti, veluti admirabundi dictitarunt Nos fortassis arbitratos Imperatori Ottomannico deesse pulverem, quod tantam ejusdem ipsis superfluitatem conghesserimus. Commeatus quoque sive annonae et cibariorum necessariorum redundantia fuit ad octo vel novem mensium obsidionem tolerandam, si opus. 2. Quod ad personas militares spectat, designati fuere a Nobis stipendiarii equites plus quam quingenti, pedites plus quam ducenti, Germani centum, Saxones supra ducentos, praeter nobiles urbis et vicinorum oppidorum plus quam quadringentos. Ex tanto numero (1400) si qui fuere vel absentes vel infirmi, neutrius culpa juste Nobis imputari potest. Priorum quippe defectus vel ipsismet vel potius Vice-Capitanei incuriae (utinam ne etiam praepensae infidelitati) adscribendus. Posteriorum vero conditio, sicuti providentiae divinae dispositioni submittenda, ita eandem suppleri potuisse facile patebit ex sequentibus. Hactenus arcis Jenō provisio plena. Sequitur etiam ex parte Nostra in casu protectio prompta.

CII. Primo enim ante obsidionem ipsam, imo uno ante mense, quam Vezirius Supremus Albam-Graecam adventavit, mandavimus Vice-Capitaneo, uti mulieres omnesque personae ad defensionem imbelles cum suis suppellectilibus mature ac tuto emitterentur et de earundem personarum securo receptu sive perfugio tempestive prospiceretur, solis in arce relictis defensoribus idoneis. Mandatum hocce Nostrum a Vice-Capitaneo neglectum (an consulto, DEus novit); actus quippe emissionis prae-

ceptae dilatus fuit usque ad quadriduum ante obsidionem, unde miles distractus, reditus quoque nonnullis interclusus. 2. Mature etiam mandaveramus (uti pro saeva necessitate bellica fieri assollet, imo privato publicum anteposendo fieri debet), ut loca arcis Jenő vicina ad quartum vel etiam quintum usque ab arce lapidem cremarentur, ad tollendam hosti omnem castrametationis atque pabulationis materiam ac consequenter obsidionis commoditatem. Id quoque alterum mandatum Nostrum a Vice-Capitano de obsidione supine securo insuper habitum. 3. Simul ac Nobis Thasnadini tunc temporis versantibus obnunciata fuit ingruens obsidio, tantum abest uti, prout calumniatur, Nos arcem Jenő unquam deseruerimus, quod literas extemplo tum ex Thasnad die (*üres hely*) Augusti, tum etiam ex Szekelyhid die 25. ejusdem ad Jeneienses dedimus fidemque firmavimus, Nos, DEO duce, ad diem 2. Septembris apud locum Ugra dictum unico a Szalonta lapide dissitum affore cum exercitu Nostro ad ipsorum defensionem praesentaneam advolaturo. Ratio autem morae Nostrae eo usque non fuit tantum exercitus Nostri ordinata recolectio, verum etiam tempestiva providentia, ne si Nos ad locum condictum exercitum Nostrum universum praecipitaremus, ibique moram supervacaneam trahentes in expectatione scilicet Vezirii Supremi nondum praesentis haereremus, tum arcis, tum etiam agri totius Jeneiensis pabulatio ab exercitu Nostro consumeretur ante tempus, jam etiam alias antea diminuta plus satis a copiis Francisci Gyulai, Capitanei Varadiensis, quando per spatium duorum et amplius mensium ibidem jussu Nostro castrametatus fuerat. Insuper, si ante debitum tempus exercitum Nostrum versus Jenő praecipitassemus, aut pugnandum fuisset cum discrimine aut recedendum cum dedecore. Maluimus igitur tantisper cunctando rationabiliter cavere utrumque. Interea tamen temporis atque loci Jeneienses animavimus, ita ut pars eorum fidelior 29. Augusti eruptionem ex arce contra Basham Agriensem fecerint, velit atque cum felici successu. Actio eadem cum eventu pariter secundo contra Czathar Basa repetita die 30.; currus quoque Turcarum capti. Tertio etiam attentata Vezirii Magni ipsius acies die ultima cum honore pari; die autem Septembris secunda Nos juxta promissum Nostrum ad locum condictum Szalontam prope, quarto ab arce Jenő lapide comparuimus cum exercitu Nostro, quode etiam confestim certiores fecimus Jeneienses, qui per Simonem Ferencz renunciarunt Nobis Vezirium Supremum obsidere tantum ex una parte, liberam tamen esse arcem ex parte altera, quam alluit fluvius Körös. Nos confestim nulla interjecta mora remisso Simone pro exercitus totius mox secuturi praeludio una expeditimus Magnificum Stephanum Barkoczi cum equitibus 700, et peditibus 80 (ad

expeditionem auxilii faciliorem) equis impositis in arcem per portam istam ab obsidione liberam introducendis, erigimus obsessos ad defensionem sui, tantisper donec Nos cum exercitu toto tunc confluyente intra triduum compareamus ipsis plenas laturi suppetias. In confirmationem signum quoque adventus Nostri speciale (antea ex Szekelyhid ipsis praenunciatum) repetimus, nempe simul ac ipsi inaudierint crebram sclopetorum ea die explosionem, tunc sciant Nos adesse, atque etiam simul et semel eruptionem faciant ex arce, ita hinc illi Turcas Nos illinc involaturi conjunctim DEo juvante. Adeo, quantum in Nobis humanitus, nos non defuimus Jeneiensibus, neque cura neque consilio neque etiam auxilio pro re nata Nostra. Verum enimvero postridie sub occasum solis praemissis turmis arcem Jenő jamjam ingredi sperantibus tristis occurrit nuncius, arcem eapse die ipsa aurora Turcis fuisse deditam, Hungarosque ipsos jam ex arce egressos. Unde providus Barkoci cum suis regressus, DEo gratias a damno immunis, tametsi non sine conflictu cum Turcis ad ipsum arcis Jenő pontem fortiter commisso, unde Turcarum etiam partem secum reduxit captivos. Atque hactenus arcis Jenő ex parte Nostra promissa tam provisio plena, quam etiam protectio prompta. Ergo Nos non fuimus erga Jeneienses promissi quam fidei largiores, quicquid in contrarium oblatrent calumniatores. Sequitur jam tertius actus tragicus, nimirum ex parte custodum arcis Jenő proditio prodigiosa.

CIII. Proditionem arguit manifesto tum arcis talis, nempe duplicis, internae simul et externae, ad defensionem tam natura quam arte munitae constitutio, tum (quod et Pasquillator ipsemet adnotat) deditionis praecipitatio, tormento ne quidem unico ex parte hostium contra arcem effulminato, sine ullo vel impetu, vel ictu sibi adhuc inflicto (quinimo, ut supra, Jeneienses non tantum defensivae compotes, verum etiam offensivae capaces erant), sine ullo etiam scitu Nostro vel mandato expectato; namque Vezirius Supremus apparuit die Sabbathi, ultima Augusti, qui cum subito tractarunt de deditionis conditionibus, die Dominica prima Septembris deditionem promiserunt, die vero Lunae 2. ejusdem mensis Turcis confestim prodiderunt. Proditionis insuper crimen probat Vice-Capitanei actus hic notorius deditionis praecedaneus, nempe ultronea machinae insignis istius bellicae (quae vulgo a forma externa mortarium dicitur) in fossam aquae plenam vallo subjectam deliberata projectio, reclamantibus tametsi officialium in arce fidelibus, quinimo haud obscura fama est, ipsummet Vice-Capitaneum clave aurea a Turcis sibi clam summissa clavem ferream commutasse subito. Unde omni jure, tam municipali quam militari, die (*űres hely*) Septembris, praecipua notoriae adeo proditionis capita quatuor ultimo sup-

plicio sunt affecti Varadini, nimirum 1. Ladislaus Uylaki arcis Jenő Vice-Capitaneus, 2. Christophorus Literatus (Locumtenens), 3us Martinus Valtherus Germanus Vexillifer; hi tres fuerunt decollati, 4us vero Stephanus Pataki Castellanus ad suspendium damnatus, atque ita infamis memoriae complices quatuor justas prodigiosae prodictionis poenas luerunt. Ante quorum tamen justum supplicium haud deerant linguae viperinae sibilantes Nos ipsos complacandae scilicet Portae gratia mandasse arcis Jenő deditionem, quod factum quam procul fuit a voluntate Nostra, tam plene fuisset quidem in Nostra potestate, idque etiam cum effectu ex parte Turcarum (ut demonstratum supra artic. (*üres hely*)), nisi Nos revera publico spiritu perpetuo animati privato commodo Nostro publicum Regni bonum constanter praetulissemus. Praeter autem praenominatos arcis Jenő proditores quatuor fuere et alii complices, qui tametsi latibulo aut fuga sibi consulentes ad tempus evasere hominum brevem manum, serius ocyus tamen evitare non poterunt immensam divinam justitiam, cujus justitiae exemplaris specimen tremendum expertus est nuper unus ex proditoribus Georgius Horvat nomine, patria Croata, officio bombardarius Noster in arce praedicta, ejusdem cum aliis sociis conjunctus proditor, atque etiam, uti ferunt, post arcis prodictionem si non plenus apostata ad religionem, tamen ad militiam contra Christianos Turcicam factus transfuga, in praemium utriusque sceleris ipse a Turcis (uti ipsemet de se affirmavit) pagorum quinque Jeneiensium Subbasha constitutus, a Nostris justo DEi judicio postea captus atque Eczedinum deductus ibidemque die Feb. (*üres hely*) (secundum leges) vivus combustus. Is autem (quod ad hanc de arcis Jenő prodictione materiam est valde memorabile) ante supplicium nemine prorsus ex officio interrogante, nedum instigante (nisi propria movente conscientia) ultro fassus est coram testibus fide dignis jurejurando ejusdem voluntariam declarationem sequentem firmare paratis: quod Achatius Barscyaius suapte sollicitavit Vezirium Magnum, uti Principatum Transylvaniae in se conferret (non ergo is ad Principatum acceptandum, uti praetendit, externe fuit compulsus). 2. Quod idem Achatius Barscyaius, uti Vezirium sibi conciliaret magis propitium, eidem asseveravit, Turcas sibi (Barscyαιο) debere occupationem arcis Jenő; suis enim instructionibus atque artibus arcem illam Turcis sine sanguine procurasse; indicavit etiam expresse medium ipsum, nempe se transactione occulta cum praenominato Vice-Capitano Ladislao Ujlaki rem confecisse. Quinimo ad majorem veritatis confirmationem ipse Horvat se ipsum accusavit, quod partem suam pecuniae pro arce prodita a Turcis numeratae accepit; adjecit, quod Achatius Barscyaius proposuit Turcis modum occupandae etiam

alterius arcis Desznő dictae (postea de facto, uti propositum, occupatae), nempe revocationem rusticorum ex arce et consequenter desertionem paucorum militum praesidiariorum, qui pecunia exigua a Vezirio data facile possent corrumpi, quoque ipse Horvat tulit literas istas revocatorias. 3. Quod Basa Selistriensis, uti Vezirio M. persuaderet Achatii Barscayai promotionem ad Principatum, asseruit, Barscaium eo ipso dignum esse Principatu, quia ipse Tartaros introduxit in Regnum Transylvaniae revocando milites Rakocianos ab arce Boza praedicta, clave Regni Transylvaniae versus Transalpinam. 4. Quod idem Barscayai scripsit ad Hali Basam Jeneiensem, uti quinque viros bonos, fideles Nostros, Georgium Levai et socios a Nobis ad praedictum Bassam cum literis missos decollaret (quod et factum), addens, eosdem esse duntaxat exploratores Rakocianos, ipsiusmet Rakocii arcem Jenő brevi aggressuri praecambulos; — quodque insuper Barscayai, uti Bassam ad tetrum illud (5.) Christianorum Hungarorum homicidium animaret efficacius, in suis ad Bassam literis addidit haec verba: Nisi istos decollaveris, incurres disgratiam (sive propudium); — quod etiam iterum ipsemet Horvat literas istas Achatii Barscai tulit ad Bassam, unde horrenda eorundem trucidatio subito secuta. 6. Adjuratus idem Horvat a viris gravibus et conscientiosis, ne quid jamjam moribundus proferret falsi aut incusaret insontes, subjunxit sese hisce Achatii Barscayai actis personaliter interfuisse, seque utpote linguae utriusque tam Hungaricae quam Turcicae bene peritum, tam Achatium Barscaium quam Turcas cum illo contrahentes circa praemissa probe intellexisse eorumque etiam praedictorum partem sese ab ipsius Hali Bassae interprete, cui is exitit perfamiliaris, accepisse. Ita Horvat. Confidimus etiam, quod imposterum justissimus DEus suscitabit testes plures plura proditorum vaframenta et machinamenta revelaturos; adeo magna est veritas et praevalebit. Atque hactenus etiam sextum rerum gestarum caput, nempe arcis Jenő a Turcis occupatio. Sequitur jam 7mo et ultimo novi Principis impositio, imo potius Achatii Barscai (diu praemeditata, uti facile apparet passim ex praemissis) Principatus usurpatio, circa quam methodi causa observandi tres actuum praecipue ordines, veluti usurpationis 1. praecambuli, 2. comites, 3. asseclae, sive 1. antecedentia, 2. connexa, 3. consequentia.

CIV. Usurpationis antecedentia quod spectat, 1. notanda usurpatoris manifesta intrusio; 2. examinandae usurpationis impulsivae coloratae. 1. Igitur usurpatoris intrusio sui ipsius patet 1. ex defectu vocationis legitimae sive commissionis ad legationem; 2. ex palpabili circa legationem ad Vezirium praevaricatione. Primum punctum, nempe defectus commissionis, evidens est a principio. Neque enim a Nobis, neque etiam a Regno

Jerem. XXIII.
XXI.

Achatius Barscaius fuit designatus legatus ad Vezirium Supremum (ipsomet Barscaio per literas Nobis fatente sese a quibusdam tantum rogatum), sed alius (ante actum deditionis arcis Nostrae Szamos-Ujvariensis injustum, utpote sine scitu Nostro, multo minus mandatu aequae ac insperatum) vir alias Barscaio ipso probior, patriae amantior, legatus fuit deputatus. Unde liquet, quod in legatione ista non solum affectata, sed revera usurpata Achatius Barscaius fuit tantum unus ex Jeremiae cursoribus temerariis, quales DEus ipse accusat dicens: Concurrerunt et non misi. Quid mirum igitur si in ipso principio extra viam currens tam damnabiliter erraverit etiam in fine. Hic tamen iterum obiter notanda calumniatoris falsitas: Dominus Achatius Barscaius, inquit, cum sociis legatis antea a statibus destinatis Supremum Vezirium ad Jénő tunc sedentem adiit etc., cum omni prorsus a statibus legatione destitutum Barscaium fuisse supra demonstratum sit. Secundo patet etiam eadem intrusio magis magisque ex altero puncto, quod est usurpatoris manifesta praevaricatio: Siquidem internis ad Nos literis ex Sink, Sebes et Keresztyenseget datis scribit praevaricando, quod si Vezirius det fidejussionales: ibo, inquit; at in suis ex pago Tartaria dicto, a Nobis donato, 26. Augusti scriptis: jam habeo fidejussionales, inquit, verum non ibo; addens rationem, quia scilicet praevideat Principatum a Vezirio sibi impositum iri, quem in sese nunquam suscipere velle protestatur. Ivit tamen etiam, quum dixit: non ibo, alterius Baalami instar. Non ibo, inquebat paulo ante: alterius Balaami instar instabilis, modo ait, modo negat, quia derelicta semel via recta mercedem amavit iniquitatis, a cuius mercedis mercede fatali, nempe morte violenta inter ipsosmet, quos adorabat, barbaros justo DEi iudicio inflicta Deus illum liberet. Ibo, inquebat alias, et effectu demonstrabo tum amorem erga patriam, tum fidelitatem erga Principem, paratus profundere vitam potius, quam alterutrum violare. Hanc autem professionem suam firmavit etiam juramento, diris quoque ac execrationibus in proprium caput cumulatis obsignato, quorum omnium sicuti DEus est infallibilis testis et inexorabilis iudex, ita etiam tandem aliquando futurus est ipse inevitabilis vindex. Homo quippe homini coloribus potest illudere, Deus vero non irridetur. (Ita Barscaius). Nos literis ipsius respondimus 1mo dissuasionem legationis suscipiendae ex valde probabili praevisione, quod occasio facit furem; 2. admonitione, quod si vero ire stat sententia, non possumus praecipitem retrahere, monemus tamen serio, ne quid contra patriae libertatem, neve contra fidelitatem Nobis debitam ausit attentare. Quam bene autem Barscaius juramentum suum servaverit vel erga patriam vel erga Principem, patebit infra artic. 115. ex conditionibus turpibus, quibus sese patriamque subiecit ultro, quarum summa

1. patriae venditio in manus barbarorum; 2. Principis proditio, quantum in se. Hactenus primum usurpationis antecedens, nempe Achatii Barscarii intrusio. Sequuntur usurpationis etiam impulsivae in famoso libello, quae omnes et singulae ad quatuor potissimum capita reduci possunt, quorum 1us est vetus praetextus (suppositus, nunquam probatus) violatarum a Nobis conditionum, ex quo ceu ex consequenti depositionem Principis legitimi, indeque assumptionem usurpatoris conantur justificare; 2us praetextus est potentia Portae Ottomannicae; 3us salus patriae; 4us autem necessitas. Ex quorum singulorum praetextuum in sequentibus confutatione evincetur totius contra Nos processus manifesta iniquitas.

CV. Primum praetextum fundari volunt in vulgata illa maxima, scilicet: Violatis conditionibus violantur pacta, ad cuius plenam solutionem primo in genere dicimus 1mo concedendo, pactum esse juris vinculum, conditionem autem nedum quo pactum ipsum veluti stringitur quoque, proinde non apparenter tantum, sive praetextualiter, uti affingi solet, sed revera soluto pactum etiam ipsum dissolvitur. Dicimus 2do dato nedum concesso ab utraque parte conditiones fuisse violatas, tamen caute inquirendum in duo: 1mo de jure: utrum conditio violata sit fundamentalis necne, sive utrum materiae conditionis violatae sit ipsa libertas, vita, religio etc. Neque enim propter culpam qualemcunque, velut loquuntur, in jure levissimam, vel levem, statim violatum dici debet pactum, quemadmodum in lata culpa, quae aequiparatur dolo, ubi manifeste violatur bona fides, quae inter contrahentes est ipsa contractus omnis legitimi forma interna ac veluti anima. 2do Inquirendum etiam de facto, idque potissimum, utra pars prior conditiones violaverit.

CVI. His rite praemissis Nos 1mo nunquam negamus Principem quemcunque speciatim electivum, maxime vero Christianum, virtute officii sui (eminentis tametsi) teneri legibus naturae, divina et civilibus fundamentalibus, quae sunt Regni cujusque veluti cardines sive columnae, siquidem agnoscimus venerabundi, quod

Omne sub Regno graviore Regnum est;

quin imo fatemur etiam, quod ubi major est praerogativa, ibi major est culpa. Addimus insuper Principem legitimum teneri etiam servare pacta legitima sive leges conventionales Principatus non destructivas cum populo contractas; neque enim asserimus Principi ulli immunitatem a bonis legibus, multo minus in casu tyrannidis impunitatem a DEO, quin contra Nos ipsi cum Imperatore Christiano Theodosio pronunciamus, quod digna vox Majestate regnantis legibus alligatum Principem se profiteri; sed 2° (applicative) quod spectat ad materiam facti: 1mo affir-

L. 4. Digna vox.
Cod.

namus ipsosmet violasse conditiones, quod nec ipsi diffitentur in Pasquillo, ubi ajunt expresse: ante comitia Meghiensia violatis ab alterutraque parte conditionibus pacti certo constabat. 2do Negamus in genere Nos ullam conditionem fundamentalem, in quam juravimus, unquam violasse, quod ipsorum fuerat demonstrare, non dicere. 3° In specie per modum occupationis (quia haec est eorum palmaria obiectio) negamus conditionem non educendi militiam Regni extra Regnum, vel ipsis cum Porta Ottomannica capitulationibus, de quo supra fuse artic. (*üres hely*), vel etiam juramento Nostro in inauguratione praestito fuisse unquam adjectam, sed ex postfacto belli externi in comitiis Mediensibus mense Januario anno superiore fuisse demum sancitam; ut nihil tamen repetamus de regnicolarum consensu ad bellum externum probato supra artic. (*üres hely*). 4to (quod NB.) In casu violatae conditionis alicujus etiam fundamentalis praetensae pernegamus populum sive collective sive repraesentative consideratum esse juste posse sui Principis judicem supremum absolutum. Nova quippe haec doctrina est priscis iisdemque purioribus tum theologis tum etiam politicis ignota, eademque periculosissimae consequentiae non tantum Principibus propter parricidia, verum etiam ipsis populis propter perpetuas seditiones atque revolutiones, quibus uno vel altero Catilina populari nonnunquam praedominante suumque Principem (quantumvis justum) violatarum conditionum accusare audente, quandocunque populus ipse esset jugiter expositus (uti jam nimis evidenter apparet ex eventu). Rationes autem negationis praemissae sunt praeterea tres, hae potissimum, ponderosae singulae. Prima ratio propter partium contrahentium inaequalitatem; 2da propter processus talis iniquitatem; 3^a propter materiae, nempe auctoritatis Principalis, naturam imminensem extra, imo prorsus supra populi sphaeram positam.

CVII. Primo igitur, ut populus sit judex Principis, inaequalitas partium contrahentium id non permittit. Sicuti enim in obligationibus naturalibus inter relata disquiparantiae, ut loquuntur, veluti inter patrem et filium, maritum et uxorem, non si pater vel maritus conditiones officii sui non implent penitus, protinus vel filius vel uxor solvitur a debito patri vel marito officio filiali vel conjugali; — multo minus potest esse judex patris vel mariti. Princeps autem de jure est pater patriae, maritus rei publicae. Hallucinantur ergo egregie tam contra prudentiam politicam, quam contra bonam ethicam, imo sacram theologiam ipsam, qui imaginantur Principem inter et populum intercedere debere parendi imperandique vinculum omnimode reciprocum (quod tamen sonant calumniatoris verba); unde enim aut quando Principem inter et populum introducta est nova haec lex paritatis, imo talionis? Exempli gratia magistratui aliquem pulsanti

ut liceat pulsato retaliare magistratumque vice versa perinde pulsare, verum contra, si quis magistratum pulsaverit, non solum is pulsandus, sed et condigno insuper ad exemplum supplicio afficiendus! Ratio hujus justae differentiae fundata est in inaequalitate personarum, quarum ordinatus habendus est respectus, idque absque ulla injuriosa prosopolepsia sive personarum acceptione, quae nunquam committitur, nisi cum aequalibus inaequalia et inaequalibus aequalia dantur respectu circumstantiae alicujus attingentis quidem personarum, sed ad rem seu causam ipsam non facientis, quod hic non contingit propter personarum inaequalitatem manifestam ad causam etiam pertinentem. Non igitur hic procedendum secundum eam, quam somniant libertini, proportionem uti vocant arithmeticam, quasi inter partes simpliciter aequales, sed potius secundum proportionem geometricam vel etiam harmonicam, cujus officium est rationum similitudinem debite observando utraque extremorum, tam Principem, quam populum in suo quemque gradu sive statu salutari conservare. Neque enim dum Principem jure Majestatis judicio populi eximimus, eundem aut a tyrannidis culpa, si contra leges agat, aut a poena culpae debita absolvimus, memores illius effati gravissimi, quod nimirum potentes potenter cruciabuntur. Secundo neque potest populus esse iudex supremus sui Principis propter processus talis iniquitatem, utpote in quo pars eadem esset accusatrix, simul et testis et iudex et etiam vindex, idque in causa propria, quod nequidem inter privatos vel aequales foret aequum, multo minus igitur Principem inter et populum. Tametsi enim evidens sit jure divino, quod nimirum causa cognita secundum allegata et probata concessum est a Deo Principi in populum iudicium supremum etiam in causa propria (uti apparet ex instantiis plurimis Salomonis (1. Reg. 11.) et aliorum Regum sive Principum), tamen vice versa nunquam, nusquam legimus iudicium supremum a DEo fuisse concessum populo (quomodocunque considerato) in suum Principem, quin contra, sicuti ad usurpationem hanc popularem deficit divina revelatio, sic etiam eidem refragatur recta ratio, idque propter incapacitatem subiecti ipsius, quod est populus. Iudicium enim proprie dictum connotat simul potestatem coactivam, vel compellendi partem judicatam, uti sicuti de jure debet, sic etiam de facto subiciat sese definitioni sive sententiae latae a iudice competenti, quae proinde potestas non debet esse tantummodo facti, sed etiam juris, hoc est debet fundari in autoritate justa a DEo data (omnis quippe potestas, dicente apostolo, a DEo est). At unde aut quomodo talis potestas coactiva competere potest populo in Principem? Qua lege vel divina vel fundamentali Regni talis populo in Principem concessa est autoritas? Quin etiam si talis

Sap. VI. 2.

Rom. XIII. 1.

1. Cor. XIV.
XXIII.

authoritas competeret populo de jure (quod tamen est ipsummet quaesitum, non probatum), tamen de facto talis authoritas propter defectum potentiae ad executionem per poenam, puta depositionem etc., foret frustranea; neque enim posset ea in actum plene perducere a populo contra Principem provide armatum absque extrema rei publicae totius confusione (quae a DEo pacis esse non potest nisi permissive tantum), imo sine illegitimo rebellionis medio, ac proinde potestatis eminentis a DEo Principibus datae destructione totali ac finali, quod dogma perniciosum etiam boni communis, quod est publica tranquillitas, finis universalis omnium regiminum esset subversivum. Hoc in genere de causa Principum. Summatim vero et in specie pro causa Nostra particulari, lex Regni, quam actionibus suis contra Nos tanquam fundamentum substernunt, necessario aut antiqua est aut nova. Si antiqua est, eam testimoniis probent authenticis. Sin vero nova, edicant Nobis, quatenus authoritas cardinalibus Regni Transylvaniae legibus innixa eam novam legem condiderit, ac quoniam tempore primum inceptum illimitata haec potestas populo ipsi non minus quam Principi valde perniciosa in cardine? Quatenus enim stabilis aut constantis alicujus status spes esse potest, ubi popularis potentia nullis legum limitibus circumscripta praedominatur? Aut igitur demonstrent Nobis, quoniam articulo contractus (ut vocant) Principem inter et populum sancitus est iste processus, vel cautum est, ut Princeps Transylvaniae a Regno postulatus violatarum conditionum (quod tamen factum pernegamus constanter) ipso facto (inauditus etiam) ex Principe fiat non Princeps, (namque in causa tam gravi tamque toti humani generis societati periculosa conditio talis debet esse valde expressa, non ambagibus involuta, aut praetextuum sive praesumptionum equuleo, vel consequentiarum remotarum veluti fidiculis extorta); — aut si non demonstrent, fateantur se authoritatem sibi non competentem arrogando sacrilegae usurpationis obligatos esse.

CVIII. Sed tertio non potest talis potestas judicatoria populo in Principem congruere, salva eminente Majestate Principibus collata non a populo sive Regno, sed a DEo ipso immediate, quod ut probe et penitus intelligatur, maxime interest, quia punctum hoc summi momenti est cardo ipse, in quo versatur causa Regum atque Principum omnium, imo etiam populorum, quorum (ut dictum) libertas semper existet intuta, nisi Principum justa authoritas maneat intacta (argumentum procedit a majori); — causam enim hanc, non prout propriam, sed (quantum in Nobis) prout publicam causam praecipue hic agimus ex professo boni publici vindices. Errant igitur iterum crassissime contra sinceram theologiam aequae ac solidam politicam, quicumque Imperia et Principatus meri juris positivi, seu inventum humanum esse

somniant. Tametsi enim quoad potestatis acquisitionem Deus confert Imperia mediante modo humano, puta legitima successione vel electione, tamen quoad potestatem ipsam, ea neutiquam est a populo, verum a DEo ipso immediate. Hoc axioma verissimum nititur duplici fundamento, nempe 1mo ratione originis potestatum omnium legitimorum, quia per me Reges regnant, inquit DEus ipse (Prov. 8/15.), non per populum. Unde vel ideo signanter Principes tam electivi, quam successivi titulo suo praefigere solent ceu Principatus sui fundamentum ipsum: N. N. DEi gratia (non populi). Omnis quippe potestas (finitore apostolo) est a DEo. Sed et secundo, ratione autoritatis. DEus quippe ipse est, qui immediate armat Principem (sive succedentem, sive electum) Majestate et gladio. Quod sic demonstratur irrefragabiliter 1mo a principali gemma diadematis totius, sive a jure Majestatis fundamentali, quod est jus vitae et necis secundum leges proprium 4to modo, ut loquuntur, Principis ipsius, utpote omni, soli et semper conveniens Principi. Namque juxta immotum principium rectae rationis ipsius: Nemo dat quod non habet, populus autem quomodocunque sumptus, sive collective sive distributive sive repraesentative spectatus, nullo quocunque controversae etiamnum Majestatis realis (ut vocant politici) praetextu habet jus gladii in se ipsum. Exempli gratia, in casu commissi alicujus criminis capitalis nemo habet potestatem se ipsum occidendi (hoc est in confesso, utpote fundatum in ipso jure naturae, quod dicat unicuique sui conservationem, vetat vero sui destructionem); ergo non potest populus jus gladii conferre alii nempe Principi. Summa totius gravissimae hujusce theologico-politicae determinationis ex verbo DEi recta ratione et experientia ipsa manifesta omnis bonae conclusionis principiis infallibilibus deprompta, hac unica solida distinctione comprehenditur, videlicet: aliud est applicatio personae ad potestatem, aliud vero applicatio potestatis ad personam. Horum prius, nempe applicatio personae ad potestatem esse potest actus populi ex privato concive Principem electione libera constituentis. At posterius, nimirum applicatio potestatis ad personam (quae revera est ipsissima radix autoritatis omnis principalis), ea derivatur in solidum a DEo ipso immediate, qui solus est supremus et absolutus dominus vitae et necis, eamque potestatem eminentem delegat, cui vult. Quod axioma jam demonstratum illustrari etiam potest splendido hocce simili. Ponamus aliquem ex angulo aliquo umbroso sive obscuro producere in apricum speculum aliquod atque idem obvertere soli tunc splendenti, ipso facto subito speculum radiis collustratum effulgebit, neque tamen radii illi dici possunt vere produci ab illo homine quocunque, qui speculum duntaxat obverterit soli, sed potius firmiter tenendum radios istos emanare ab ipsomet cor-

Rom. XIII. 1. 2.
ibid. 4.

DEi quippe minister est; non enim frustra gladium gerit.

pore solis, ad quod speculum fuit objectum mediante tamen ipsa obversione. Ex hac protasi apodosis sive applicatio est plus quam obvia pro causa Principum.

CIX. Praemissum igitur denique legitimum ratiocinium funditus evertit praetextum Pasquillatoris, primum nempe ab electione Principis libera ad ejusdem (sub velamento violatarum conditionum) depositionem, qua deductione sophistae fraudulenta committitur palpabiliter ea quam in scholis vocant fallacia a dicto secundum quid ad dictum simpliciter, nempe a constitutione Principis tantum quoad modum, nimirum electionem (causa quippe prima non excludit secundas) ad collationem etiam potestatis Principalis; cum tamen probatum sit supra luce meridiana clarius communicationem potestatis ipsius (quae est Principatus omnis anima ipsa) non a populo, sed a DEo ipso immediate derivari juxtim ac dependere, ac proinde a solo DEo, non a populo esse auferibilem. Nemo enim juste auferre potest, quod non dat aut sibi legitime datum non habet absque summo sacrilegio et perduelli usurpatione juris illius, quod revera ortu divinum esse abunde evictum est. Quin imo tantum abest, uti vitiosa istiusmodi consequentia (confusionis universalis origo) admitti debeat in statu politico, quod nequidem procedit universaliter in aliis statibus politico inferioribus. Ex. g. in statu oeconomico, tametsi uxor ante matrimonii contractum liberam habet electionem hujus vel illius viri in maritum eligendi (nuptias quippe non concubitus, sed consensus facit), non inde tamen sequitur habere uxorem reciproce aequalem potestatem abdicandi mariti semel electi. Unde quamvis lege judiciali Mosaica permissum erat marito in uxorem jus repudii, tamen non legimus vice versa, id perinde licuisse uxori in maritum: imo etiam sub Evangelio, ut ut propter causam adulterii jus divortii etiam uxori liberum est relictum, non tamen divortium censetur legitimum, nisi causa cognita tale pronunciatur a superiore nempe iudice, sive magistratu competente. Quis autem Principe, qui in Regno suo supremus esse censetur, erit superior?

CX. Atque hactenus pro depositione legitimi Principis praetextus primus (plus satis cribratus), nimirum electio libera, cum suppositione (sed falsa) violatarum conditionum examinata utraque. Sequitur jam, sed brevibus, praetextus secundus, nempe potentiae Portae Ottomannicae (supposita etiam irresistibilis) cum hac quoque appendice gemina: 1. Prioritatis juramenti a se, ut ajunt, praestiti dudum Portae Ottomannicae ante Principem ipsum electum. At enimvero quid tum? Esto istud ante, non tamen propterea contra Principem. At ubi unquam juramentum tale regnicolae Transylvaniae praestiterunt Turcae? Quin potius, etiam si jurassent, tunc per retorsionem vi juramenti Portae

Ottomannicae a Regno praestiti aequae ac per expressum capitulationum art. (*üres hely*) citatum supra art. (*üres hely*), quin imo divino jure ipso tenerentur regnicolae Principi suo legitime electo et confirmato (quod in casu nostro dubium nulum) praestare amorem, honorem et obedientiam, ac proinde, quando requisitum, etiam defensionem (procul igitur a depositione). 2do Potentiam Portae obijciunt cum additione astrictionis Principis ipsius Transylvaniae ad Portam Ottomanicam, uti fingunt, absque ulla conditione, quod tamen supra artic. (*üres hely*) ex ipso capitulationum cum Imperatore Solimanno tenore demonstravimus esse palpabiliter falsum (ut alias repetere supersedeamus) propter conditionem fundamentalem annexam, ad quam Porta obligat sese expresse de conservando Regno Transylvaniae in libera, quam semper obtinuit, Principis sui electione, quam tamen conditionem Porta aequae expresse violavit nupera usurpatoris intrusionem, ex parte tametsi proditorum affectata sive accersita, tamen ex parte Portae violenta. Potentiae autem Ottomanicae ficta irresistibilitas (in statu quo) confutata est etiam supra artic. (*üres hely*) ab opposito, nimirum ubi demonstrata est ex parte Regni (bona voluntate et concordia praesupposita) tempestivae defensionis possibilitas. Addimus insuper, notorium esse omnibus rerum peritis Zaderam Dalmatiae metropolim fuisse dudum ante Regni Transylvaniae invasionem potentiae Ottomanicae, sive procinctus bellici scopum realem (unde etiam orbi manifestus tunc in Dalmatia apparatus Serenissimae Rei publicae Venetae ad excipiendum expectatum Turcarum impetum paratissimae), Regnum vero Transylvaniae, per quod liberum duntaxat transitum Turcae postulabant, principio medium tantum futurum fuisse terminum, donec, uti probatum supra, regnicolarum quorundam perfidia, hostium invitatione, discordia mutua et tandem vecordia stutependa, Portae Ottomanicae intentio simul ac potentia (justo Dei judicio, utinam in solos authores) in Regnum Transylvaniae ipsum conversa est atque etiam effusa. Hactenus praetextus secundus, potentia Portae Ottomanicae.

OXI. Praetextum tertium quod spectat, qui fuisse fingitur salus patriae, quae quidem debebat esse suprema lex, cum tamen velamentum istud extiterit larva ipsa horrenda proditiōnis totius, atque ad fatalem decepti populi seductionem instrumentum praecipuum ceu incantamentum. Tametsi autem daremus (quod nos nequitiam salva veritate concedere possumus) salutem patriae hoc proditiōnis simul ac rebellionis medio turpi fuisse de facto procuratam (cui tamen res ipsa manifesta reclamatur) ac proinde, uti ajunt, necessitate expedientiae se non potuisse aliter procedere (de quo necessitatis colore confutando

Turcius Imperator juvenis, bellicosus, crudelis, aliquot jam mensibus Adrianopoli commoratur, ubi exercitum ducentorum millium in parato habere fertur, huic tantum rei intentus, quomodo serenissimae Rei publicae (Venetae nimirum) statum ex omni parte invadere queat. (V. librum cui titulus: Acta publica Europae, ubi memoriale 1-mum legati Veneti collegio electorali porrectum 26. Apr. 1658. habet expresse verba praemissa.

Rom. III.

Jacob. III. 16.

pluribus articulo sequenti), tamen docet Nos expresse politica purior apostolica, nunquam esse faciendum malum, ut eveniat bonum. Quodcumque enim continget hominem etiam fortassis incogitantem propriae inniti sapientiae, tunc DEus zelotipus idololatriae etiam hujusce subtilioris (quia latentis) severus vindex justo suo judicio infatuare solet in fine talem sapientiam carnalem, imo diabolicam (uti eam jure merito agnominat S. Jacobus apostolus): verum miramur frontem eorum, qui usurpationi audent praetexere salutem patriae, cum omnibus rerum Hungaricarum atque etiam Transylvaniensium bene peritis sit evidens ex conditionibus Barscaianis (mox ad perpetuam rei memoriam, ne dicamus ignominiam, recitandis) ruinam patriae esse consecutam, qualem nunquam experta est a primitiva ejusdem constitutione gens Hungarica, Transylvanica olim in casibus etiam arduis contra hostes eosdem barbaros ad civium suorum famam fortissimam, ad hostium vero infamiam fortunatissima. Quid enim? Regni Transylvaniae claves ipsas a parte (*üres hely*) Lugos et Karansebes Turcis sponte prodere, haecine salus patriae? Regnum jam Transylvaniae, uti ipsimet in instructionibus suis Sebesianis apud Turcam ipsum (vel eo ipso motorie ad fatalem invasionem animatum) alte conquerebantur plus satis esse depauperatum, tamen gravissima, atque, uti hactenus apparet palpabiliter, nimis exoluta impossibili quingentorum millium imperialium summa Turcae obstringenda desperate obaerare, ne dicamus vendere? Quomodo enim summam hanc enormem dissolvere queant, ipsi viderint, nisi usurpator cum complicitibus alterius Neronis instar materna patriae scrutentur, imo exenterent viscera interea patriae. Haecine salus Hungariae? Tributum insuperannuum regnandi phrenesi adeo inflammare, augendo id ipsum a summa quindecim mille aureorum (nunquam antehac exsuperata) ad immanem summam quadraginta millium aureorum? Haecine salus patriae, sive Transylvaniae, sive Hungariae? Quid hoc est, nisi stolide abduci ostentatione salutis precariae (fortassis etiam tantum momentaneae futurae) certiore a fortitudine et concordia domestica sibi met DEo duce paraturos? Quid hoc est in cardine, nisi defendendae libertatis vel liberandae patriae praetextu istam prodere, hanc vero pessundare? Ubi nunc publicus spiritus? Ubi priscus Hungarorum animus magnanimus? O vos igitur Transylvaniae cives, novo hoc vestro patriae patre terque quaterque beatos, scilicet ex dorso vestro pedibus usurpatoris pusillanimitè substrato jamque evidenter ab eo conculcato is sibi ipsi tandem fecit scabellum ad (dudum quidem ambitum, demum vero jam usurpatum) Principatum capessendum nulla prorsus electione libera lege Regni Transylvaniae revera fundamentali subnixum, unde usurpatorem in Pasquillo

dicunt expresse Principem a se non electum, sed vi sibi a Porta impositum, tametsi id totum ad palliandum sit dictum; namque, uti patet ex historia praemissa, dudum non quidem a statibus Regni, sed tantum a complicitibus sive factione is ipse ad id negotium fuerat designatus. Interea qui neque successione legitima, neque electione libera (ut ipsi fatentur) ad Principatum grassatus est, quid aliud esse potest in omni justo foro sive divino sive humano, nisi tyrannus? Neque enim quicumque principio per fas nefas sibi arripit Principatum, sine titulo potest unquam evadere legitimus Princeps in foro conscientiae. Tametsi enim fortassis extorta propter rationem status a legitimo Principe redacto cessione, vel etiam a subsequenti populi oppressi invita oppressoris acceptatione vel etiam temporis longa praescriptione usucapione tantisper tolerari potest usurpator in foro humano, tamen in foro divino aliter se res habet; coram DEo quippe valet etiam regula juris: quod initio vitiosum fuit, tractu temporis convalescere non potest. Atque hoc ad conscientiam usurpatoris sit dictum. Quid si vero, idque etiam brevi veluti in conspirationis praemium, necessitate, magna illa quam adorant dea moderna telo suo illo duro imo inevitabiliter urgente, id ipsum experiantur atque sentiant ad vivum boni Transylvani parvum digitum Barscaianum evadere sibi (ingratis revera nonnullis) graviorem, quam forte fuere lumbi ipsi Rakociani, quos tamen plus satis aggravare solent? Istud equidem haud adeo improbabile, quando

I. Reg. XII. 19.

Dimidium facti qui bene coepit habet.

Interea ipsis (id totum multifariam tametsi commeritis) adhuc a DEo ipso meliora vovemus. Hactenus etiam 3^{ius} proditiōnis (praemeditatae) praetextus speciosus, nempe salus patriae. Sequitur jam 4^{tus} idemque etiam ideo veluti primipilus a Pasquillatore in fronte positus, nimirum necessitas extrema, quam (Gorgonum instar) armant pusillanimes simul ac perfidi epithetis terribilibus teli durissimi, quo nulla est mortalibus imposita lex major, cui (uti rhetoricantur) obniti ac reluctari nihil aliud sit, quam impetuosas fluminum marisque vertices et fluctus ventorum ad coelum assurgentes rimosa fractaque cimbula eniti sperare. Ita enim ipsi. Hoc autem suffultus necessitatis (sed tot modis accersitae) claudicante pedamento audet Pasquillator attentare universos Christiani orbis Imperatores, Reges, Principes, Res publicas, Procures et Primores etc. eosdemque obsecrando monere, ne Nobis aut aliis scripto perduellibus sibi contradicentibus fidem adhibere, multo minus justa auxilia contra ipsos Nobis suppeditare velint: hic scopus, haec summa libelli famosi totius, nimirum animos praecipue extraneorum rerum domesticarum Nostrarum notitia haud penitus imbutos praejudicio contra

Nos praeoccupare, quasi vero Principes Christiani orbis totius vigiles unico simplici Pasquillo ceu scommate perculsi adeo derepente evasissent coeci in causa propria, imo causa communi totius humani generis regiminis conservationem conservandi, uti unius perfidi sophistae libris naeniis incantari sese patiantur, sibi que stramineis ceu fasciis manus ligari sinant.

CXII. Uti igitur hanc quoque larvam impostoribus detrahamus, circa hunc necessitatis praetextum accurate inquirendum, qualis videlicet fuerit haec necessitas? Utrum necessitas ethica sive moralis, necessitas juris (ut loquuntur) an vero necessitas physica sive facti, eademque etiam an adeo (prout fingitur) absolute inevitabilis? Facta autem inquisitione tantum abest, uti ad horridam hanc patriae charissimae in manus barbarorum prodicionem adacti fuerint ulla necessitate juris, quasi tenerentur id quod fecerunt facere, quin contra (articul. 80. et 98 supra) demonstratum est, contra omne fas jusque naturae, ipsum divinum, gentium et civile id ipsos commisisse. Major enim et sanctior ipsis incumbere necessitas defensionis, quam deditionis. Necessitas quippe defensionis in casu proposito ab ipsismet agnita fuit ultima necessitas, qua obviente in comitiis ultimis Albensibus defensionem promiserant publice, quam tamen postea retractarunt vertumno iniquo eosdem circumagitante. Necessitas autem quam vocant deditionis conjuncta fuit tot cum fraudibus, perjuriis, prodicionibus supra detectis, uti nullo quantumvis quaesito colore palliari, multo minus legitimiari possit. Malum namque triste (ut loquuntur) semper praefendum malo turpi, quando ex duobus malis minimum est eligendum. Regula etiam est haec immota: nimirum nunquam DEus ita hominem coarctat inter duo peccata, quin evadere possit sine commissione tertii peccati (puta, patiendo potius, quam peccando). Jam vero patriam ultro perdere peccatum est, Principem prodere est crimen, defendere vero utrumque decus, imo debitum. Defensionis autem possibilitas demonstrata est artic. (*üres hely*), ergo etiam in casu istius (quam praetexunt, non probant) necessitatis inevitabilis satius imo gloriosius causam suam secum ipsis DEo oppressarum personarum vindici fidenter committere, atque animis armisque conjunctis fortiter se defendendo, vel facere vel pati, quod DEus invocatus permisisset, quam fidem Principi toties datam turpiter pejurando fallere, et patriam evidenter periclitantem vecorditer deserendo, barbaro perfide prodere. At enimvero uti haec conclusio liqueat adhuc evidentius, ruminemus probe iterum casum a Nobis tactum supra artic. XVI. Ponamus casum haut equidem absolute impossibilem, quem DEus avertat, Turcam ingenti illa (quam plus quam DEum ipsum revereri videntur perduelles) ingenti, inquam, illa

potentia sua fretum velle (sub poena internecionis) a religione Christiana ad sectam Mahumetanam aliquando cogere Transylvanos jam Turcae mancipatos: quaerimus, licebitne jam ipsis apostatare sub hoc praetextu necessitatis, qua nullam mortalibus legem fortiolem impositam esse toties exclamant in suo Pasquillo? Falsissima igitur haec necessitatis exceptio, quodcumque, ut in casu proposito, necessitas cadit super indebitam materiam, nempe rem ipso jure illicitam vel factu impossibilem. Atqui auctoritatis divinae respectu, quanti est primum decalogi praeceptum de vera religione erga Deum, tanti etiam debet esse quintum praeceptum de debita fidelitate erga Principem a DEo constitutum servanda. Hactenus igitur ad deditionem patriae in manus barbarorum et proditionem Principis nulla necessitas juris, imo contra manifestissime.

CXIII. Consequenter igitur neque potuit (quia, uti probatum, prorsus non debuit) esse necessitas facti, qualis illa populi Aegyptiaci necessitas, quando fame inevitabili praesentanea neque sua culpa accersita pressus sese tyranno Pharaoni in servitutem perpetuam vendere coactus est (casus tamen monstrosus) libertatem commutando cum conservatione vitae. At hic dispar longe casus. Neque enim potest ullus armis ullis sese defendere contra talem, ut ita dicam, necessitatem physicam sive naturalem absolutam et evidentem inevitabilem. At, uti demonstratum, haec Transylvanorum necessitas fuit ab origine ad summum conditionalis tantum sive respectiva, 1. supposita nimirum voluntaria Turcarum contra Nos invitatione in Regnum; 2. supposita regnicularum discordia mutua eademque gemina, tum a capite, tum etiam a membris inter se; 3. supposita iterum vecordia bruta, unde supinus neglectus defensionis necessariae in tempore, quod rerum omnium est primum. Ex quibus tamen praesuppositis omnibus demus jam illos tandem redactos fuisse vel potius non tam passive quam active se ipsos redeigisse ad hanc necessitatem facti, nempe deditionem patriae in manus barbarorum (namque omne quod est, dum est, necesse est esse); attamen quum, uti supra declaratum, eadem necessitas fuerit dudum affectata, ab ipsismet sibi ipsis sponte accersita, talis necessitas in jure tantum abest ut excuset, uti potius factum ipsum aggravare debeat. Summa huc redit miserabilis, imo damnable ea necessitas, quae solvitur proditione Principis et perditione patriae.

Gen. XLVII. 23.

CXIV. Atque de usurpationis praeambulis sive antecedentibus tum 1. intrusione usurpatoris manifesta, tum 2. impulsivis usurpationis coloratis (quae fuere 1. conditionum violatio, 2. potentia Portae Ottomannicae, 3. salus patriae, 4. necessitas) de hisce plus satis. Sequuntur jam usurpationis ipsius comites

sive connexa: 1mo ex parte Turcarum; 2do ex parte usurpatoris et complicum. Primo igitur ex parte Turcarum conditiones iniquissimae Principatus Transylvaniae ipsius revera destructivae aggravant usurpatoris ambitionem stupendam, quem talibus conditionibus monstrosis singulis non tantum se ipsum ad pedes Turcarum prosternere, verum etiam charissimam patriam barbarorum unguis conculcandam, unguibus dilacerandam subicere non puduit, dummodo per fas nefas regnare tantisper queat usurpator. Auspicatum hoc scilicet Principatus Achatii Barsai initium aeterno in annalibus apud posteros monumento dignum non potest non parilis exitus esse, probabile saltem prognosticon.

CXV. Conditiones autem istas tametsi pertractavimus supra art. (*üres hely*), ubi tertium usurpatoris praetextum, qui erat salus patriae, excussimus, tamen uti orbis totius Christiani iudicio exponatur causae Nostrae claritudo, eas hic loci singillatim declarare libet. Conditiones igitur Principatus Barsaiani, invitatrice tametsi atque sponte succollante usurpatoris et complicum in Transylvania factione, tamen ex parte Turcarum easdem conditiones imponentium iniquissimae; ex parte vero usurpatoris et complicum iisdem sese laqueis submittentium conditiones turpissimae, quibus (quod longe gravissimum) non tantum patriam universam suppeditandam prostituunt, sed et insuper (quantum in se) dedecus infame inusserunt nomini Hungarico ipsi, quod hocce Manifesto vindicatum imus. Conditiones istae sunt numero octo, quarum etiam ipse titulus ex parte Turcarum pro more superbus, ex parte Nostratum contra morem majorum servilis prorsus, Barscaium Achatium una cum patria sua charissima Portae mancipium potius spontaneum, quam Principem Christianum toti orbi repraesentat.

Conditiones Barsaianae (veris Hungaris vix gloriosae futurae), sive Mandata Supremi Vezirii Mehemet Bassae.

I. Nullus Transylvanorum possit molestiam aliquam inferre subditis et confinii civitatis Jeneiensis, neque conari suos subditos ad aliam partem retrahere et abalienare a civitate Jeneiensi, sed maneant sicuti antea.

II. Transylvani debent dare Nobis Sebes et Lugos cum omnibus suis instrumentis et armamentariis, et adhuc confinia illa antiqua illarum civitatum maneant sub authoritate Nostra. Nullus Transylvanorum possit quaerere vel accipere aliquid ex reditu praedictae civitatis Lugos, neque suos subditos alienare.

III. Subditos Zolnok, qui aufugerunt in Transylvaniam, debetis remittere.

IV. Quolibet anno pro tributo Transylvaniae debetis remittere quadraginta millia aureorum sine ulla diminutione.

V. Saltem hoc anno debetis mittere ad Excelsam Portam Ottomannicam invictissimi et potentissimi Imperatoris Nostri pro expensis exercitus sui bursas numero mille, sine ulla diminutione, et quamprimum in thesaurum imperialem recondere.

VI. Si DEo placuerit, Georgium Rakocium quam primum capere curabitis.

VII. Ista omnia debent quam citissime fieri, quia si aliter erit, promissa non erunt observata et vos infideles eritis.

VIII. Princeps et alii legati debent huc pro pignore mittere quatuor homines idoneos.

CXVI. Priusquam conditiones istas articulatim examine-
mus, liceat in antecessum unum obiter quaerere, utrum antiqui
veri Hungari (jure merito aliquoties vel ideo recitati) quales
Hunyadae, Bathorei, Bottyanij, Zerenyi etc. et heroes alii No-
strates talibus conditionibus nunquam fuissent consensuri?
Conditio siquidem prima et secunda manifeste destructiva est
libertatis tam realis, quam personalis clavium Regni, nempe
civitatum Jeneiensis, Sebes et Lugos, quarum subditos (absque
ulla prorsus in talibus casibus debita compensatione) in-
vito domino suo Christiano alienare et Turcis infidelibus in
perpetuum mancipare. Quid contra libertatem Regni fundamen-
talem iniquius, quid turpius? Tertia autem conditio, qua mise-
ros Christianos ex tyrannide Turcica ad Christianum domi-
nium veluti ad asylum profugos promittunt se velle ad Turcam
(cruciandos scilicet) remittere, hoc est prodere. Hoccine facinus
Christianum? Imo (quod NB.) haec ipsa conditio iniquissima
expresse contradicit aequitati legis divinae ipsius (Deut. XXIII.
15. 16.): Ne tradito servum domino suo, qui confugiens ad te
eripuerit se a domino suo; tecum maneto in medio tui in loco,
quem elegerit in aliqua portarum tuarum, ubi bonum videbitur
ei, ne opprimito eum. Ita Deus casum determinat plane in con-
trarium conditionis praemissae ab usurpatore et complicitibus
contra divinam determinationem concessae adeo, ut crudelem
illam conditionem praestare sit aliquo gradu a fidelium reli-
gione ad infidelium sectam apostatare sive deficere. Quarta
vero conditio de tributi annui augmento ad triplum, usque
quadraginta millia aureorum nimirum, deque enormi illa mille
bursarum (sive quingentorum millium imperialium) summa a
mancipato jam (eo ipso) Regno Transylvaniae evolenda: quanto
gloriosius immanis summae partem (puta quintam, centum mil-
lia imperialium tantum) tempestive impendisse ad conflandum

militem sive domesticum sive externum in defensionem Regni, quam quintuplam solvere pro deditioe Regni? Quid enim hoc aliud est, quam Turcae (Regno huic inhianti dudum) plenam jam porrigere ansam ex non solutione Reguum ipsum iterum atque iterum invadendi devastandique, vel pede pressim unam arcem post alteram Turcae saltem oppignorando, si non prorsus prodendo, totalem ac finalem Regni Hungariae occupationem Turcae praeparare? Utinam ne haec omnia tristis brevi comprobet eventus! Quid enim iterum aliud praesagire potest severus tenor conditionis septimae: Ista omnia debent quam citissime fieri, quia si aliter erit, promissa non erunt observata, et vos infideles eritis? Quomodo autem pro hoc rerum in Transylvania statu possint ista omnia quam citissime fieri, loquatur praesens Regni experientia et gravis sensus; imo talia tam de jure quam de facto Regno impossibilia promittendo citissime praestare infideles fuistis de praeterito; infideliores etiam porro de futuro si impleatis conditionem ultimam, qua in fidem promissi iniqui concives veros, homines Christianos liberos quatuor Turcae infideli oppignorare spondidistis.

CXVII. Prae caeteris autem infamis est conditio sexta perjura simul ac perduellis, qua usurpator et complices Nobis antea jurati obstrinxerunt sese Turcis contra Principem Christianum eundemque suum Principem (personam Nostram nominatim exprimunt) idque etiam non sine blasphemia, apponendo scilicet sigillum DEi chirographo diaboli. Si DEo placuerit, inquirunt, Georgium Rakocium quam primum capere curabunt, quasi crimen parricidale in Principem suum commissum Turcica absolutione unquam posset evadere opus DEo placens. Quam bene haec consonent religioni Christianae, quam ipsi externe profitentur, sentient ad summum in hora mortis vel in die judicii extremi, quando fucati praetextus omnes ceu colores hypocritarum quantumvis speciosi colliquescent effusis imbribus ignis atque sulphuris, obliterati resipiscendo retractent mature (juxta regulam: In malis promissis rescinde fidem). Nos autem sub umbra tutelae divinae securi dabimus operam pro virili modis honestis omnibus, ne conditionem hanc (nomini toti Christiano ignominiosissimam futuram) ipsi unquam adimplere queant. Interea haecine juramenti Christiani hodierna religio? Jurarunt Nobis (Principi Christiano) sese fore amicos amicis, inimicos inimicis Nostris, velle Nos defendere contra quoscunque. Jurant jam Turcae (Principi infideli) se velle Principem suum captare inque manus infidelium prodere. Bone DEus! Quaenam haec nova theologia Christiana? Scilicet id quod jure merito denegant Papae Principes Christiani, posse eum absolvere legitimos subditos a juramento fidelitatis Principi suo debitae,

id jam a populo Christiano conceditur Turcae! Pudeat vere Christianos maxime theologos, si huic infandae praxi consenserint, imo si scientes expresse non contradixerint a peccato participationis immunes minime futuros. Quum enim (ut Nos docent magistri Nostri) religio juramenti pertineat ad forum divinum, quomodo (absque sacrilegio) subjici potest foro humano? Vel quomodo humana autoritas potest absolvere a vinculo divino? Equidem non ignoramus, quod juramentum promissorium homini alicui in gratiam ejusdem factum desinit obligare, si ille, cui factum est promissum, vel remittat vel tollat fundamentum ipsum, quo promissum nitebatur. Sublata enim ratione formali juramenti, tunc etiam cessat juramentum ipsum ex ipso eventu sine ulla violatione ex parte jurati vel absolutionis necessitate ex parte jurantis sive juramentum accipientis. Ratione quia et natura rei in tali juramento promissorio tacite includitur semper illa conditio, nisi is cujus interest materia juramenti, jus suum condonaverit aut remiserit. At enimvero ubinam juramentum fidelitatis ab ipsis Nobis praestitum unquam ipsis remisimus? Vel ubi et quando, aut a quo sublatum est juramenti Nobis praestiti fundamentum? Quod fundamentum quid aliud esse potest, quam supereminentia potestatis Principalis, quam supra artic. (*üres hely*) demonstravimus magistratum accepisse non a Regno, sed immediate a DEo ipso ad *directionem* simul ac *protectionem* subditorum, quos fines (generi humano utilissimos) Principes consequi nunquam possunt absque subditorum obligatione aequae ac obedientiae sive subjectione: quapropter (doctore apostolo Rom. XIII. 5.) necesse est subjici (in expressam necessitatem subjectionis, idque insuper signanter) non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam non minus, quam etiam propter bonum commune, quod ex subditorum fidelitate erga Principem redundat in rem publicam. Magistratus quippe est minister Dei in bonum tuum, si bene agas (Rom. XIII. 3.). Hactenus usurpationis conditiones ex parte Turcarum iniquissimae, ex parte conspiratorum turpissimae, utpote venditionem populi et prodicionem Principis expresse continentes, tristissimae vero ex parte mancipatorum Transylvanorum (quos DEus liberet, casus quippe eorum acerbis conscientiam Nostram tangit, liberationis etiam cura cor Nostrum angit magis quam proprii status justitiam vindicatio). Sequuntur jam ex parte usurpatoris et complicum usurpationis ipsius comites sive connexa praecipue tria: nempe 1. turpis submitio; 2. turpior conspiratio contra legitimum Principem non tantum verbalis de futuro, sed jam realis de facto; 3. turpissima omnium acceptatio usurpatoris pro suo Principe.

CXVIII. Primo igitur in genere notanda usurpatoris et complicum turpis submitio, qua quantum in se Regnum Tran-

sylvaniae antehac liberum atque etiam inclytum ipsi jam Turcis reddiderunt prorsus obnoxium atque subjugale. Quod si vero iidem inter se et Nobiscum (saltem post pugnam Lippensem) fuissent uniti, neque Turca turpes istiusmodi conditiones Regno proponere ausus fuisset — testetur tunc praemissa Vezirii Supremi erga Nos depositio declarata supra artic. (*iures hely*) — neque ipsimet Transylvani turpibus hisce conditionibus cervicem suam subicere fuissent coacti. (De hac sententia appellamus praeter reorum conscientiam iudicium publicum super praemissis). Secundo in specie turpior conspiratio factionis Transylvanicae contra legitimum suum Principem, eoque turpior, quod qui paulo antea inter se ipsos mutua eademque capitali inter se simultate atque odio laborabant adeo, uti eorum unus non semel consilium Nobis dederit nonnullos eorum e medio tollendi, vel si non vita, saltem libertate privaremus: Nos tamen in spem emendationis ex quodam clementiae excessu (haut ab omnibus tamen fidelibus Nostriis perinde inculpat, quia sine successu) utrique tam libertati, quam vitae omnium nostrapte pepercimus. Praeter spem nihilominus Nostram aequae ac debitum damnatum istorum, et hi et isti derrepente ex inimicis inter se facti sunt amici, imo in perduellione concordēs, uti nimirum praemeditata proditio evaderet confirmatior. Namque juxta scholarum regulam notoriam: Omne tale additum suo tali, facit illud magis tale. Quid mirum igitur, si conspiratores jam vitio unitos fortiores postea certatim veluti contra Nos Principem suum (DEo sit laus) necdum capitis veterno prorsus oppressum, vel brachii paralyti adeo luxatum, sibi male conscii singuli manibus pedibusque obnixae omnia agunt, plane sicut Simeon et Levi fratres in malo, sive instrumenta violentiae: vel (sed id prorsus absque comparatione) sicuti Herodes et Pilatus antea inimici postea amici evaserunt ambo contra Christum Dominum. At tertio turpissima omnium fuit talis usurpatoris acceptatio pro Principe Transylvaniae, qui neque respectu ortus (comparate loquendo) utpote prae plurimis aliis Regni Transylvaniae Magnatibus, quanquam jam captivis, forte etiamnum liberis aliquibus, aliquot gradibus certe natalibus impar, — neque ut ajunt respectu opum, nisi quas ex Regno jam plus satis exanguis quibat exugere, — neque respectu amicorum, utpote revera ob malas alterutrinque artes universim revera exosus tam Turcis (Turcae enim ipsiusmet Barsai introductores invito ipso ex Transylvania discesserunt), quam regnicolis ipsis tantisper tametsi id dissimulantibus (appellamus eorum conscientiam, fortassis etiam brevi experientiam ipsam, si DEus praevertat) — neque propter virtutem militarem, quippe de magnanimitate, uti fertur, nusquam nunquam suspectus. Memorant historici, quoddam populi barbari genus extitisse, quod nullum certum numen coleret, verum

quicquid omnium primo ipsis occurrebat, id ipsis pro DEo protinus habitum, de quibus illud satyrae:

Hodie tu Jupiter esto, cras mihi truncus eris.

Haud absimiles barbaris istis perduelles Nostrates, modo hunc, modo istum, modo illum (ita quippe revera tergeminum) vel intra hujusce unius anni curriculum (quemcunque fors objecerit) adorantes pro suo Principe. Vetus dictum est: Utrumque quod est, neutrum est. Diogenis genuini discipuli isti, uti qui modo dextrorsum modo sinistrorsum didicerint collocare conscientiam suam, sicuti de se cynicus ille jactitare solebat, se posse dolium suum adeo dextre circumvertere, undecunque ventus flaret. Noverat is os dolii sui in adversam partem obvertere. Neque mirum, quia talibus, quibus, uti gravissime historicus, ex fortuna pendet fides, ea quam vocant ratio status est unica religio pro tempore, secundum quam et fidem erga DEum et fidelitatem erga Principem norunt variare. Quos proinde aequae ac suum personatum Principem Deus ipse reprobatur dicens: »Fecerunt sibi Regem, sed non ex me praeficiunt sibi Principem, quem non agnosco.« Notus autem est ex historia sacra talis Principatus usurpati scilicet et populi rebellis utriusque fatalis exitus, nempe Israelis ipsius (quamvis antea fuerit populus DEi) totalis ac etiam finalis captivitas (quod tamen fatum exitiale, ab usurpatore et complicibus tametsi id abunde demerentibus iterum atque iterum Deus avertere dignetur). Atque hactenus 2. usurpationis comites, sive connexa, tam ex parte Turcarum scilicet conditiones iniquissimae, quam ex parte usurpatoris et complicum turpissimae. Sequuntur jam tertio et ultimo usurpationis etiam ipsius asseclae, sive consequentia potissimum duo: nempe 1. status Regni Transylvaniae immediate post usurpationis actum; 2. falsum juramentum subditis Nostris ab usurpatore impositum.

Livius.

Hos. VIII. 4.

CXIX. Statum Regni igitur immediate post usurpationis actum quod spectat, quia Pasquillator ad palpum usurpatori (quem reformidat p. t.) obtrudendum falso imputat usurpationi fictam tametsi liberationem patriae, dicens rhetoricando (uti passim assolet veritatem fucō obruere) dum spes nulla ulterioris salutis, imo metus extremi patriae excidii (a semetipsis, quod ante NB., ultro accersiti) dominus Achatius Barcsai cum sociis legatis antea a statibus designatis Supremum Vezirium ad Jenō tunc sedentem adit, misericordiam ipsius erga patriam afflictam implorat, quae tamen non prius data, quam ipse Principatum suscepit. Verum coram DEo et hominibus quo tandem jure privatus Principatum alienum idque domini sui suscepit usurpator? Praecipue cum confiteantur id totum transactum cum auctario annui tributi a quindecim aureorum millibus ad

quadraginta aureorum millia, cumque etiam ingentis summae (quingentorum millium imperialium) misero Regno impositae solutionem suscepit, et ita Chamus Tartarorum evocatus et vastatio Regni inhibita. Hic autem loci observandum, quam palpabiliter calumniator committat crassam illam fallaciam non causae tanquam causae, vel novitiis in scholis explosam, dum recessum Chami Tartarorum ex Regno facit effectum usurpationis Barcsaiana, quod nequidem fuisse ejusdem consequens patebit ex brevi hocce calendario: nimirum usurpator Barcsai venit ad Vezirium Supremum die 7. Septembris, usurpavit Principatum 11. vel 12. ejusdem, quo ipso tempore grassabatur Chamus in Transylvania, unde Varadinum usque passim vastando progressus est die 19. Usurpationem igitur aut Hamus scivit, aut nescivit. Si scivit et tamen vastavit, ergo usurpatio non fuit causa inhibitionis, et consequenter (uti falso affirmatur) cessatae per Regnum vastationis. Si vero nescivit, uti revera ex temporis computo scire non potuit, ergo falsum est recessum Chami fuisse effectum usurpationis. Vera autem causa recessus Vezirii fuit severum mandatum Imperatoris Ottomannici ad Supremum Vezirium peremptorie revocatorium (propter insurrectionem ipsius Hassam Bassae ex partibus Syriae Portae ingruentem), unde Vezirii Supremi ex Jenő repentinus adeo discessus. Recessum autem subitaneum Chami Tartarorum quod spectat, illius causa evidens fuit rumor ad ipsum perlatus de Moschis Tartariam invadentibus, quo audito non Barcsaiana prudentia sed divina providentia ordinante Chamus veluti alter Senacherib in terram suam retro actus est. Hactenus igitur primum usurpationis suppositum consequenter examinatum, nempe status Regni immediate post usurpationis actum.

CXX. Sequitur jam secundum, nimirum falsum juramentum a subditis Nostris in Regno Transylvaniae usurpatori praestitum, de quo juramento demonstranda conclusio triplex: 1ma quod ex parte usurpatoris idem vi imponentis est mere tyrannicum; 2da quod ex parte regnicolarum juramentum istud subeuntium merum perjurium; 3^a quod ex parte materiae juramenti (utpote indebitae) est plane nullum. Primo igitur juramentum istud ex parte usurpatoris id vi imponentis est mera tyrannis, cum imponens sit omni legitimo in regnicolas jure destitutus, imo usurpator ipse sit adhuc (quoad jus et titulum, adeoque in foro conscientiae) sub jure Nostro, juramento tum solenni sive publico, tum etiam privato, qua ore, qua chirographo Nobis ad fidelitatem obstrictus, a Nobis nunquam absolutus. Quomodo ergo homo ipse non liber, sed ligatus alios a se liberos sibi ligare potest absque manifesta tyrannide erga regnicolas simul ac rebellione contra Nos? 2do Ex parte tamen regnicolarum juramentum istud

sine consensu Nostro subeuntium est merum perjurium. Iuramentum quippe prius vi divini nominis tunc interpositi atque invocati Nobis antea legitime atque etiam sponte praestitum, etiamnum ligat, donec Nos, quorum interest, eosdem absolvamus. Ergo iuramentum hoc posterius priori prorsus contrarium necesse est esse illegitimum, sive ex parte juratorum merum perjurium, quod priusquam quisquam bonae conscientiae homo sciens volens committat, moriendum potius. Potest enim aliquis, imo debet martyrium subire potius, quam ut tertium praeceptum, reverentiam divini nominis simulque per immeationem quintum praeceptum decalogi fidelitatem erga Principem imperans alterutrum violare ausit. Nonne etiam Johannes Baptista propter septimum praeceptum (Non moechaberis) martyrio coronatus? Tanti autem est unum praeceptum, quanti alterum (respectu divinae auctoritatis); in casu autem rebellionis (qualis hic casus) hujusce erga Principem fidelitatis ad mortem usque servatae heroica exempla in aliis Regnis vere Christianis non desunt quam plurima. Sed quid Christianos memoremus, si pagani ipsi in iurjurandi semel praestiti fide sancte servanda talibus (nominetenus autem Christianis, quia foedifragis) praeceunt multis parasangis; ad pudorem, utinam etiam ad eorum poenitentiam salutarem, sit dictum! Contemplan- tur hoc exemplum usurpator et complices, dum erubescant. M. Attilius Regulus consul fuis Salentenis triumphavit, primusque Romanorum ducum in Africam classem trajecit, quassatos duce Amilcare naves longas tres et sexaginta accepit, oppida ducenta, hominum ducenta millia coepit; mox arte Xanthippi Lacedaemonii mercenarii ducis captus et in carcerem missus, legatus deinde de permutandis captivis Romam amandatus, dato jurejurando, ut si non impetrasset, ita demum rediret, in senatu patriae saluti prius quam suae consulens conditionem dissuasit rejectisque a se propter bonum publicum conjuge et liberis, Carthaginem regressus, potius quam fidem hosti tametsi semel datam vellet fallere aut patriae salutem prodere, ultro sese obtulit reducem. Ubi in arcam ligneam conjectus clavis introrsum adactis, resectis palpebris, vigiliis ac dolore ad necem usque cruciatus est. Paganus hosti semel datam fidem adeo religiose servavit; Christiani vero fidem suo Principi Christiano toties repetitam impune violabunt? Caveant interea rebelles (personati duntaxat Christiani), si in infidelitate sua obdurescant, ne ethnicus contra eos surgat in judicium. Ipse hosti datam fidem servavit usque ad mortem fidelis; isti sine tali mortis periculo fidem Principi suo firmatam violarunt foedifragi. Hactenus de novo ipsorum juramento, quod sit ex parte subditorum Nostrorum merum perjurium.

Plin. in libello de
viris illustribus.

Rom. XIII. 5.

CXXI. Tertio idem juramentum nihilominus ex parte materiae indebitae est plane nullum, ac proinde neque regnicolas (tametsi sumendo DEi nomen in vanum pejerant, ergo peccant) ullatenus obligat in conscientia, quin contra ex conscientia subjectionis debitae (supra ab apostolo impositae) tenentur quantocyus falsum istud juramentum ejerando rescindere. Ratio hujus conclusionis irrefragabilis fundatur in rupe ipsa, nempe circa juramentum legitimum divina determinatione (Jer. IV. 2.): Jurabis, dicit Dominus 1. *in vi veritatis* (ergo non falso), 2. *in iudicio* (ergo non temere) et 3. *in justitia* (ergo non inique), quas omnes legitimi juramenti conditiones novum hoc juramentum simul et semel violat, cujus multiplicatae violationis damnabilis remedium unicum est retractatio tempestiva, juxta regulam praemissam: In malis promissis rescinde fidem. Item, juramentum ne sit vinculum iniquitatis, iniquitas autem est manifesta nimirum tyrannis ex parte usurpatoris juramentum imponentis, rebellio etiam ex parte quoque complicum aequae ac perjurium, ex parte regnicolarum quorumcunque sine consensu Nostri idem subeuntium. Juramentum ergo hoc posterius contra juramentum antecedens idemque probatum honestum ac licitum nullatenus obligare potest, cum istud tam et intrinseca sua materia injusta, quam et supposito juramento antecedente justo fit prorsus illicitum. In omni quippe iuramento exceptio haec generalis semper subintelligitur, nempe si materia juramenti sit 1. res licita de jure et 2. possibilis de facto, quarum alterutra conditione absente juramentum nullo modo esse potest obligatorium.

CXXII. Neque vel usurpatoris tyrannidem vel rebellium perjurium excusare potest effugium in Pasquillo excusum ex formula juramenti usurpatori praestiti, quam fucate amplificant his verbis: A domino Georgio Rakoci recessimus, sed coacti; sincere haec dici atque agi a Nobis vel ex ipsa juramenti Nostri formula, qua illustrissimo domino Achatio Barcsai Nos obstrinximus, universo pateat orbi, quae ut cunctis constet, Latino donatam sensu in publicum damus, et in ea parte verba juramenti sic sonant, hoc etiam reservando: Si illustrissimum Principem dominum Georgium Rakoci Porta Fulgida in gratia recipiet, saluum mihi sit ex annuentia ejus ad fidelitatem Suae Celsitudinis redire.

Clausula quippe haec juramento inserta plane illusoria tantum abest ut alterutrius vel usurpatoris, vel complicis cujuscunque crimen excuset, quin potius utriusque hypocrisin eo magis aggravat, quod sexta conditione usurpationis Barcsaianae obligant sese Turcis expresse, si DEo placuerit, Georgium Rakocium quamprimum capi curaturos. Quomodo autem conditio ista con-

gruat cum clausula illa in juramento, nempe reservatione fidelitatis alias Nobis debitae, judicet DEus et orbis universus, ad quem ipsimet hac ipsa in causa tam frequenter et fidenter appellant. Etenim (ut orator) quid verba audio, cum facta videam? Aut quid est protestatio talis contraria factis, nisi mera illusio?

Deus vero, in cujus nomen tremendum multiplicatis juramentis tot contrariis abusus iste committitur, non irridetur, quin interea conquerente propheta propter execrationes nempe juramentorum terra luget lugebitque magis ac magis. Iuravit enim Dominus: perversam, perversam, perversam reddam illam, etiam haec non futura est, donec venerit is, cujus est jus ipsum, et tradidi illud. In quo bono omine justae restitutionis sub tempore et gradu post et per Regem Regum praestandae concludimus etiam alterum usurpationis consequens, nempe falsum juramentum regnicolis ab usurpatore impositum et ab ipsis susceptum.

Jer. 23. 10.
Ezech. XXI. 22.

CONCLUSIO.

Atque hactenus Nostrae vindiciae honoris Hungarici a nigra macula turpissimae simul ac tristissimae deditiois Transylvanicae nuperae in manus Turcarum, cujus culpa, uti apparet, minime est imputanda toti genti Transylvaniae, multo minus Hungaricae, sed tantum conspiranti factioni usurpatoris et complicum, ex ambitione et similitate privata praedictum Transylvaniae Regnum una cum Principe suo prodentium.

Hactenus etiam ad plenam omnium populi praecipue Nostri Transylvanici informationem discuti mandavimus paleas famosi libelli. Iam vero ex infamis paginae tot multiplicatis falsitatibus supra detectis abunde apparet, quam hypocritice author turpi scripto praetexat integram, ut ait, fidem, candorem, sinceritatem, nullis ambagibus et verborum involucris fucatam, nullius amore vel odio infectam. Jamque etiam ex praemissis in hoc Manifesto argumentis conscientiose ponderatis, utrius causae (Nostrae an usurpatoris) justitia praeponderare debeat, totus mundus iudex esto. Cui vel ideo non (uti calumniator) hiulca quaedam rerum Nostratum fragmenta pigmentis rhetoricis incrustata (nam ad populum phaleras), sed completam historiam, annales nimirum integri unius lustrisive quinquennii, ab anno videlicet Christi 1653. ad usque annum 1658. inclusive exhibuimus bona fide tam quoad substantiam, quam quoad circumstantias, in quantum Nobis notas. Manifestum autem hoc edidimus consulto eo plenius in gratiam 1mo Principum exterorum, uti verus rerum etiam Nostrarum status ipsis enotescat; 2do populi Nostri, ne sint dehinc tam creduli; 3^{tio} posterorum etiam, ut ipsi quoque deinceps sint cautiores, neve eorum annales falsis narrationibus contaminentur.

Ex universo interea processu Nostro hic orbi declarato evidens est, Nos perpetuo spectasse Principum omnium legitimorum causam bonumque publicum Christianitatis totius in genere, decus autem atque honorem gentis Nostrae Hungaricae in specie fuisse Nobis et curae et cordi. Alias si privatum respexissemus commodum, per eorum literas assecutorias a Regno (teste Pasquillo) abunde prospectum erat Nobis, uti (tot sine curis et turbis) Nos possemus vivere quiete in bonis Nostris. In toto autem Nostro hoc Manifesto praemisso absit, ut uni-

versos et singulos Regni Transylvaniae incolas vel subditos nocentiae istius publicae tetro crimine involvamus promiscue, cum fidelitatem constantem etiamnum apertam nonnullorum Transylvanorum probe experti sciamus fuisse eandem conspirationem, uti attigimus, originaliter tantummodo factionem quandam, ceu leprosum carcinoma paulatim succrescens in corpore isto politico. Quid enim est factio politice loquendo, quam sive paucorum sive plurium inter se coitio sub praetextu quidem salutis publicae, verum ad privati tandem emolumenti prosecutionem tendens, cujus in re publica fructus fatales sunt defectiones, seditiones et tandem bella civilia internecina? Haud applicatione oppido opus, res ipsa loquitur. Tametsi factiosorum publicare nomina omnia ex clementia Nostra adhuc supersedimus, exceptis iis, qui in hac tragoedia nationali actibus suis personalibus nomina sua ipsimet plus satis prodiderunt, ex Nostra vero propensione constanti in subditos Nostros, ut ut plerosque jam propter tyrannidem praedominantem ad tempus occultos adhuc, nihilominus in sinu et ex conscientia fideles, sicuti Aegyptios inter et Israelitas Deus, ita nos quoque observamus distinctionem scilicet inter seductos et seductores,

Qui pecori imperitant, quos tota armenta sequuntur.

Seductores quippe divinae ultioni, forte etiam Nostrae iustae vindictae (ni mature resipiscant) reservamus; istos vero seductos modo in sua debita fidelitate, quantum in se, perseverantes ab utraque poena tam divina, quam humana exemptos propitiis respiciemus oculis, rati eosdem ementitis patriae salvandae, libertatis recuperandae, necessitatis inevitabilis subeundae etc. coloribus fucatis ab Achitophelis asseclis seductoribus (uti in fatali Absolonis proditoris exemplo) deceptos abivisse post deceptores in simplicitate cordis sui. Qui enim errant et decipiuntur, non consentiunt utique. Nunquid sciunt epibatae sive vectores, quorsum nauclerus dirigat navem, quae saepe etiam ventorum impetu declinat ab intento cursu? Eorum igitur, qui decepti fuerunt, sperando precamur, uti DEus aperiat oculos, ut tandem clare videant atque agnoscant ruinae suae nationalis machinatores impios inter se ipsos; quinimo etiam (si sit possibile) seductores ipsos uti Deus Principum vindex in viam rectam reducere dignetur, votis atque etiam invitatione Nostra adhuc clementi revocare contendimus, veniam indulgentes de praeterito, caveant modo de futuro; parati quippe sumus, potentes quoque DEo juvante

11. Sam. XV. II.

Parcere subjectis et debellare superbos.

Ad quos tamen etiamnum convertimus Nos veluti a capite ad caudam, sive ab ipsomet capitali usurpatore ad infame quodque ac infimum ejusdem instrumentum, ne pereant totaliter anima aequae ac corpore, quod iudicium jurejurando toties repe-

tito execrationibus etiam obsignato sibimet ipsis imprecati sunt perfidi ex charitate Christiana. Igitur ob oculos eorum ponimus atque ad eorum pectus et conscientiam (si quae sit in ipsis resida) apprimere etiam cupimus ex innumeris hocce unicum rebellium speculum exemplare, idemque tristissimum, ceu fatale monumentum adhuc pendens in annalibus publicis ad annum Christi 1077. Nimirum Rodolphus Svecus Dux Saxoniae, a domino suo Henrico Quarto Imperatore beneficiis tametsi affectus, tamen contra dominum suum conspirans affectavit Imperium simul ac usurpavit. Ter legitimus Princeps causa tametsi justa iniquo tamen Marte cum usurpatore conflixit, necdum subegit. Quarto demum praelio commisso, ut fit, justo DEi judicio tandem poenas luit proditor; praecisa quippe ei dextra, quam cum Merspurgi moribundus abscissam intueretur, graviter suspirans dixisse fertur ad circumstantes Episcopos: Spectate, inquit, hanc DEXTRAM PERFIDAM legitima supplicia expendentem, quia FIDEM SACRAMENTO MUNITAM et Henrico domino meo datam vobis urgentibus praeter fas et aequum temere violavit. Videte qui me contra dominum meum solium ascendere fecistis, ut recta via me vestra monita sequentem duxeritis. Quibus dictis expiravit.

In hoc proditoris prodigioso exemplo terribili constat eatenus similitudo, quod (tametsi summo suo gradu) Imperator erat etiam Princeps electivus, legibus quoque Imperii fundamentalibus obligatus, nihilominus iste violatarum conditionum praetextus vetus non suffecit ad Principis legitimi depositionem aut usurpatoris legitimationem. Dissimilitudo vero in eo versatur, quod usurpator Noster Rodolpho in eo perfidior, non tam suasu vel instigatu alieno, quam veluti immediato daemonis afflatu proprioque ambitionis innatae impetu se ipsum in thronum Nostrum per concatenatas fraudes ac perjuriam qua ore, qua calamo multiplicata, serpentine insinuando intrusit; eapropter prae illo, multo magis, sicuti vivo

Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet ..... ** [Horat.]

** [A margóban Basirius Izsáknak eme sajtókezű megjegyzése:]

Mors violenta qua dignissimus nefarius proditor in causis atque signis dudum praevisa, atque etiamnum eidem perduelli tunc sensim veluti per cuniculos ad Principatus usurpationem gradienti (postmodum grassanti) plane praedicta fuit ab I. B. ejusdem tum familiari, quadriennio ante eventum ipsum. Quippe praedictio incidit in annum 1657., fatalis autem eventus in annum 1661. Prout id ipsum ad I. B. (jam ex Transylvania in Angliam postliminio reducem) ab ill^{mo} Comite Francisco Redei Transylvaniae ex-principe perscriptum fuit nupere his verbis:

sic mortuo haud aliud obtinget epitaphium gloriosius illo sui in proditione exemplaris, in Tartarum propterea praecipitati, quia

Vendidit hic auro patriam dominumque potentem. [Virgil.]

Eidem proinde ac complicibus suis universis et singulis a se fascinatis commendamus serio meditandam Sacram Nemesin scelerum (etsi ad tempus fortunatorum, tandem tamen funestorum) et judicem, et etiam vindicem, cujus in talia devota capita oculus omniscius idemque perseverus, perpetuo vigil, brachium omnipotens semper exertum, tarditatem supplicii gravitate compensat, siquidem serius, ocyus vetus oraculum suum in foedifragos sortietur effectum :

Raro antecedentem scelestum

Deseruit pede poena claudio. [Horat.]

Cogitent ergo serio, dum adhuc licet, non Avernum poëtae fabulosum, sed *infernum* Christianis creditum, ubi maxima turba est eorum

..... qui arma secuti

Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,

Inclusi poenam expectant.

Ultimo meminisse jubemus rubi regnantis ad tempus super alias arbores se praestantiores, simulque ibidem exitus tragici tam usurpatoris, quam populi rebellis, in apologo Jothami (Jud. 9.) considerent profunde totam scenam inverti posse momento. Quam facile est enim DEo justo tandem judicio immittere spiritum malum inter Abimelechum usurpatorem et Sichemitas rebelles ad mutuam perniciem finalem, quam ut adhuc praeveniant potius matura poenitentia facti et fractae fidei redintegratione videntes optamus. Id si prudentes fecerint tempestive: Nos quicquid ipsi contra Nos vel in pasquillis infamibus, vel alibi dixerint (facile enim est Balaamum aliquem ad maledicendum conducere mercede iniquitatis), quicquid etiam fecerint ex insania, condolemus homines ut phreneticos; quicquid ex levitate, contemnimus magnanimi; quicquid sive dictum, sive scriptum, sive factum ex injuria, condonabimus etiam ut Christiani.

Num. XXII.
16. 17.

Princeps Barczaius [Transylvaniae Cromwellus] ex arce Georgeny (ubi fuit detentus) eductus est, et duobus illinc milliaribus in fine Junii anni praesentis a militibus Principis tunc regnantis [Ioannis Kemeny] in frusta dissectus VIOLENTA MORTE e vita sublatus est et ignominiose sub patibulo sepultus est. [Ex arce Huszt, Transylvaniae, Octobr. 20. 1661.]

Psalm. CXIX. 137.

Justus es Domine, et recta iudicia tua!

